MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

Žaneta Gavienas

AZARTINIAI LOŠIMAI: SITUACIJOS ANALIZĖ IR SVEIKATOS POLITIKOS GALIMYBĖS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
Doc.dr. Aldona Gaižauskienė

Vilnius
2017

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS

POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

AZARTINIAI LOŠIMAI: SITUACIJOS ANALIZĖ IR SVEIKATOS POLITIKOS GALIMYBĖS

Sveikatos politikos ir vadybos/ magistro baigiamasis darbas

Studijų programos 621L22004

Vadovas

_____Doc. dr. Aldona Gaižauskienė

2017-04-12

Recenzentas

_____

2017-

Vilnius
2017

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS....3

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS....4

ĮVADAS....8

1. AZARTINIŲ LOŠIMŲ SITUACIJA PASAULYJE IR LIETUVOJE....11

1.1. Azartiniai lošimai, jų samprata, prigimtis ir raida....11

1.2. Azartinių lošimų paklausa ir pasiūla visuomenėje....15

1.3. Azartiniai lošimai Lietuvoje kaip neskatintina veikla....18

2. LIETUVOS SVEIKATOS POLITIKOS KONTEKSTAS IR AZARTINIAI LOŠIMAI....21

2.1. Rizikos veiksniai, įtakojantys priklausomybę azartiniams žaidimams....21

2.2. Kompulsyvus lošimas kaip patologijos reiškinys visuomenėje....24

2.3. Priklausomybė nuo azartinių lošimų ir pagalbos būdai Lietuvoje....29

2.4. Azartiniai lošimai Lietuvos sveikatos politikos kontekste....34

3.AZARTINIŲ LOŠIMŲ PRIEŽIŪRA IR JOS ĮGYVENDINIMAS.... 40

3.1. Azartinių lošimų teisinis reguliavimas....40

3.2. Azartinių lošimų saugumo užtikrinimo ypatumai ir pagalbos priemonės Lietuvoje politiniu aspektu ….43

3.3. Teisinis lošimo priežiūros politikos įgyvendinimas Lietuvoje....45

3.4. Azartinių lošimų reguliavimo būdai 47

3.5. Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos būdai ir lošimų saugumo samprata....49

3.6. Užsienio valstybių azartinių lošimų reguliavimo praktikos pavyzdžiai sveikatos politikos kontekste....54

4. VISUOMENĖS POŽIŪRIO Į AZARTINIUS LOŠIMUS TYRIMAS....57

4.1. Tyrimo metodika ir organizavimas 57

4.2. Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas....59

IŠVADOS....78

REKOMENDACIJOS....79

BIBLIOGRAFINIŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS....82

ANOTACIJA....90

ANNOTATION....91

SANTRAUKA....92

SUMMARY....93

PRIEDAI....94

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.lentelė. Ryšys tarp amžiaus ir požiūrio į azartinius žaidimus.....61
2.lentelė.Vyrų ir moterų požiūris į azartinius lošimus.....62
3.lentelė.Respondentų nuomonė apie azartinius lošimus kaip įdomią veiklą.....62
4.lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą.....63
5.lentelė. Šaltiniai, iš kurių respondentai sužinojo apie azartinius lošimus/ lažybų punktus.....64
6.lentelė. Azartinių lošimų priežastys.....64
7.lentelė. Pavojingiausia priklausomybė pagal respondentų atsakymus.....67
8.lentelė. Ryšys tarp šeimyninės padėties ir požiūrio į azartinius lošimus.....68
9.lentelė. Kaip užimtumas (darbinė veikla) susijusi su požiūriu į azartinius lošimus.....69
10.lentelė. Ar azartiniai žaidimai yra liga (atsakymai pagal lytį).....71
11.lentelė. Jei susidučiau su priklausomybe nuo azartinių lošimų man galėtų padėti.....72
12.lentelė. Žaidimas greičiausiai įtraukiantis į priklausomybę nuo lošimų.....73
13.lentelė. Ar visuomenėje pakankamai kalbama apie priklausomybę nuo azartinių lošimų.....75
14.lentelė. 2016 m. lošimų veiklos rodikliai pagal lošimų rūšis: (EUR).....93
15.lentelė. Gautų pranešimų skaičius neįleisti į kazino namus.(LPT) ….....93

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1.pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį ….....59
2.pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių.....59
3.pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą.....60
4.pav.Ar priklausomybė nuo lošimų yra tokia pati pavojinga kaip ir kitos priklausomybės.....66
5.pav. Veiksniai, skatinantys priklausomybei atsirasti.....68
6.pav. Ar azartiniai žaidimai yra liga.....70
7.pav. Ar įmanoma yra pasveikti nuo šios priklausomybės/ ligos?.....71
8.pav. Ar žinotumėte, kas Jums galėtų padėti, jei pats susidurtumėt su šia priklausomybe?.....72
9.pav. Programos, kurios būtų naudingiausios žmogui priklausomam nuo azartinių lošimų.....75
10.pav. Ar reikia daugiau paslaugų, kurios padėtų atsikratyti priklausomybės azartiniams lošimams.....76
11.pav. Valstybės, kuriose gyventojai išleidžia daugiausia pinigų lošimams.....94

SANTRUMPOS

AL - anoniminiai lošėjai.

ALĮ - Azartinių lošimų įstatymas.

ES – Europos sąjunga.

EUR- Euras.

LPT - Lošimų priežiūros tarnyba.

LR - Lietuvos Respublika.

NTAKK - Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija.

TLK (TLK-10-AM) - tarptautinė ligų klasifikacija.

WHO – World Health Organization (Pasaulio Sveikatos Organizacija).

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Azartinis lošimas - toks žaidimas arba abipusės lažybos pagal nustatytą reglamentą, kurių dalyviai, siekdami piniginio laimėjimo, savo noru rizikuoja netekti įmokėtos sumos, o laimėjimą arba pralaimėjimą lemia atsitiktinumas, kokio nors įvykio arba sporto varžybų rezultatas. (Lietuvos respublikos azartinių lošimų įstatymas. 2001)

Lošimo automatas – elektroninis prietaisas, sukurtas ir pagamintas lošimo tikslais, kurį naudojant atsitiktinai laimimi arba pralaimimi pinigai.(Išskiriami A ir B kategorijos automatai).

Lošimo namai (kazino) – vieta, kurioje pagal patvirtintus lošimo reglamentus organizuojami stalo lošimai (ruletė, kortų, kauliukų lošimai), lošimai automatais.

Automatų salonas – vieta, kurioje pagal patvirtintą lošimo reglamentą organizuojami lošimai automatais.

Nuotolinis lošimas – lošimas, kuriame lošėjų statymai priimami ir laimėjimai išmokami naudojant lošimo ryšio priemones. Nuotoliniams lošimams priskiriami ir internetiniai (virtualieji) lošimai.

Priklausomybė - fizinis arba psichologinis medžiagos ar kompulsyvaus elgesio poreikis, pasižymintis aukšta tolerancija medžiagai ir abstinencija esant jos trūkumui. (Barker, 1995)

Ludomanija (lot. ludos – žaidimas, lošimas) – tai azartiškas lošimas kortomis, lošimo automatais ir visa kita, ką siūlo kazino. (A.Dembinskas, 2003)

Kompulsyvus lošimas - liga, kuri linkusi progresuoti, kurios neįmanoma išgydyti, tačiau galima sustabdyti. (Anoniminiai lošėjai)

Lošimų priežiūros tarnyba – įstaiga prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, vykdanti lošimų priežiūrą, o taip pat įgyvendinanti įstatyme nustatytus lošimų reguliavimo politikos tikslus ir principus.

Sveikatos politika – tai sveikatos ir jos reikalų valstybinio tvarkymo teorija ir praktika, įteisinama kaip bendroji valdymo funkcija pripažįstant sveikatą socialine ir ekonomine vertybe.(D.Jankauskienė, 2007).

Įpročių ir potraukių sutrikimai - būdingi pasikartojantys veiksmai, kurie neturi aiškios racionalios priežasties, yra nekontroliuojami ir dažniausiai kenkia paties paciento ar kitų žmonių interesams. Pacientas teigia, kad jo elgesį skatina impulsai, kurių jis negali suvaldyti. (TLK– 10 AM Sisteminis ligų sąrašas, 2008)

Anoniminiai lošėjai – tai draugija vyrų ir moterų, kurie dalijasi savo patirtimi, jėgomis ir viltimi, siekdami padėti sau ir kitiems įveikti lošimo problemą. Vienintelė sąlyga norint tapti draugijos nariu - noras mesti lošti. *(www.anoniminiailosejai.lt).*

ĮVADAS

Azartiniai lošimai – specifinė visuomeninių santykių sritis, pasižyminti daugialypiu poveikiu visuomenei. Vertinant ekonominiu aspektu, azartinių lošimų organizavimas yra komercinė veikla, kurios pagalba kuriamos darbo vietos, gaunamos pajamos, mokami mokesčiai į valstybės biudžetą. Tačiau, vertinant visuomenės saugumo ir gerovės bei sveikatos aspektu, azartiniai lošimai yra pavojinga ir potencialiai žalinga veikla tiek visuomenei apskritai, tiek atskiriems jos individams. Azartinių lošimų egzistavimas visuomenėje neišvengiamai suponuoja tam tikras neigiamas socialines pasekmes. Azartas – viena iš prigimtinių žmogaus savybių, didesne ar mažesne apimtimi glūdinti kiekviename žmoguje. Istorija rodo, kad azartiniai lošimai, kaip viena iš azarto pasireiškimo formų, realiai egzistuoja kiekvienoje visuomenėje nepriklausomai nuo to ar jie draudžiami, ar įteisinti.

Temos aktualumas. Reikšmingas tuo, kad vystantis ir plintant azartiniams lošimams ir kazino lošimų namams – daugėja žmonių, priklausomų nuo jų, arba nuo kompulsyvaus lošimo. Remiantis Lošimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2016 m. duomenimis, pateikiamais jų elektroniniame puslapyje nuo 2004 m. iki 2016. gruodžio 31d., į LPT kreipėsi 4518 asmenys, kurie išreiškė norą pasirašyti prašymus nebeleisti lošti ir patekti į lošimus organizuojančias įstaigas[1]. Pagal 2014 metų Memorandumo[2] dėl azartinių lošimos rinkos ES ir Lietuvoje, mūsų šalyje organizuojami lošimai yra vieni iš aukščiausios rizikos patirti pralaimėjimą (lošimai didelėmis sumomis prie stalų, didelių sumų statymai). Taip pat lošimo namų paplitimas yra vienas didžiausių tarp ES valstybių (beveik 3 kartus viršija ES valstybių lošimo namų tankio vidurkį). Toks didelis prieinamumas ir pasiūla sukelia tokias problemas kaip nepakankamą šios paslaugos kontrolę ir reguliavimą. Valstybinės lošimų priežiūros komisijos iniciatyva 2013 metais buvo atliktas (vienintelis tokio tematikos) viešosios nuomonės tyrimas[3], kuriuo siekta nustatyti lošimų sukeliamų problemų mastą. Remiantis minėto tyrimo duomenimis ir turima informacija apie dažniausiai lošiančius asmenis nustatyta, kad aktyviausiai azartiniuose lošimuose dalyvaujanti žmonių grupė - 18 – 40 metų didžiųjų Lietuvos miestų gyventojai vyrai. Žmonės vis dažniau siekia greitų ir lengvai prieinamų malonumo būdų, kuo vienas iš jų ir yra azartiniai lošimai. Vis dažniau tai griauna

[1] "Savanoriškas patekimo į lošimo organizavimo vietas apribojimas – istorija ir faktai," Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, žiūrėta 2017.03.12., http://www.lpt.lt/problemos-del-losimo/

[2] Linas Sesickas, *Memorandumas apie azartinių lošimų rinką Europos Sąjungoje ir Lietuvoje: lošimų rinkos ir atskirų lošimo sektorių, nacionalinio lošimų reguliavimo politikos bei nacionalinio reguliuotojo vaidmens lyginamasis teisinis įvertinimas* (Žara: 2014), http://memorandumas.lt/wp-content/uploads/2014/10/Memorandumas_20140918.pdf

[3] "Azartiniai lošimai. Reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa," Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, žiūrėta 2017.03.31., http://www.lpt.lt/veikla/tyrimai-ir-apklausos/

socialinę gerovę - atsiranda socialinė patologija. Jau kuris dešimtmetis ši liga – patologinis potraukis lošti[4] - yra įtraukta į įpočių ir potraukių sutrikimą ir koduojama F.63.0. (Tarptautinė statistinė ligų ir sveikatos klasifikacija). Be to, lošimai ir lažybos, kaip ir kitos priklausomybės, kaip psichotropinių medžiagų vartojimas, ar alkoholo vartojimas, yra priskiriami prie problemų, kurios susiję su gyvenimo būdu (kodas Z72.6)[5].

Temos naujumas. Temos naujumas atsispindi tame, jos ši tema yra mažai nagrinėta, pasigendama mokslinių straipsnių apie patį azartinį lošimą. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovės „Spinter tyrimai“ 2014m. liepos mėn. atliktas tikslinės grupės[6] (18–40 metų vyrai iš didžiųjų Lietuvos miestų) lošimo įpročių tyrimas atskleidė, kad lošimai respondentams sukelia finansines ir psichologines problemas (30%). Taip pat daugeliui (18%) atsiranda problemos bendraujant su šeimos nariais ir draugais. Lietuvoje besidomintys patologiniu potraukiu azartiniams žaidimams yra tokie mokslininkai[7], kaip: N. Skokauskas, R. Satkevičiūtė, L. Bulotaitė[8]. Užsienyje azartinių lošimų problematika domisi - Hanson C., Ainslie G., Walters, Goudriaan A. E., Korn A. D[9]., ir kiti. Nors Lietuvos visuomenėje šiuo metu gana daug diskutuojama azartinių lošimų klausimais, tačiau išsamesnių mokslinių publikacijų šia darbo tema kol kas beveik nėra, trūksta informacijos apie lošimų sukeliamas grėsmes ir prevencijos galimybes. Šis faktas tik padidina nagrinėjamos temos aktualumą, naujumą ir darbo vertę. Tuo pačiu yra ieškoma būdų, kaip stiprinti lošimų prevenciją, bei visuomenės apsaugą Lietuvos sveikatos politikos kontekste.

Tyrimo problema: Šiuo metu visuomenė ir Lietuvos valstybė vis dažniau susiduria su socialinėmis problemomis, kylančiomis dėl išsivysčiusios asmenų priklausomybės nuo azartinių lošimų, liguisto asmenų potraukio lošti. Natūraliai kyla klausimas, ar galiojantis Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas užtikrina pakankamas šios priklausomybės formos užkardymo ir kovos su ja priemones.

Hipotezė: Manoma, kad visuomenė azartinius lošimus Lietuvoje vertina nepalankiai.

Tyrimo objektas: Visuomenės požiūris į azartinius lošimus ir galimi priklausomybės prevencijos

---

[4] “F- 63. - Įpročių ir potraukių sutrikimai“, žiūrėta 2017.03.05.,http://www.manosveikata.lt/lt/tlk/f/f63-iprociu-ir-potraukiu-sutrikimai .

[5] “Ligų kodai“, žiūrėta 2017.03.06., http://www.sos03.lt/Ligu_kodai/F00_F99 .

[6] “Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovės „Spinter tyrimai“ 2014m. liepos mėn. atliktas tikslinės grupės lošimo įpročių tyrimas,“ Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, žiūrėta 2017.03.31., http://www.lpt.lt/veikla/tyrimai-ir-apklausos/

[7] “Patologinio potraukio azartiniams lošimams prevencijos aktualumas ir kryptys / Norbertas Skokauskas, Benjaminas Burba, Regina Satkevičiūtė, Sigita Adomaitytė“, žiūrėta 2017.04.01., http://primo.laba.lt/primo_library/libweb/action/dlDisplay.do?vid=LABT_VU1&docId=KMU02KMU02-000060292&fromSitemap=1&afterPDS=true

[8] “Laima Bulotaitė,“ Vilniaus Universitetas. Filosofijos fakutetas, žiūrėta 2017.04.01., http://www.fsf.vu.lt/studijos/87-struktura/katedros/bendrosios-psichologijos-katedra/katedros-nariai/370-laima-bulotaite#tyrimai-ir-kita-veikla

[9] ”History of gambling,” About Gambling and Problem Gambling”, žiūrėta 2017.03.31., https://www.problemgambling.ca/EN/AboutGamblingandProblemGambling/Pages/default.aspx

būdai.

Tyrimo tikslas: Apžvelgus azartinių lošimų situaciją pasaulyje ir Lietuvoje atskleisti politikos galimybes įsitraukti į azartinių lošimų reguliavimą ir priežiūrą.

Uždaviniai:

Atsižvelgiant į iškeltą tikslą keliami šie uždaviniai:

1) apžvelgus azartinių lošimų situaciją pasaulyje ir Lietuvoje įvertinti jų paklausą ir pasiūlą visuomenėje;

2) aptarti azartinių lošimų priežastis ir poveikio mastą sveikatos politikos kontekste;

3) įvertinti azartinių lošimų teisinį reguliavimą;

4) išsiaiškinti visuomenės požiūrį į azartinius lošimus ir surasti efektyviausius kovos bei prevencijos su neigiamu azartinių lošimų poveikiu būdus.

Pagrindinė šio darbo idėja yra atskleisti Lietuvos sveikatos politikos galimybes įsitraukti į azartinių lošimų problematikos sprendimą, surasti veiksmingus būdus ir priemones patologinio lošimo prifilaktiai ir užkirsti kelią plisti kompulsyviam lošimui. Darbe yra atliekamas kiekybinis tyrimas, kurį sudaro klausimynas, jo duomenys analizuojami. Darbą sudaro teorinė dalis, yra pateikiamas tyrimo aprašymas ir tyrimo analizė, rezultatai su išvadomis ir rekomendacijomis.

1. AZARTINIŲ LOŠIMŲ SITUACIJA PASAULYJE IR LIETUVOJE

1.1.Azartiniai lošimai, jų samprata, prigimtis ir raida

Azartinis lošimas – tai toks žaidimas arba abipusės lažybos pagal nustatytą reglamentą, kurių dalyviai, siekdami piniginio laimėjimo, savo noru rizikuoja netekti įmokėtos sumos, o laimėjimą arba pralaimėjimą lemia atsitiktinumas, kokio nors įvykio arba sporto varžybų rezultatas (LR azartinių lošimų įstatymas). Lošimai ir sėkmės (kitaip tariant, pasisekimu, laime grindžiami) žaidimai žaidžiami jau tūkstančius metų ir sutinkami visose kultūrose. Nors praeityje ne sykį mėginta juos uždrausti, šie žaidimai labai sėkmingai gyvuoja.

Yra sukurta begalė visų įmanomų žanrų filmų, parašyta daugybė knygų apie šiuos lyg ir iš pirmo žvilgsnio nekaltus žaidimus. Vienas geriausiai žinomų psichologinių literatūros kūrinių apie priklausomybę nuo azartinių žaidimų laikomas šedevras - Fiodoro Dostojevskio romanas - „Lošėjas“. Tai autobiografinis romanas, kuriame įžvelgiame azarto destruktyvų poveikį pagrindiniam veikėjui. Autorius negalėdamas gyventi be azartinių žaidimų, ypač ruletės, patenka į begalę psichologinių ir socialinių problemų, ištiktas gilios depresijos jis gyvena ties kraštutinumo ir savižudybės riba, ir tik artimo žmogaus pagalbos dėka suranda kelią atsikratyti šios priklausomybės. Šiandieniniai sėkmės žaidimai, žaidžiami lošimo namuose, kazino, išsirutuliojo per šimtmečius įvairiose pasaulio vietose. Iš pradžių lažindavosi atskiri asmenys. Vėliau atsirado kazino, kur žmonės pradėjo lošti su banku, savo žinioje turinčiu didelius rezervus (Belinda Levez). „JAV kasmet lošiant išleidžiama daugiau nei 26 milijardai dolerių, o Nevados valstija daugiau kaip 40 procentų savo biudžeto padengia mokesčiais, gaunamais iš pasaulio žaidimų sostine tituluojamo - Las Vegaso kazino. Ši vieta gyvuoja daugiau kaip pusšimtį ir čia kasmet apsilanko daugybė žmonių, kurių skaičius siekia daugiau kaip 33 milijonus. Lošdami prie 12000 lošimo automatų ir prie 4000 lošimo stalų, jie kiekvienais metais pralošia 6 milijardus dolerių“[10]. Kažkada Las Vegasas tebuvo ne kas kita, kaip keletas pilkų pastatų, susigrūdusių prie vieškelio. Tas kelias šiandien tapo eksliuzyviniu, ypatingu bulvaru, o dykumų oazė virto neono šviesų jūra.

Azartiniai lošimai žmonijai žinomi nuo seniausių laikų. Priemonės skirtos lošti azartinius lošimus buvo rastos senovės Kinijoje[11]. Šių relikvijų amžius yra apie 4300metų. Du dramblio kaulo lošimo kauliukai, pagaminti prieš 3500 metų taip pat buvo rasti Egipte. Lošimus minintys pirmieji raštai

---

10 Belinda Leviz, *Kazino.Lošimai, taisyklės, gražiausi pasaulio kazino* (Kaunas: Šviesa, 2001), 8-10.

11 ”Casino Game History,”Lucky lady games, žiūrėta 2017.03.19., http://www.luckyladygames.com/casino-blog/casino-game-history/

buvo rasti užrašyti molinėje lentelėje rastoje vienoj iš Gizos piramidžių (Egipte). Senovės Indijos, Graikijos, Romos gyventojai taip pat lošdavo azartinius lošimus[12]. Lošimas visada buvo populiarus ir turi ilgą istoriją Šiaurės Amerikoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose[13]. Prieš atsirandant lošimo namams, kazino, buvo žaidžiama gatvėje, namuose arba privačiuose klubuose. Žodis „kazino“ kilęs iš italų kalbos žodžio „casa“ - namai. Išlošti buvo įmanoma tiek, kiek išteklių turėdavo patys lošėjai[14]. Tačiau XVII amžiuje sėkmės žaidimai buvo formalizuoti, įvedus specialias priemones, kurios leido lošėjams lažintis su „namais“, veikiančiais kaip bankas. Šie išmokėdavo visus laimėjimus, čia likdavo visos statytos ir praloštos sumos. Todėl jau tapo įmanoma laimėti ne tik tiek, kiek įnešdavo patys lošėjai.

Įvairūs literatūros šaltiniai parodė, jog dauguma šiuolaikinių kazino lankytojų turi aukštąjį išsilavinimą, jog tai tarnautojai, gaunantys didesnį nei vidutinis atlyginimą, ir kad lošia norėdami išlošti. Pagal Ropert Starch duomenis, visame pasaulyje, trijų iš keturių kazino lankytojų svarbiausias stimulas - noras išlošti[15]. 57 procentai taip pat nori maloniai pralesiti laiką ir atsipalaiduoti. Australai yra patys azartiškiausi vakarų pasaulio lošėjai. Nesvarbu, kuo žmogus mėgsta lošti: kortomis, kauliukais, rulete ar lošimo automatais, kiekvienas kazino kiekvienam lošėjui turi ką pasiūlyti.

Kazino veikia visame pasaulyje, visų pirma turistų pamėgtuose regionuose, tokiuose kaip Las Vegasas, Australijos Auksinė pakrantė, Viduržemio jūros pakrantė, Pietų Afrika ir Karibų jūros regionas. Čia dažnai kazino lošimų namai integruojami į atostogauti skiriamus bei įvairius viešbučių kompleksus, kruizinius laivus ir Spa centrus[16]. Azartinius lošimus paprastai reguliuoja valstybė, ir jie dažnai yra svarbus indėlis į valstybės biudžetą, nors įnašo procentas įvairiose šalyse skirtingas.

Kalbant apie azartinius lošimus, svarbu yra apibūdinti pačią azarto žodžio reikšmę, kas yra azartas ir kaip jis susijęs su pačiu žaidimu ir lošimu. Sunku vienareikšmiškai apibrėžti šio žodžio reikšmę. Skirtingi žmonės, azartą suvokia skirtingai. Vieniems azartas susijęs su sportu, kitiems su mokslu, ar maisto gaminimu, treti azartą suvokia būtent kaip paskatą eiti į kazino. Kaip nurodo psichologai, azartas nėra susijęs su noru išlošti pinigų. Psichologas R.Milašiūnas nurodo[17], jog azarto apimtiems

---

12 “The History of Gambling“., žiūrėta 2016.12.05. http://www.gambling.net/history/ .

13 “Casino History“, straipsnis internete, žiūrėta 2017.01.12. http://casino-history.org/historical-timeline-of-gambling-and-casino/

14 “Casino Industry Jobs – A Brief History of Gambling,”Casino Section, žiūrėta 2017.03.20., http://www.jobmonkey.com/casino/brief_history/

15 “Taking chances on casinos - gaming casinos“ ,žiūrėta 2017.01.01.http://stoppredatorygambling.org/site/wp-content/uploads/2012/12/American-Demographics1.pdf .

16 Belinda Leviz, *supra* note 3, p. 27-28.

17 Eglė Zubienė,“Prieraišumas, menkavertiškumo jausmo kompensavimas ir potraukis lošti psichoterapinio atvejo kontekste,“*Biomedicina* 22, 2 (2012):74, http://sm-hs.eu/index.php/smhs/article/viewFile/273/pdf

žmonėms, svarbiausias dalykas yra pergalės laukimas. Azarto apimti žmonės turi didelių lūkesčių, kurie prasilenkia su realybe, jiems sunku pripažinti pralaimėjimą, o šių žmonių jaučiamas noras laimėti yra susijęs su narcisizmu bei nepilnavertiškumo jausmu. Kaip nurodo psichologas, žmogus turėjęs ankčiau finansinių problemų, pasąmoningai trokšta atsitiesti ir nors trumpam pajusti savo galią. Kalboje žodis *azartas* aiškinamas, kaip „smarkus įsitraukimas į kokį nors darbą, ar žaidimą, įkarštis, įnykis“[18]. Tokį azarto apibrėžimą pateikia dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Pagal savo kalbinę prasmę azartas galimas visose žmogaus veiklos srityse, jei tik į konkrečią veiklą žmogus įsitraukia su užsidegimu ar dideliu troškimu. Azartinių lošimų prigimtis yra susijusi su žmogaus vidiniu noru būti pranašesniu už kitus. Tai yra stichinis ir nevaldomas troškimas.

Senovėje žmonės ne tik rungėsi įvairiuose turnyruose, tačiau taip pat vienas kitą norėjo nurungti lošdami kauliukais. Šie istoriniai azartinių lošimų aspektai yra svarbūs ir šiuolaikiniam azartinių lošimų teisiniam reguliavimui. Istorijoje užfiksuoti faktai, jog azartiniai lošimai nuo seno buvo reguliuojami gana drastiškai. Pasakojama, jog pats būdamas lošėju Anglijos karalius Henris VII visiškai uždraudė lošimus kareivių tarpe, sužinojęs, jog jie daugiau laiko praleidžia lošdami, negu pratybose ar treniruodamiesi šaudyme[19]. Taigi, teisė į azartinių lošimų sferą istoriškai pakliuvo kaip valstybės reguliavimo priemonė, kaip būdas nukreipti visuomenės veiklą „teisiškai“ naudinga linkme. Draudimus naujaisiais laikais pradėjo taikyti daugelis senųjų Europos valstybių. „XVII amžiuje Prancūzijos įstatymai numatė griežtas bausmes lošėjams. Namų ir butų savininkams, pas kuriuos vykdavo kortų lošimai, atimdavo pilietines teises ir juos išvarydavo iš miestų. Dėl lošimų atsiradusios skolos nebuvo pripažįstamos. Tėvai praloštuosius vaikų pinigus teismo keliu galėjo prisiteisti iš išlošusiųjų. Patys lošimai buvo baudžiami 3000 livrų bauda, o lošėjai dar buvo sodinami į kalėjimą. Senovės Rusijoje lošimai taip pat buvo draudžiami nuo XVIIa.antrosios pusės. Kiti šaltiniai nurodo, jog po pirmojo pasaulinio karo, azartiniai lošimai yra draudžiami daugelio vakarų valstybių įstatymais, tame tarpe ir Lietuvos Baudžiamuoju Statusu. Taigi pirminis teisinis poveikis azartiniams lošimams buvo visiškas jų uždraudimas“[20]. Tik 1924m. šalies vidaus reikalų ministrui priėmus „Loterijų taisykles“[21] atsirado galimybė rengti loterijas visuomeninėms organizacijoms ir įstaigoms, o ypatingais atvejais ir atskiriems asmenims, turintiems visuomenės pasitikėjimą, labdaros tikslais, o taip pat gaisrininkams savo veiklos finansavimui gerinti. Pagal taisykles, leidimą rengti loteriją turėjo duoti Vidaus reikalų ministerija, kuriai prašymai buvo perduodami per vietos apskrities viršininką. Naują nepriklausomos Lietuvos loterijų etapą galima

---

18 “Azartas”, Žodynas.lt , žiūrėta 2016.12.07. https://lt.wiktionary.org/wiki/azartas .

19 The History of Gambling. Straipsnis internete., žiūrėta 2016.12.17. http://www.gambling.net/history/ .

20 Mantas Arasimavičius, “Azartinių lošimų teisinio reguliavimo ypatumai Skandinavijos ir Baltijos valstybėse. Lyginamasis tyrimas“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010), 26.

21 “Vyriausybės žinios“, žiūrėta 2016.12.21. http://www.epaveldas.lt/vbspi/biDetails.do?biRecordId=3536 .

skaičiuoti nuo 1932m., kada buvo priimtas valstybės loterijos įstatymas[22] bei valstybės loterijos taisyklės[23]. „Priimtas įstatymas numatė, jog Finansų Ministeris turi teisę rengti pinigines loterijas neapibrėžtomis sumomis. Loterija vadinama „valstybės loterija“. Įstatymas taip pat nustatė grynojo loterijos pelno skirtymo tvarką, pagal kurią 1/3 grynojo loterijos pelno skiriama Lietuvos Raudonajam Kryžiui, o 2/3 skiriamos labdarai ir socialinės globos įstaigoms. Lietuvai, 1990m. atkūrus nepriklausomybę prasidėjo naujas azartinių lošimų teisinio reguliavimo laikotarpis“[24].

Žvelgiant į istorinį - teisinį ir politinį kontekstą, galima patvirtinti, jog azartiniai lošimai tai stichinis ir gana sunkiai pažabojamas reiškinys. Individo ir visuomenės noras lošti kyla iš vidinių socialinių vertybių suvokimo bei noro pajusti azarto malonumą. Mantas Arasimavičius, nagrinėjęs lošimų temą savo disertacijoje, teigia, kad šios priežastys „nepakliūna į tradicinio teisinio reguliavimo rėmus, kadangi teisė nepajėgi reguliuoti asmeninės žmonių erdvės. Teisinėmis priemonėmis, galima paveikti tik paviršines azartinių lošimų apraiškas. Buvo manoma, jog gilesnį poveikį galėjo daryti tik visiškas lošimų draudimas“[25]. Dėl šios priežasties istorijoje yra labai dažni azartinių lošimų teisinio reguliavimo kraštutinumai - daugelyje valstybių azartinių teisinio reguliavimo istorijoje yra būta azartinių lošimų visiško draudimo periodų. Visgi, visose valstybėse, lošimų draudimai buvo panaikinti dėl nesunaikinamo visuomenės noro lošti. Šis laikotarpis skiringose valstybėse tęsėsi maždaug nuo XVII amžiaus iki XX amžiaus pradžios (senovės Anglija, Prancūzija, Rusija, Skandinavija). Visose šiose valstybėse absoliutus lošimų draudimas nepasiteisino, kadangi nė vienoje iš lošimus uždraudusių valstybių šis draudimas neišsilaikė.

Pasak istoriko dr. Domininko Burbos, „dideli azartinių žaidimų mėgėjai buvo tokie žymūs politikos ir literatūros veikėjai kaip Prancūzijos politikas kardinolas Julio Mazarini, prancūzų rašytojas Alexandre’as Dumas tėvas, rusų klasikas Aleksandras Puškinas, Didžiosios Britanijos premjeras Winstonas Churchillis. Iš žymių Lietuvos istorijos veikėjų biografijų žinoma, kad kortomis nemažai pralošė Vilniaus vyskupas Ignotas Jokūbas Masalskis. XVIII a. antroje pusėje Vilniuje dirbęs vokiečių mokslininkas Georgas Forsteris viename laiške rašė, kad didelius turtus turėjęs vyskupas pralošęs apie 30 000 auksinų ir dėl to skolindavęsis pinigų net iš savo tarnų. Lietuvių literatūros klasikas Jonas Mačiulis - Maironis vinto (kortų žaidimas) žaidimui net skyrė eilėraštį“[26]. Lietuvių literatūroje yra daug aprašomų atvejų, kuomet dvarininkai pralošdavo dvarą, žemę, gyvulius ir kt.[27] Daugelis žymių praeities žmonių lošimo aistrai buvo neabejingi, tačiau

---

22 Valstybės loterijos įstatymas, *“Vyriausybės žinios“*. Kaunas 1932m.balandžio 09d. Nr.381.p.2.

23 Valstybės loterijos taisyklės, *“Vyriausybės žinios“*. Kaunas 1939m.liepos 19d. Nr.381.p.3-4.

24 Mantas Arasimavičius, *supra* note 9, p.27.

25 *Ibid*., p. 28.

26 Domininkas Burba, “Azartiniai lošimai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“,žiūrėta 2017.01.01. http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20100823120430/http://www.culture.lt/satenai/leid_id=812&kas=spaudai&st_id=4515

27 Algirdas Dembinskas, *Psichiatrija* (Vilnius:UAB Vaistų žinios, 2003), 195.

oficiali valdžia labai kovojo su tuo pomėgiu. Azartiniai lošėjai buvo ir įžymus rusų klasikas Fiodoras Dostojevskis, ir italų smuiko virtuozas Nikolo Paganinis. Jiems pavyko atsitiesti ir išeiti iš azarto liūno. Paganinis metė šį užsiėmimą, kai kartą, būdamas visai prasilošęs, pastatė paskutinius pinigus ir išlošė. Jo sąmonę galiausiai pasiekė suvokimas, koks niekingas šis potraukis.

1.2.Azartinių lošimų paklausa ir pasiūla visuomenėje

Kalbant apie lošimų pasiūlą, šis verslas sparčiai auga. Kad pritrauktų klientus, kazino pakloja dideles sumas dažnai švaistūniškai atrodančiam apstatymui bei apdailai. Kiekviename kazino aplinka, aptarnavimas - viskas pasitelkiama tam, kad lošėjas kuo ilgiau užsibūtų. Čia nėra langų ir laikrodžių, kad niekas neprimintų jog laikas bėga. Vidinė apdaila, kilimai, raštai, regis užhipnotizuoja ir žmogus tarsi apsvaigsta. Viskas čia gražu, malonu, gera, darbuotojai su šypsena, mandagūs ir malonūs, visuomet nusiteikę padėti ir patarti žaidimuose. Aptanaujantis personalas atneša patiekalus ir gaivuosius gėrimus tiesiai prie stalo, taigi nėra jokios būtinybės nutraukti lošimą. Daugelyje kazino rodomos prašmatnios šou programos, siekiant palaikyti gerą lošėjų ir juos lydinčiųjų nuotaiką.

Lietuvoje kiekvienais metais atsidaro vis tai naujas kazino, tai lošimo lažybų punktas. Tačiau esant didelei konkurencijos rinkai ne visi lošimo namai gali išsilaikyti ir tenka užsidaryti. Taip, kaip ir elementariuose rinkos dėsnių segmentuose, „rinkos segmentas praranda patrauklumą, jei jame veikia stiprūs ir agresyvūs konkurentai“[28]- teigia A.Svetikas. Tačiau jų vietas užima ir duris atidaro vis naujesni, elegantiškesni ir prašmatnesni kazino lošimų namai. Naujausiais Lošimų priežiūros tarnybos duomenimis, šiuo metu galioja 19 leidimų atidaryti lošimo namus (kazino), 196 leidimai atidaryti automatų salonus, 174 leidimai steigti lažybų punktus, galiojančių leidimų steigti totalizatoriaus punktus ar bingo salonus šiuo metu nėra. (Ingrida Žaldarienė, LPT licencijų ir leidimų skyriaus vedėja).

Kazino paplitimas Lietuvoje yra vienas didžiausių tarp ES valstybių. 2016 m. Lietuvoje veikė 19 kazino lošimo namai, kuriuose buvo įrengti 129 lošimo stalai ir 709 A kategorijos automatai, B kategorijos automatai sudaro didžiausią dalį ir tai dienai jų skaičius siekė 3 759. Nemažą dalį užima lažybų punktai, jų skaičius - 186 punktai (LPT)[29] Esant tokiai nedidelei valstybei tai yra milžiniški skaičiai. Žinoma didžiausią jų dalį sudaro Vilniuje esantys lošimo namai. Čia veikia net keturi, rytų Europoje kazino lyderiais vadinami „Olympic Group Baltic“ kazino lošimo namai. Dar

[28] Antanas Svetikas, *Lietuvos rinkodaros plėtra* (Vilnius: VPU, 2008), 50.

[29] “Leidimų žurnalas“, Lošimų priežiūros tarnyba, žiūrėta 2016.12.18. http://www.lpt.lt/losimu-organizatoriai/leidimu-zurnalas/

dveji lošimo namai yra „Tornado“ kazino, dveji „Kazino Admiral“ bei vienas priklauso „Nesės“ Pramogų banko tinklui. Pagrindinės lažybas organizuojančios bendrovės: UAB „Baltic Bet“, UAB „Orakulas“ ir UAB „Top Sport“. Gyvenimas lošimo namuose „verda“ nuolatos - atidaryti 24 valandas per parą. Vakarais žmonių būna žymiai daugiau, ateina atsipalaiduoti po darbų, švęsti gimtadienius, bando laimę lošdami kortomis. Penktadieniais ir šeštadieniais lošimo namai dažnai rengia nemokamus gyvo garso koncertus, kviečia žinomus daininkinkus, šokėjas, humoristus. Organizuoja įvairias loterijas, skatinimo akcijas, bonusų kaupimo sistemas. Tokiu būdu pritraukia daugiau klientų, o kadangi renginiai būna nemokami, žmonių tikrai susirenka. Lošimo namai rengia ir savo gimtadienius, kurių metu vaišina svečius gaiviaisiais gėrimais, kokteiliais, sumuštiniais, jūrų gėrybėmis.Ypatingas dėmesys lošimo namuose yra skiriamas naujokams, žmonėms, kurie į kazino ateina pirmą kartą. Kazino lankytojai supažindinami yra su lošimo automatais, stalo žaidimais, vaišinami nemokamais gėrimais, jie nestokoja darbuotojų dėmesio. Pirmą kartą įteikiamas netgi nemokamas lošimo žetonas - bonusas. Už simbolinius pinigus, esant laimei, netikėtai išlošama gana įspūdinga suma tikrai nepalieka abejingų sugrįšti į tokią vietą dar ir dar kartą. Žmonės nepažinę pralaimėjimo bei nusivylimo kartėlio tokiu būdu ir įviliojami į pražūtingus lošimo namų spąstus. Sakoma, kad nebus paklausos, nebus ir pasiūlos. Panašu, jog lošimų ir pramogų industrijoj šis teiginys visapusiškai pasiteisina. „Dabartinėje rinkoje azartinių lošimų paslaugos yra plačiai siūlomos ir jomis plačiai naudojamasi, nes lošimai tapo daug labiau socialiai priimti ir lengvai prieinami“[30]. Šie žaidimai tampa vis patrauklesne laisvalaikio praleidimo, socializacijos ar galimybės praturtėti forma. Sakoma, lošti tampa vis labiau populiaru, žmonės dažniau atveria lošimų namus, net nesusimatydami koks pavojus tyko jų viduje.

Lenkijoje neseniai buvo atlkiktas CBOS tyrimas[31] kuris tyrė žmones lošiančius azartinius lošimus. Čia išaiškėjo, kad net 4 proc.visų dalyvavusių tyrime - tai patologiniai lošėjai, o didžiausias pripratimas išsivystyo lošiant automatais, taip parodė tyrimo rezultatai.

Azartinių žaidimų pasiūlą ir paklausą, priklausomybes azartiniams žaidimams ir jų pasekmes bei šių žaidimų populiarumą analizuoja daug užsienio mokslininkų kaip: McComb & Hanson (2009)[32], Autoriai Wu A & So-Kum Tang (2012)[33], Cook et al. (2010). Lietuvoje šią tema tyrinėjo ir domėjosi mokslininkai M.Arasimavičius (2008), S.Grebliauskas (2008). „Lošimų paklausą lemia - rinkos dydis. Įvairių tyrimų duomenimis, azartiniais lošimais nuolat vidutiniškai mėgaujasi nuo 3 iki 4

---

30 *Valstybinė lošimų priežiūros komisija: Lietuvos azartinių lošimų rinkos vystimosi 2002- 2010 metais apžvalga* (Vilnius: VLPK, 2010), 7-12.

31 “CBOS: Około 4 proc. Polaków to nałogowi hazardziści“, žiūrėta 2017.03.14., http://www.newsweek.pl/polska/cbos—okolo-4-proc--polakow-to-nalogowi-hazardzisci,76425,1,1.html.

32 “Appointments on National/International Organizations,“ Purdue College of education, žiūrėta 2017.03.19., http://www.edst.purdue.edu/faculty_profiles/hanson/

33 ”Problem Gambling of Chinese College Students: Application of the Theory of Planned Behavior,”Journal of gambling studies, žiūrėta 2017.03.19., https://link.springer.com/article/10.1007/s10899-011-9250-4

proc. teritorijos, kurioje veikia ta ar kita lošimo įstaiga, gyventojų, o bent vieną kartą per tam tikrą laikotarpį lošimo įstaigoje arba visose toje teritorijoje veikiančiose lošimo įstaigose apsilanko iki 80 proc. teritorijos gyventojų“ (S.Grebliauskas, 2008)[34]. Kiekvienas lošimas turi savo reglamentus, taisykles, pagal kurias yra žaidžiama.

Loterijų bendrovės „Olifėja“ apklausų duomenimis nuolatiniais loterijų žaidėjais save linkę vadinti 62 proc. lietuvių, jie bilietams pirkti išleidžia palyginti nedaug - padalijus iš šalies gyventojų skaičiaus, išeitų apie 8,5 eurų per metus. Kitų Europos šalių gyventojai, pavyzdžiui, ispanai, loterijoms išleidžia apie 500 eurų per metus vienam asmeniui[35]. *(Paveikslas nr.11)*

Remiantis memorandumo apie azartinių lošimų rinką Europos Sąjungoje ir Lietuvoje duomenimis, Lietuvos azartinių lošimų rinkoje vyrauja lošimai, skatinantys didesnę prasilošimo riziką. Lietuvos lošimų rinkoje kazino užima 31,50 % rinkos.

„Olifėjos“ puslapyje yra nurodoma, jog „loterija tai - viena iš žaidimo rūšių, kuri yra skirta pramogai, laisvalaikio įvairovei bei geroms emocijoms pasisemti. Loterija turi savo specifiką, išskiriančią ją iš kitų žaidimų, kadangi už dalyvavimą yra susimokama (perkami loterijos bilietai), o dalis šio mokesčio panaudojama loterijos laimėjimams, kuriuos atsitiktinai laimi tik žaidėjų dalis, bei geriesiems visuomeniniams tikslams (kaip parama sportui, kultūrai ir pan.). Dauguma žaidėjų supranta, kad loterija yra pramoga ir teisingai vertina laimėjimo atsitiktinumą bei jo tikimybę, taip pat sugeba kontroliuoti šiai pramogai skiriamą laiką ir lėšas. Visgi, gali nutikti taip, kad žaidėjas pernelyg įsitrauks į žaidimą. Tokiu atveju galima prarasti kontrolę: žaidžiama ilgiau ir pinigų tam išleidžiama kur kas daugiau, nei planuota.“[36]

Kalbant apie pasiūlą įdomu panagrinėti azartinius lošimus organizuojančių įstaigų finansines ataskaitas. Didžiąsias loterijas organizuojančių bendrovių 2016 m. sausio - rugsėjo mėn. veiklos rodikliai pagal Lošimų priežiūros tarnybos pateikiamas ataskaitas būtų tokie : iš viso už 2016 m. 9 mėn. išplatintų bilietų skaičius siekė 59 619 990. Bilietų apyvarta (EUR)- 59 001 904. Tuo pačiu buvo išmokėta laimėjimų (EUR) - 32 511 101. Rezultatas iš loterijų veiklos (EUR) - 26 490 803. Per 2016 m. 9 mėn. į biudžetą surinkta loterijų ir lošimų mokesčio 9 806 tūkst. eurų, iš kurių 3 115 tūkst. eurų sumokėjo didžiųjų loterijų organizatoriai, 6 691 tūkst. eurų azartinius lošimus organizuojančios bendrovės. Didžiųjų loterijų organizatoriai per 2016 m. 9 mėn. labdarai arba paramai skyrė 4 720 153 eurus. Kalbant apie 2016 m. 9 mėnesių lošimų veiklos rodiklius pagal lošimų rūšis (lošimų stalai, A kategorijos automatai, B kategorijos automatai, lažybos, nuotoliniai

---

34 Artūras Grebliauskas , *Lošimų reguliavimas: tarpdisciplininė azartinių lošimų studija. : Kolektyvinė monografija.* (Vilnius: Žara, 2008), 76.

35 Linas Sesickas, *Memorandumas apie azartinių lošimų rinką Europos Sąjungoje ir Lietuvoje: lošimų rinkos ir atskirų lošimo sektorių, nacionalinio lošimų reguliavimo politikos bei nacionalinio reguliuotojo vaidmens lyginamasis teisinis įvertinimas* (Žara: 2014), http://memorandumas.lt/wp-content/uploads/2014/10/Memorandumas_20140918.pdf

36 “Atsakingas žaidimas - kas tai?“,žiūrėta 2017.01.01. https://perku.perlas.lt/lt/help/atsakingas-zaidimas-kas-tai

lošimai), rezultatas iš lošimų veikos (bendrosios lošimų pajamos) sudarė 65 326 112 (EUR). Įplaukos (žetonų, bilietų, kortelių pardavimas) buvo 526 671 243 (EUR), išmokėjimai (laimėjimų išmokėjimas, žetonų keitimas į pinigus) - 461 345 131 (EUR), turint omeny visas lošimų rūšis[37]. *(Lentelė nr.14).*

1.3.Azartiniai lošimai Lietuvoje kaip neskatintina veikla

Azartiniai lošimai Lietuvos Respublikoje yra praktiškai nesena pramogų sritis. Pats lošimų teisinis reguliavimas Lietuvoje yra gana naujas. Įsigaliojus Azartinių lošimų įstatymui 2001 m. liepos 1 d., azartinių lošimų verslas vystėsi gan sparčiai. Dėl jo plėtros neišvengiamai kyla ir neigiamų pasekmių, kas susiję su liguisto potraukio azartiniams lošimams problema. Lošimai ir kazino yra priskiriami neskatintinai veiklai, kadangi jie visuomenei atneša daugiau žalos, negu tai būtų naudinga. Apsilankyti kazino gali būti malonumas tol, kol nesi priklausomas. Savo problemų azartiniais žaidimais žmogus neišspręs. Žaisdamas tik tam, kad prastumti laiką, gali nejučiom atsidurti užriby, pats to net nepajusdamas.

Lošimo namų įteisinimas tiesiogiai susijęs su išaugusiu nusikalstamumu. Pasak doc.dr. Aistės Diržytės, „moksliniai tyrimai rodo, kad daugelyje vietovių, įteisinus lošimo namus, nusikalstamumas dramatiškai padidėjo. Pavyzdžiui, Kolorado valstijoje, Cripple Creek mieste, kai buvo legalizuoti lošimo namai, policijos iškvietimų padažnėjo nuo 40 per mėnesį, iki 45 per dieną. Panašiai vyko ir Deadwood mieste, Pietinėje Dakotoje: per tris metus nuo lošimo namų įteisinimo nusikaltimų padaugėjo nuo 1 259 iki 3 295 per metus. 1988 - siais Nevadoje, Laughlin mieste (kuriame yra tik 6 000 gyventojų!), 1228 iš 2198 policijos kvietimų buvo iš lošimo namų. Atsižvelgdamas į gausius nusikalstamumo pavyzdžius, Floridos teisėtvarkos departamentas 1995 metais paskelbė sprendimą prieš lošimo namų veiklą“[38].

Ne ką geresnė padėtis ir Lietuvoje. Žmonės lošia, prasilošia, galiausiai pinigus skolina ir eina žaisti toliau, tikėdami, jog šį kartą tikrai pasiseks, atsiloš pinigus ir grąžins skolas. Deja. Tai tik iliuzija. Mažai kuris išlošia ir pralobsta iš kazino. To pasekoje prasideda bankrotai, susirgimai, mintys apie savižudybę, nesutarimai šeimoje ir asmeniniame gyvenime bei darbe[39]. Lošimo namai pasinaudoja žmogaus silpnybėmis, polinkiu azartui ir rizikai. Matyt, dėl to kazino verslas vadinamas vienu pelningiausių. Liguista priklausomybė lošimams pavojinga ne tik tuo, kad griauna

---

[37] “Veiklos rodikliai”, Lošimų priežiūros tarnyba, žiūrėta 2016.12.18. http://www.lpt.lt/wp-content/uploads/2013/12/Lo%C5%A1im%C5%B3-organizatori%C5%B3-2016-met%C5%B3-9-m%C4%97n.-veiklos-rodikliai.pdf

[38] Aistė Diržytė, “Kas yra priklausomybė nuo lošimo?“, žiūreta 2017.01.01. http://nebenoriu-losti.lt/kategorija/straipsniai/page/13/ .

[39] Lietuvos Kognityvinės ir elgesio terapijos draugija: *Priklausomybė nuo azartinių žaidimų,* žiūrėta 2017.02.28. *http://www.psichiatrai.lt/info/Priklausomybe_nuo_azartiniu_zaidimu.pdf*

lošėjų, jų šeimų gyvenimą, bet ir verčia lošėjus nusikalsti, vogti, įsivelti į visokias konfliktines situacijas, o netgi griebtis smurto. Sparčiai daugėja tokių žmonių. Čia ateina įvairaus socialinio sluoksnio žmonės, vieni atsipalaiduoti - praleistį laiką, kiti tiesiog išlošti - tai tampa lyg jų darbas. Patologinis lošimas - tai neabejotinai destruktyvus poveikis ne tik pačiam lošėjui, bet ir jo visiems artimiems žmonėms. Tai moralinių vertybių žlugimas, didžioji gyvenimo problema.

Liguistas potraukis lošti būdingas visoms socialinėms grupėms, dažniausiai 21 - 55 metų amžiaus vyrams. „Vieni lošia, nes turi asmenybės vystymosi sutrikimų ir slepiasi fantazijų pasaulyje, kiti tai sieja su galimybe praturtėti. Yra nustatyta, kad priklausomybė gali išsivystyti lošiant žaidimų automatų salonuose, ruletę ar kazino, sporto totalizatorių, internetinius ar SMS žaidimus, net paprasčiausioje televizinėje loterijoje“[40] (Alseikienė, 2006). Simptomai rodantys, jog šis užsiėmimas tapo pavojingas - asmuo pradeda šalintis ir atsitraukti nuo šeimos. Lošimui skiriant daug laiko, o neretai ir pinigų, pradedama meluoti. Tai galima vadinti tam tikra neištikimybės ir sukčiavimo forma. Vienas svarbiausių požymių, kad „slystama“, yra teigimas, jog taip ne laikas leidžiamas, bet siekiama uždirbti. „Tikėjimas bei įtikinėjimas, kad dėl asmeninių sugebėjimų ar ypatingo mąstymo žmogus žino, kaip išloš, yra rimtas priklausomybės signalas. Dar būdingas asmeninių poreikių atidėjimas (pavyzdžiui, ankstesnių pomėgių ar net pietų atsisakymas), savo ar šeimos poreikių ignoravimas. Ilgainiui, pomėgiui lošti imama aktyviai reikalauti pinigų iš namiškių arba ir juos siekiama sudominti. Dažnai šios priklausomybės pats asmuo nepripažįsta“[41] (Bulotaitė, 2009).

Žaidžiant azartinius žaidimus, tam tikru momentu žmogus praranda kontrolę, negali sustabdyti savo veiksmų ir elgesio, atsiranda psichologinė, fizinė ir socialinė priklausomybė. Lengvas priėjimas prie žaidimo, ar įstaigos, ar internetinių lošimų, eant tokiam dideliam populiarumui - tik pagreitina polinkį įsitraukti į šią destruktyvią veiklą, tai vienodai liečia tiek vyrus, tiek moteris. Yra nustatyta, jog moterys lengviau įsitraukia ir tampa priklausomos, nors jos sudaro daug mažesnę dalį visų priklausomų žmonių. Neskatinama ir negatyvi azartinių lošimų veikla pasireiškia ir finansiniame aspekte, kai pralošiami pinigai, to pasekoje skolinami pinigai bankuose ar kitose kredito įstaigose, kas galiausiai privesti gali prie bankroto.

Lošimų Priežiūros tarnybos duomenimis, nuo 2004m. iki 2016. gruodžio 31d. kreipėsi 4518 asmenų (2016 m.lapkričio 30 d. – 4486 asmenys) su prašymais apriboti patekimą į lošimų organizavimo vietas. Valstybinė lošimų priežiūros komisija kasmet gauna apie 450 asmenų prašymų apriboti jų galimybę lošti (2012m.- 423, 2013 m.- 461, 2014m.- 420, 2015m.- 494, 2016m.- 512). *(Lentelė nr.15).* Vidutiniškai per metus su prašymais neleisti lošti kreipiasi 474 asmenys, per mėnesį

40 Zita Alseikienė, “Patologinis potraukis azartiniams lošimams“, *Nervų ir psichikos ligos* 2, 2 (2006): 14.

41 Laima Bulotaitė, *Priklausomybių anatomija* (Vilnius: Tyto Alba, 2009), 200.

gaunama apie 40 prašymų. Dažniausiai prašymus neleisti lošti pateikia 18 – 49 metų vyrai (96% proc. prašymus pateikusių vyrų – 18 – 49 metų amžiaus). Bendrai 15% besikreipiančių sudaro 18 - 21 metų amžiaus asmenys, 44% – 21 - 29 metų, 25% – 30 - 39 metų , 11% – 40 - 49 metų , 6% – vyresni nei 50 metų Lietuvos gyventojai) - (Valstybinė lošimų priežiūros komisija)[42]. Pozityvu yra tai, kad asmuo, apsisprendęs parašyti tokį prašymą, suvokia, jog jis turi problemų, susijusių su azartiniais lošimais. Problemos suvokimas yra pirmas ir pagrindinis žingsnis kovojant su ja.

Nors šiuo metu galiojantys teisės aktai nenumato galimybės priverstinai ar asmens sutikimu apriboti galimybę lankytis azartinių lošimų organizavimo vietose ir lošti, Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos ieško būdų, kaip galima būtų minimizuoti neigiamus lošimo padarinius, pasireiškiančius liguistu potraukiu lošti. 2009 m. gegužės pabaigoje Priežiūros tarnyba pakvietė lošimų organizatorius prisijungti prie Susitarimo dėl savanoriško apsisprendimo nelošti užtikrinimo. Šiuo "Susitarimu siekiama galimomis priemonėmis užtikrinti, kad būtų mažinamas piktnaudžiavimas lošimais ir dėl jo atsiradusi žala žmonių sveikatai, socialinė ir ekonominė žala"[43], skatinamas atsakingas lošimas, padėti problemų dėl lošimų turintiems ir apsisprendusiems nelošti asmenims įgyvendinti šį apsisprendimą, gerinti visuomenės informavimą apie piktnaudžiavimo lošimais daromą žalą žmonių gerovei.

Apibendrinant skyrių, galima teigti, jog azartiniai lošimai Lietuvos Respublikoje yra praktiškai nesena pramogų sritis, nors pasaulyje jie žaidžiami jau tūkstančius metų. Kazino lošimų namai veikia visame žemyne ir yra labai populiarūs. Lošėjų populiacija Lietuvoje nėra didelė, bet yra organizuojami aukštos rizikos pralošti azartiniai lošimai. Nepaisant naujumo, jau šiuo metu visuomenė ir Lietuvos valstybė vis dažniau susiduria su socialinėmis ir kitomis problemomis, kylančiomis dėl išsivysčiusios asmenų priklausomybės nuo azartinių lošimų bei liguisto asmenų potraukio lošti. Kazino paplitimas Lietuvoje yra vienas didžiausių tarp ES valstybių ir nors ši veikla atneša daugiau neigiamų pasekmių, kazino verslas sparčiai auga.

---

42 "Problemos dėl lošimo?" , Lošimų priežiūros tarnyba, žiūrėta 2016.12.18. http://www.lpt.lt/problemos-del-losimo/ .

43 Valstybinio audito ataskaita, *Lošimų ir didžiųjų loterijų organizavimo valstybinė priežiūra* (Valstybės kontrolė, 2015), file:///C:/Users/User/Favorites/Downloads/Ataskaita-losimu-priez.pdf

2. LIETUVOS SVEIKATOS POLITIKOS KONTEKSTAS IR AZARTINIAI LOŠIMAI

2.1.Rizikos veiksniai, įtakojantys priklausomybę azartiniams žaidimams

Analizuojant priklausomybės nuo azartinių lošimų susiformavimo priežastis ir prielaidas, išskirti galima: biologinius, psichologinius ir socialinius veiksnius.„Biologines priklausomybės priežastis mokslininkai sutartinai sieja su dviem pagrindinėmis sritimis: genetika ir neurologija. Genetiniai faktoriai, mokslininkų nuomone, skatina paveldimos priklausomybės nuo azartinių lošimų išsivystymą, o pagrindinės praktinę mokslinę reikšmę įgijusios neurologinės priežastys galėtų būti apibendrintos kaip hormonų neurotransmitorių veiklos sutrikimai. Psichologines priežastis mokslininkai apibendrino kaip sergamumą kita psichikos liga, asmenybės bruožus, stresą. Nustatyta itin aukšta koreliacija tarp priklausomybės nuo azartinių lošimų ir kitų psichikos sutrikimų, priklausomybės nuo alkoholio ar narkotikų“[44]. Socialinėmis priklausomybės nuo azartinių lošimų išsivystymo priežastimis laikomos: asmens amžius, lytis, kultūra, visuomenės požiūris į lošimą, lošimo prieiga, technologijų įtaka.

Tyrimai ir stebėjimai rodo, kad didesnė rizika tapti lašėjais gresia asmenims, turintiems kai kurių psichikos sveikatos problemų (nuotaikos sutrikimai, nerimstingumas, asmenybės sutrikimai ir kt.), priklausomiems nuo alkoholio ar kitų narkotikų, tiems, kurių šeimoje buvo lošėjų. Gana dažnai probleminis lošimas atsiranda jau paauglystėje. Jį gali paskatinti tokie stresai, kaip tėvų skyrybos, netektis šeimoje ir pn. Lošimas šiems paaugliams - tai galimybė pabėgti nuo problemų. Jaunimą pradėti lošti skatina šie dalykai: studijos universitete, kurios padidina jaunų žmonių laisvę, atsirandantys savi pinigai, atsirandanti galimybė lošti, lošimo legalizavimas ir reklama. Pagrindinė nurodoma priežastis lošti azartinius lošimus būna „smagu“, „tai maloni veikla“, „tai būdas gauti pinigų“, ir „įsigyti naujų draugų“. Azartiniai lošimai duoda saugumo jausmą, kaip ir kitos prilausomybės formos[45]. Lošdamas žmogus atsiriboja nuo pasaulio, nejaučia pavojaus, patiria teigiamas emocijas. Lošimas - tai lyg pabėgimas nuo neužbaigtų ir niekad nesibaigiančių darbų.

Apžvelgiant įvairius straipsnius ir literatūrą, yra aptinkama tam tikra sąsaja tarp priklausomybės lošimams ir pačios žmogaus asmenybės. Pasak A.Kazlauskienės, termino „asmenybė“ turinį nagrinėja įvairios mokslo sritys. Priklausomai nuo tyrimų tikslų, asmenybę savitu požiūriu

---

[44] Mantas Arasimavičius , “*Neigiamos azartinių lošimų įtakos visuomenei šalinimo teisinės problemos”* (Jurisprudencija – mokslo darbai, Mykolo Romerio universitetas, 2008), 98.

[45] Stanislaw Kozak, *Patologie komunikowania w Internecie* (Warszawa: Engram Difin SA, 2011), 148-150.

nagrinėja filosofija, sociologija, teisė, ypač išsamiai ją tiria psichologija[46]. Kiekvienas asmuo yra laisvas pasirinkti savo elgsenos variantus, jis pats atsako už savo veiksmus. Pasigilinus į pačią priklausomybės nuo azartinių lošimų atsiradimo prigimtį galime surasti nemažai niuansų susijusių būtent su tam tikrom psichologinėm žmogaus savybėm, kodėl būtent jis elgiasi ar pasielgė taip, o ne kitaip, arba kokios jo charakterio savybės įtakoja pasirinkimą lošti. Kodėl būtent lošimas tampa motyvuojančia veiklos priežastimi kai kuriems žmonėms, o kai kurių visiškai „*neužkabina"*? Paprastai motyvu tampa įsisamonintas poreikis. Kaip teigia psichologė E.Paužienė „žmogus, pajutęs kokį trūkumą ir įtampą, visų pirma stengiasi suprasti, kas ją sukelia ir ieško būdų tai pašalinti. Įsisamoninus įtampą sukėlusias priežastis ir suradus objektą, kuris padės ją pašalinti (t.y.supratus savo poreikį ir jo patenkinimo galimybes), šis poreikis tampa veiklos motyvu, skatina pradėti aktyviai veikti. Taigi poreikis perauga į motyvą, kai žmogus aptinka veiklos objektą padėsiantį šį poreikį patenkinti"[47]. Saugumo jausmas - pagrindinė priežastis - poreikis - virstantis motyvu užsiimti lošimu. Aistra lošti yra viena iš intensyvių, ilgalaikių emocijų. Emocijų, kuri dalyvauja motyvacijos lošimui atsiradime. Aistra daro žmogų aktyvų ir skatina jį atkakliai siekti tikslo. Aistra – tai „stiprus, pastovus, visaapimantis jausmas, dominuojatis kitų jasumų atžvilgiu. Aistros apimtas žmogus koncentruojasi ties savo objektu"[48] - teigia E.Paužienė.

Yra sukurta nemažai teorijų aiškinančių, kaip žmonės įpranta lošti. Šios teorijos labai panašios į nuo alkoholio ar kitų narkotikų vartojimą aiškinančias teorijas. Vyrams potraukis žaisti azartinius žaidimus pasireiškia 3 - 4 kartus dažniau nei moterims[49]. Pradžioje pradedama žaisti atsargiai, lošiama iš nedidelių sumų, nereguliariai. Vėliau imama lošti dažniau, sumos didėja, žaidimas pradeda teikti didelį malonumą, tampa vieninteliu gyvenimo tikslu. Tačiau šiame etape prasideda "nesėkmių periodas" - pralošiama daug dažniau nei išlošiama, šios sumos didėja, užstatomi vertingi daiktai ir net gyvenamasis plotas, atsiranda skolų, pradedamos eikvoti svetimos lėšos. Nežiūrint problemų šeimoje ir darbe, lošti pradedama iš maksimalių sumų arba, kitaip tariant, "va bank", taip tikintis iš karto išspręsti visas finansines problemas[50]. Dažniausiai tai baigiasi nesėkmingai, išyra šeima, atsiranda visiška socialinė izoliacija, iškyla didelė savižudybės rizika. Šis procesas yra ilgas, kartais gali užtrukti iki 20 metų. Psichologai ir psichiatrai teigia, jog patologinis potraukis lošti dažnai pasireiškia kartu su kitais sutrikimais – įvairiomis priklausomybėmis bei liguista nuotaikų kaita[51] (N. Skokauskas). Onos Monkevičienės atlikto tyrimo, kurio tikslas buvo – ištirti globalios

---

46 Asta Kazlauskienė ir kt., *Teisės sociologija* (Vilnius: MRU, 2015), 426.

47 Kauno technologijos universitetas. Psichologijos katedra, *Psichologija studentui:vadovėlis* (Kaunas: Technologija, 1996),.

48 *Ibid.*, p. 67.

49 "Are women or men more likely to become pathological gamblers? ," Sharcare, Substance Abuse and Addiction, žiūrėta 2017.03.18., https://www.sharecare.com/health/substance-abuse-addiction-recovery/are-women-men-pathological-gamblers

50 Stanislaw Kozak, *supra* note 31, p. 150 - 153.

51 Norbertas Skokauskas, "Patologinio potraukio azartiniams lošimams klinikiniai ir teoriniai aspektai", *Medicinos teorija ir*

žinių visuomenės formuojamą 5 - 7 metų vaiko vertybių pasaulį, metu paaiškėjo, kad dalis tokio amžiaus vaikų žavisi azartiniais žaidimais, lošimais[52]. „Apie 20 proc. vaikų tiesiog mėgsta lošti kortomis, apie 18 proc. vaikų šį pomėgį palaiko televizija – vaikai žiūri azarto laidas su šou elementais. Apie 4 - 5 proc. vaikų azarto pomėgį puoselėja reklama, viliojanti pirkti traškučius, kokakolą ir kt., suteikiant galimybę lošti“.[53] (Monkevičienė, 2005).

Svarbūs išoriniai veiksniai skatinantys pradėti lošti yra būtent lošimo dažnumas, statymo sumos dydis, prizų struktūra (jų skaičius ir vertė), laimėjimo tikimybė tam tikrame žaidime, žaidimo sunkumo ar lengvumo laipsnis. Labai žmogų veikia pati lošimo namų aplinka, tam tikri jį lydintys efektai: garsas, maloni muzika, prietemos šviesa. Svarbi ir lokalizacijos vieta, prieinamumas - kuo arčiau kazino lošimų namai - tuo didesnė tikimybė ten užeiti. Reklama, kurios neišvengsi, taipogi svarbus aspektas rizikai atsirasti. Šiais laikais įsijungus kompiuterį, net ir nenorėdamas, reklamos susijusios su lošimais tiesiog neįmanoma nepastebėti. Mirgantys, linksmi, ryškūs ir spalvoti virtualūs automatų paveiksliukai, siūlantys užsukti į tam tikrus puslapius, užsiregistruoti ir pasitikrinti sėkmę - tai tik vienas iš elementų, kuriam sunku atsispirti ir susilaikyti. Tuolab, kad daugelis lošimo puslapių siūlo nemokamą registraciją ir aprūpina naująjį lankytoją nemokamais bonusais (taip vadinamais „bonus for free“), ar keliais laimingais virtualios ruletės sukimais. Visa tai dėl to, kad pritraukti kuo didesnę žmonių auditoriją. Žmogus apakintas tuo „sėkmės receptu“, tiesiog pasiduoda, užsiregistruoja, pabando, gal pradžioj jam ir pasiseks, bet ilgainiui užsikabinus jis praras laiko pojūtį ir užmirš, jog norėjo „tik pabandyti“. Tas noras bandyti dar ir dar kartą su laiku taps nenumaldomas. Ką jau bekalbėti apie įspūdingas šešiaženkles sumas, aukso puodus, prašmatnius butus ir naujausios klasės automobilius, kuriuos gali laimėti tik su vieno įsigyto bilieto nutrinimu - reklama televizijoje be abejo ne ką mažiau rizikinga negu internete. Čia nereikia nei registruotis, viską aiškiai pasako ir išgirsti. Belieka tik įsigyti bilietą. Lošimų populiarinimas be abejo priverčia pradėti galvoti, kad lošti yra madinga[54].

Rizikos veiksnių stiprumas yra skirtingas kiekvienam žmogui ar lošėjui ir jų poveikis kiekvienam yra labai individualus, priklausantis nuo psichologinių žmogaus savybių. Tačiau, patologijai atsirasti reikia ne vieno, o kelių veiksnių. Visi šie veiksniai tarytum persipina. Svarbu pabrėžti, kad nors moterys rečiau lošia azartinius žaidimus nei vyrai, rizikos tikimybė priklausomybei atsirasti yra beveik vienoda[55]. Pas moteris yra kitokia žaidimo specifika, kitokie motyvai, skirtingai, nei pas

---

praktika 2, 20 (2002): 147.

52 Ona Monkevičienė,“Globalios žinių visuomenės vaiko kompetencijos: vertybinis aspektas“, *Pedagogika* 79 (2005): 172.

53 Ieva Kuginytė-Arlauskienė, “ Ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymo galimybės,“ ikimokyklinis.lt , žiūrėta 2017.01.30., http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/ankstyvojo-amziaus-vaiku-ugdymo-galimybes/3015

54 Dennis Wilcox ir kt., *Ryšiai su visuomene. Strategija ir taktika* (Kaunas: UAB “Poligrafija ir informatika“, 2007), 398.

55 “ Women and problem gambling: the hidden addiction,“ straipsnis internete, žiūrėta 2017.03.19.,

vyrus priklausomybės atsiradimo dinamika[56], galiausiai, pačios priklausomybės pasekmės yra skirtingos. Čia dažniausiai atsiranda psichikos sutrikimai, o pas vyrus dažnesnis reiškinys būna psichoaktyvių medžiagų vartojimas ir įsivėlimai į įvairias konfliktines situacijas.

Nevados valstijoje, JAV, kur azartiniai lošimai yra didelė problema, moterys sudaro net 50 proc. Anoniminių Lošėjų. Dauguma jų - tai išsilavinusios, 30 - 40 metų moterys, gyvenančios miestuose, didelė dalis ištekėjusios ir turi vaikus. Svarbus faktas yra tai, kad pusė jų seniau yra dirbusios pramogų ir lošimo industrijoj[57.] Pagal Nevadoje atliktą tyrimą, tai, kad azartiniai lošimai - tai turtuolių pramoga, yra tik mitas, kadangi didžiausią dalį lošėjų sudaro žemiausio sluoksnio žmonės: darbininkai, emigrantai, pensininkai[58]. Žaidimas - tai pabėgimas nuo sunkios kasdienybės bei problemų. Nepasiturintys žmonės yra dvigubai labiau pažeidžiami tapti priklausomais nuo azartinių lošimų[59].

Pagal įvairius tyrimus, literatūra pateikia ir kitus rizikos veiksnius, skatinančius priklausomybei atsirasti, ypač jauniems žmonėms ir paaugliams[60]. Tai: disfunkcinė, arba neturtinga šeima, sunki situacija namuose, šeimos prisirišimas pinigams, vieno, arba dviejų tėvų mirtis, arba netektis, vieno, arba dviejų tėvų mirtis arba netektis, smurtas šeimoje (verbalinis, fizinis, seksualinis), lošiantys tėvai ir tėvų neištikimybė, izoliacijos, neįvertinimo ir vienišumo jausmas.

2.2.Kompulsyvus lošimas kaip patologijos reiškinys visuomenėje

Valstybinė lošimų priežiūros komisija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, prižiūrinti ir kontroliuojanti azartinių lošimų organizavimą Lietuvoje ir dalyvaujanti įgyvendinant valstybės politiką lošimų srityje, pastaruoju metu vis dažniau susiduria su lošimų sukeliamomis neigiamomis pasekmėmis - problemine arba patologine priklausomybe[61]. Patologija – tai tam tikra liguista būsena. Azartinių lošimų verslas vystosi gan sparčiai, „dėl jo plėtros neišvengiamai kyla ir neigiamų socialinių pasekmių, kas susiję su liguisto potraukio azartiniams lošimams problema, prevencinių priemonių šiai problemai išvengti bei reabilitacijos programų nebuvimu“ (Valstybinė lošimų

---

http://knowtheodds.org/blog/women-problem-gambling-the-hidden-addiction/

[56] Silvia Martins, “Pathological gambling in women: a review,“ žiūrėta 2017.03.17., http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0041-87812002000500008

[57] Leszek Wilk, *Hazard- studium kryminologiczne i prawne* (Warszawa: C.H.BECK, 2012), 81- 82.

[58] “Welcome to Nevada Council on Problem Gambling,“ Nevada Council on problem gambling, žiūrėta 2017.03.19., http://www.nevadacouncil.org/

[59] “ The role of cognitive bias and skill in fruit machine gambling,“ Griffiths (gambling), žiūrėta 2017.03.20., http://holah.co.uk/study/griffiths/

[60] Leszek Wilk, *op. cit.*, p. 83-84.

[61] “Aktualu: patologinis potraukis azartiniams lošimams“, Valstybinis psichikos sveikatos centras, žiūrėta 2017.03.02. http://www.vpsc.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=367%3Anepralok-savo gyvenimo&catid=1%3Anaujienos&lang=lt

priežiūros komisija, 2016)[62].

Pasak psichiatro V.Tarandos, yra trys lošėjų grupės. Pirmajai prikauso tie, kurie žaidžia retai, norėdami prasiblaškyti ir pramogai. Antroji grupė - tai probleminiai lošėjai. Šie kartais „pameta galvas“, lošia iš didelių sumų, pralošia, o po kažkiek laiko, kai nesėkmė užsimiršta, gali ir vėl surizikuoti. „Jei visa tai lydi noras atsilošti, - tai jau ženklas, kad artėjama prie pavojingos ribos. Trečiajai grupei priklausantys patologiniai lošėjai nebegali kontroliuoti nei žaidimo pradžios, nei pabaigos, nei statomų sumų. Jie gali praleisti kazino ištisas paras, skolintis pinigų negalvodami, ar turės iš ko atiduoti. Net tada, kai nelošia, šių žmonių mintys sukasi vien apie tai, interesų ratas siaurėja. Visa tai lydi melas, alkoholis, prasideda pravaikštos darbe, konfliktai su artimaisiais, nekontroliuojami nuotaikų svyravimai“[63]. Kompulsyvų lošėją galima atpažinti pagal tai, jog jis nesugeba kontroliuoti savo žaidimo, pašvęsdamas jam kuo daugiau laiko. Tai susinervinęs, nuolat viskuo susirūpinęs žmogus. Toks žmogus nuolat jaučia poreikį žaisti, kaskart didindamas lošimui sumas. Ir net pralošdamas, jis neužbaigia žaidimo, o pasiskolinęs ar gavęs pinigų jis toliau tęsia lošimą[64]. Žinoma visa tai laikydamas paslaptyje prieš savo šeimą, kurią su kiekviena diena tempia į vis didesnę prarają - bankrotą. Tai tipinio kompulsyvaus lošėjo pavyzdys, tokio, kuris jau peržengė taip vadinama, „normalaus“ lošėjo ribą.

Liguistas potraukis lošti, pasak psichologų, visada susijęs su pervargimu[65]: psichologiniu, dvasiniu, fiziniu. Kai žmogus nebeturi jėgų ilsėtis, pasąmonė kažkur viduj pakužda tą poilsio būdą, kuris kažkadą garantuodavo teigiamas, geras emocijas, naują endorfinų dozę ir pasitenkinimo jausmą. Jį patologiniai lošėjai nori patirti kuo ilgiau[66], todėl kazino lošimai jam tampa lyg „narkotikas“, norisi tai patirti kuo ilgiau. Ir pinigai jau tampa antraeilis dalykas, jie pasidaro nebesvarbūs. Svarbu emocijos ir tas momentas, kuris duoda tą nenumaldomą pasitenkinimo jausmą, čia ir dabar - saugumo iliuziją.

Rašant šį darbą ir nagrinėjant įvairius šaltinius, tenka susidurti su terminu *„priklausomybė“* ir *„liga“*. Daugelyje straipsnių ir šaltinių azartiniai lošimai yra įvardijami kaip blogis, liga. Gal reikėtų vis dėlto pabrėžti, kad ne patys azartiniai lošimai yra blogis, o liguistas ir nenumaldomas potraukis lošti. Visi suvokiame, jog liga tai tam tikras organizmo veiklos sutrikimas, kurio priežastiniai veiksniai gali būti įvairūs: fiziniai, cheminiai, biologiniai, psichiniai. E-vaistine.lt puslapyje randame štai tokį ligos apibrėžimą: tai „vidiniai ir išoriniai faktoriai, kurie gali įtakoti fizinę ir

---

62 Lošimų priežiūros tarnyba, žiūrėta 2016.12.18. http://www.lpt.lt/wp-content/uploads/2014/02/LPT-lankstukas.pdf

63 Virginija Rimkuvienė, „Vyriški žaidimai“, *Moteris*, balandis, 2015, 248.

64 “ Gender gap highlighted in new gambling stydy,“ Victorian Responsible Gambling Foundation, žiūrėta 2017.01.19., https://www.responsiblegambling.vic.gov.au/newsroom/media-releases/2014/gender-gap-highlighted-in-new-gambling-study

65 “Patologinis potraukis azartiniams lošimams ir kiti psichikos sutrikimai“ , žiūrėta 2017.03.01. http://nebenoriu-losti.lt/2010/10/patologinis-potraukis-azartiniams-losimams-psichikos-sutrikimai/

66 “ Gambling Problem,“ Intervention Support, žiūrėta 2017.03.18., http://www.interventionsupport.com/gambling-problem/

psichologinę pusiausvyrą. Liga yra šių faktorių neigiamo poveikio rezultatas – tai sutrikdyta organizmo darna, kurią reikia atstatyti“[67]. Kalbant apie kompulsyvų lošimą, omeny turima jog toks lošimas yra liga. Liga, kuri linkusi progresuoti, kurios neįmanoma išgydyti, tačiau galima sustabdyti. Tai psichinis sutrikimas, kuris 1980m. jau buvo įtrauktas į tarptautinę ligų klasifikaciją ir koduojamas F.63.0[68]. Pagrindinės psichikos ligų ir sutrikimų priežastys ir emocinę sveikatą bloginantys veiksniai būtų tokie: paveldimumas, nuolatinis stresas, nedarbas, skurdas, piktnaudžiavimas psichotropinėmis medžiagomis, priklausomybės (čia priskiriama ir priklausomybė azartiniams lošimams), fizinė negalia, pažeista socialinė ekologija (miesto, kaimo), prievarta visuomenėje, vertybių krizė, „išmokto bejėgiškumo“ sindromas. Sociologai sako, kad liga, tai organizmo sutrikimas, organizmo reakcija į žalingo veiksnio poveikį, atsirandanti sutrikus organizmo ir aplinkos santykiui[69]. Kompulsyvus lošimas yra priskiriams psichikos sutrikimams. Pasak psichiatro Dainiaus Pūro, Lietuvoje veikianti „psichikos sveikatos priežiūros sistema yra neveiksminga ir nepakankamai skaidri. Nėra sistemos ir jos grandžių veiklos veiksmingumo kriterijų, pagal kuriuos būtų galima vertinti į sistemą investuojamų lėšų efektyvumą. Nėra sukurtos paskatos siekti naujovių, vykdyti nepriklausomą lėšų efektyvumo, žmogaus teisių apsaugos ir kitų sistemos veiklos rezultatų stebėseną“[70]. Vilniaus psichiatrijos ir psichoanalizės centro direktoriaus, psichiatro - psichoterapeuto Raimundo Aleknos nuomone, visos priklausomybės yra vienodai pavojingos, nesvarbu, ar tai būtų priklausomybė nuo alkoholio, nuo pirkimo, ar nuo lošimų. Pasak jo, visiškai nuo jų išsivaduoti neįmanoma[71]

Tikrąjį azartinių lošimų neigiamo poveikio mastą visuomenei yra gana sunku nustatyti, tam būtini išsamūs tyrimai. Kaip pavyzdį galima pateikti Jungtinėse Amerikos Valstijose, kur sukaupta didelė azartinių lošimų reguliavimo patirtis, atliktus tyrimus. Jungtinėse Amerikos Valstijose 1996 m. buvo įsteigta Nacionalinė lošimų poveikio tyrimo komisija[72] (National Gambling Impact Study Commission), kurios pagrindinis tikslas buvo per du metus organizuoti ir atlikti visapusišką, išsamų tyrimą dėl azartinių lošimų poveikio visuomenei bei ekonomikai Jungtinėse Amerikos Valstijose. Galutinėse šio tyrimo išvadose[73], pateiktose 1999 m. birželio mėn., nustatyta, kad 1,5 proc. minėtos valstybės pilnamečių gyventojų turėjo patologinį potraukį azartiniams lošimams, o tai apytikriai

---

67 “ Kas yra liga?“, žiūrėta 2017.02.20. http://www.e-vaistine.lt/negalavimai

68 “ Psichikos ir elgesio sutrikimai,“ TLK-10-AM sisteminis ligų sąrašas, žiūrėta 2017.02.20. http://ebook.vlk.lt/e.vadovas/index.jsp?topic=/lt.webmedia.vlk.drg.icd.ebook.content/html/icd/66564.html .

69 Irayda Jakušovaitė ir kt., *Filosofija: mokomoji knyga* (Kaunas: KMU, 2007), 141.

70 "Lietuvos psichikos sveikatos politikos paveiklas. Dainius Pūras“ , žiūrėta 2017.01.12. http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-01-31-dainius-puras-lietuvos-psichikos-sveikatos-politikos-paveikslas/125401 .

71 "Azartą lošti gydo bendravimu“, žiūrėta 2017.01.12. http://www.delfi.lt/sveikata/sveikatos-naujienos/azarta-losti-gydo-bendravimu.d?id=25344039.

72 National Gambling Impact Study Commission, žiūrėta 2017.01.05. http://govinfo.library.unt.edu/ngisc/ .

73 National Gambling Impact Study Commission Final Report, žiūrėta 2017.03.17., https://archive.org/details/gambling_impact_0905_librivox

sudarė 3 mln. šalies gyventojų. Dar 3,5 proc. pilnamečių gyventojų (apytiksliai 7,8 mln. žmonių) turėjo problemų dėl lošimų, tačiau pagal nustatytus kriterijus nebuvo kvalifikuojami patologiniais lošėjais[74]. Konstatuota, kad daug patologinių lošėjų šeimų kenčia nuo įvairių finansinių, fizinių ir emocinių problemų, įskaitant skyrybas, smurtą šeimose, vaikų nepriežiūrą, daug kitų problemų nulemtų finansinio nepritekliaus, atsiradusio dėl azartinių lošimų[75]. Taip pat apskaičiuota, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose priklausomybės nuo azartinių lošimų pasekmės (gydymas, bankrotai, suėmimai, įkalinimai, skyrybos ir pan.) kainuoja visuomenei apytiksliai 5 milijardus dolerių per metus bei papildomus 40 milijardų dolerių vėlesnių nuostolių (produktyvumo sumažėjimas, socialinės paslaugos, kreditorių nuostoliai) padengimui. Taigi azartinių lošimų egzistavimas visuomenėje lemia kito reiškinio atsiradimą – patologinį potraukį prie azartinių lošimų bei iš to kylančias socialines problemas. Dėl šios priežasties, azartinių lošimų organizavimą galima laikyti potencialia grėsme visuomenės gerovei[76].

Kompulsyvus, arba patologinis lošimas - „įtrauktas kaip lėtinis ir progresuojantis psichikos sutrikimas, į Psichikos sutrikimų diagnostikos ir statistikos vadovą. Psichiatrai pabrėžia,kad liguistas potraukis lošti azartinius lošimus yra nesutramdomas, nenugalimas“[77]. Įdomu tai, kad streso metu azartas lošti padidėja, atsiranda išankstinis gardžiavimasis pavojumi pralošti, o lošimo sukeltos problemos dar didina potraukį lošti. Lošimas sutrikdo darbą, visą asmenybę, griauna šeimą. Kompulsyvaus lošimo (patologinio) - su azartiniais lošimais susijusį sindromo terminą - pirmasis aprašė dr. R. Kusteris. Konstatuota, kad patologiniais lošėjais dažniausiai tampa silpnesnio charakterio žmonės, kurie pradėję lošti negali sustoti ir susivaldyti[78]. Sparčiai daugėja tokių žmonių.

Pavyzdžiuj Lenkijoje – probleminiai lošėjai sudaro apie 3 proc. visos populiacijos. Tačiau tai tik iliuziniai duomenys, kadangi kiekvienas susidūręs su azartu gali anksčiau ar vėliau peržengti ribą ir tapti priklausomas[79]. Patologinis lošimas yra pirma iš priklausomybės tyrimo formų „be narkotikų“, tai priklausomybė, kuria pastaruoju metu ypač susidomėjo psichiatrijos ir psichologijos sritys, o taipogi komunikacijos priemonės, žiniasklaida, rašytojai, mokslininkai, tuo pačiu vis dažniau yra kalbama apie poveikį šio reiškinio - patologinio lošimo, arba kitaip tariant – nesveiko lošimo -,

---

74 National Gambling Impact Study Commission Final Report. June 1999, 4-5., žiūrėta 2017.01.04. http://govinfo.library.unt.edu/ngisc/reports/finrpt.html

75 National Gambling Impact Study Commission Final Report. June 1999, 4-13., žiūrėta 2017.01.04. http://govinfo.library.unt.edu/ngisc/reports/finrpt.html .

76 “Problem Gambling,“Institute of Ontario, žiūrėta 2017.03.20., https://www.problemgambling.ca/EN/AboutGamblingandProblemGambling/Pages/HistoryOfGambling.aspx

77 Mantas Arasimavičius , *supra* note 30, p. 97.

78 „Patologinis potraukis azartiniams lošimams“, Neuromeda medicinos centras, žiūrėta 2017.02.28. http://www.neuromedicina.lt/patologinis-potraukis-azartiniams-losimams/

79 Leszek Wilk, *supra* note 39, p. 74.

žmogaus savijautai, sveikatai, gvenimo kokybei[80]. Ypač svarbiu tyrimo objektu tapo žmogaus priklausomo nuo lošimų psichologinė ir emocinė būsena.

Pačia opiausia azartinių lošimų visuomenei sukeliama problema visuotinai pripažįstamas liguistas potraukis lošti – *ludomanija* (Arasimavičius, 2008). Ludomanija (lot. ludos – žaidimas, lošimas) – tai azartiškas lošimas kortomis, lošimo automatais ir visa kita, ką siūlo kazino. Ludomanijos pagrindinis požymis yra dažnai pasikartojantys potraukio prie azartinių lošimų epizodai. Šis potraukis taip užvaldo žmogaus gyvenimą, kad atsisakoma socialinių, darbinių, materialinių vertybių bei įsipareigojimų. Tokie asmenys pralošia visus savo pinigus, skolinasi iš artimųjų ar pažįstamų, užstato savo butą ar materialines vertybes[81] (Dembinskas, 2003).

Svarbu suvokti, kokios savybės būdingos kompulsyviam lošėjui. Visų pirma nesugebėjimas ir nenoras pripažinti tikrovės. Tai lyg *kontrolės iliuzija*. Lošėjas ieško pasitenkinimo netikrame lošimo pasaulyje. Taipogi svarbus akcentas - *emocinis nesaugumas.* Žmogus gerai jaučiasi tik ten, kur gali palošti, tik ten jaučiasi saugus. Dar viena savybė būtų - *nebrandumas*[82]. Noras gauti viską, kas geriausia, iš karto, be didelių pastangų. Atsakomybės vengimas ilgainiui tampa neįveikiama manija. Kompulsyvus lošėjas aplinkinių tarpe stengiasi atrodyti visapusiškai stiprus, tobulas žmogus, lydimas ypatingos sėkmės. Jis tiki, kad kažkam labiau sekasi, kad jis „gimęs laimėti“. Pavyzdžiui, išlošęs kelis kartus, žaidėjas save vadina „laimės kūdikiu“[83] ir tęsia žaidimą toliau. Jis gali sakyti, kad prasidėjo jo „laimingas etapas“, „laimingasis periodas“, „laimės valanda“. Jei nepasiseka, vadinasi, „laimė tiesiog nusisuko“. Nustatyta, kad daugumai lošėjų būdingi *narciziškos asmenybės bruožai.* Jie linkę išaukštinti savo pasiekimus, laikyti save pranašesnius už kitus. Fantazijomis apie savo išskirtinumą, didingumą neretai dangstomas menkavertiškumo kompleksas. Žmogus lošdamas jaučiasi saugus, jis pasitiki savimi ir savo jėgomis, lošimas jam - tarsi nusiraminimas. Visi šie faktoriai dalyvauja kompulsyvios elgsenos ir priklausomybės formavime. Manoma, kad nemažą įtaką turi ir šalti santykiai su tėvais, šeima, aplinkiniais.

Patologinis lošėjas lošia jau nebe dėl pinigų. Jei sveikas žmogus išlošia - jis tuos pinigus išnešia ir gali jais naudotis. Su priklausomu žmogumi yra visai kitaip. Jis neišsineša laimėjimo, jei toks būna, o jei išsineša, tai tik iki kito kazino. Ilgainiui, jis jau pats suvokia, kad nenurims, kol visko nepraloš. Jam reikia ne laimėjimo, bet galimybės lošti bet kuria kaina ir patirti tą užsimiršimą, „pabėgimą nuo tikrovės“. Problema tame, kad patologinis lošėjas jau neskiria labai brangios

---

80 “Patologinis azartas – greitkelis š beprotybę,“ straipsnis internete, žiūrėta 2017.03.22., http://laikas.tv3.lt/lt/info/8239/patologinis-azartas--greitkelis-i-beprotybe/

81 Algirdas Dembinskas, *supra* note 16, p. 195.

82 “Priklausomybė nuo azartinių lošimų ir probleminis lošimas“, Pagalba lošėjams ir jų šeimos nariams, žiūrėta 2017.03.10. http://nebenoriu-losti.lt/patologinis-losimas/ .

83 “ How Casinos Enable Gambling Addicts,“ straipsnis internete, žiūrėta 2017.03.17., https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/12/losing-it-all/505814/

pramogos[84], nuo „potencialaus norimo uždarbio“. Susivaldymas „nuo priklausomybės“ yra tada, kai esi itin stiprus psichologiškai, nusistatai sau sumą, kurią gali išleisti tiesiog brangiai pramogai ir kurią išleidus jos bus visiškai negaila dėl pinigų praradimo. Jei tai sukontroliuoji – esi laimingas žmogus. Jei eini su mintimi „*prasigyventi*“, geriau išvis neiti. Kai kurie teigia, kad kazino – lošimo namai, tai „velnio namai“. Tai ne velnio namai, tai tiesiog savų silpnybių nesauvaldymas.

2.3.Priklausomybė nuo azartinių lošimų ir pagalbos būdai Lietuvoje

Priklausomybė - tai toks fiziologinių ir kognityvių reiškinių kompleksas, kuriame noras kažką vartoti ar veikti individui yra daug stipresnis ir svarbesnis nei kitoks elgesys, anksčiau labai vertintas. „Svarbiausias priklausomybės sindromo požymis yra troškimas, dažnai stiprus, kartais nenugalimas. Priklausomybė - tai lyg žalingas elgesio ratas, elgesio, kuris nebekontroliuojamas“[85]. Priklausomybė - tai procesas, kuris ilgainiui kinta, tranformuojasi. Netiesa, kad tai valios trūkumas ar apsileidimas. Tai liga, kuri priklauso nuo įvairių veiksnių. Taip pat ir nuo vienišumo išgyvenimo, iliuzijos, jog kažko vartojimas ar veikimas, gali padėti pabėgti nuo jo. Pasak Respublikinės psichiatrijos ligoninės gydytojo psichiatro ir psichoterapeuto, Valiaus Sruogos[86], priklausomybė - tai pavojinga, progresuojanti, net mirtina liga. Jis teigia, kad priklausomybė - tai tam tikras sutrikimas, kuris taip paveikia žmogaus psichiką, kad jis jau nebežino kas su juo vyksta. Gydytojas savo praktikoje susiduria su pacientais, kurie niekad patys nepripažįsta esą sergantys. O kol pats nesupras ir nepripažins sergantis, tol sveikimo kelias yra neįmanomas.

Paprastai žmogus kenčia ne nuo vienos, bet nuo viso spektro priklausomybių. Kiekvienas priklausomas nuo kažko žmogus turi bent 3 - 4 dar kitokias priklausomybes. Taip pat dažniausiai ir kompulsyvūs lošėjai būna priklausomi dar nuo kitų, tokių kaip alkoholizmas, svaigalų vartojimas, internetinės, kompiuterinės priklausomybių. Priklausomybė prasideda tada, kai, siekiant patirti malonumą, palengvinti savo gyvenimą ar tiesiog dėl geresnės savijautos, imamos vartoti tam tikros medžiagos arba to siekiama tam tikru elgesiu.[87] „Asmuo suformuoja emocinį santykį su objektu ar įvykiu, kad pasiektų trokštamą nuotaikos pokytį. Žmogui pasitenkinimą kelia ne vien kažkokios medžiagos vartojimas, lošimas ar kitas konkretus elgesys. Malonius pojūčius sukelia ir rengimasis tai daryti ar net mintys apie būsimą elgesį. Pavyzdžiui, lošėjas varto žirgų lenktynių lenteles ar

---

84 “What are the sings of a Gambling Problem,“ PsychGuides.com , straipsnis internete, žiūrėta 2017.03.17., http://www.psychguides.com/guides/compulsive-gambling-symptoms-causes-and-effects/

85 Laima Bulotaitė, *supra* note 27, p. 85-86.

86 Valius Sruoga, “Priklausomybė – tai labai sunki liga,“ Bernardinai.lt , žiūrėta 2017.01.12., http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-10-12-valius-sruoga-priklausomybe-tai-labai-sunki-liga/70296

87 Laima Bulotaitė, *op. cit.*, p. 86.

galvoja, kaip nuėjęs į kazino išloš didelę sumą pinigų“[88]. Priklausomi žmonės tampa labai vieniši ir izoliuoti. Kai jiems liūdna, jie imasi tos veiklos, kuri sukelia malonumą ir pasitenkinimą.

N.Craigas skiria keletą priklausomybės vystimosi stadijų[89]. Pirma stadija - tai vidiniai pokyčiai. Šioje stadijoje įvyksta priklausomo asmens asmenybės pokyčiai. Viskas prasideda tada, kai žmogui po tam tikro įvykio, susidūrimo su objektu ar pan., pasikeičia nuotaika. Dauguma azartinių lošėjų labai smulkiai prisimena savo pirmąjį išlošimą, kuris išlieka įsimintinas, intensyvus, sukėlęs stiprų nuotaikos pokytį. Priklausomybės ryšių formavimasis labai priklauso nuo to, kokie socialiniai ryšiai. Jei toks žmogus neturi paramos, pagalbos, supratimo šeimoje, bendraudamas su draugais, aplinkiniais, jei šis bendravimas, santykiai jam neteikia malonumo, yra didelė tikimybė, kad formuosis patologiniai priklausomybės santykiai su įvairiais įvykiais ar objektais. Priklausomai asmenybei būdingi saviti jausmai, galvosena, elgesys[90]. Jausmai, kurie sukelia diskomfortą, yra signalas veikti. Pavyzdžiui, jei nuo lošimų ir azarto priklausomas žmogus jaučiasi liūdnas, šis jausmas interpretuojamas ne kaip realus, natūralus jausmas, o kaip noras ar poreikis lošti. Tai - priklausomos asmenybės jausmų interpretacija. Kartais šie žmonės supranta, kad tai, ką jie daro, yra negerai. Tada jie bando patys sau pasiaiškinti ir gana greitai randa pateisinimus. Šiai stadijai būdingi malonūs prisiminimai apie savo elgesį ir jo padarinius. Sekanti stadija - gyvenimo būdo pasikeitimas, kai priklausomas elgesys suaktyvėja, jo apraiškos padažnėja. Aplinkiniai ima pastebėti, kad kažkas negerai. Atsiranda elgesio prilausomybė, poelgiai vis mažiau kontroliuojami. Žmogus ima meluoti, kaltinti kitus, pradeda ritualizuoti savo veiksms. Visi aplinkiniai tokiam žmogui trugdo, jo nesupranta. Šeimos nariai irgi į tai įsitraukia - jaučia gėdą ir kaltę dėl priklausomo artimojo elgesio. Paskutinė stadija – tai gyvenimo sudužimas. Šią stadiją žmogus pasiekia didelėmis pastangomis susikūręs skausmą, baimę, gėdą, vienišumą ir pyktį. Žmogus nebesirūpina savo kūnu, o tik „*naudoja*“ jį. Vis didėjantis vienišumas ir atskirtis kelia emocinių ryšių poreikį. Šioje stadijoje dažnai imama galvoti apie savižudybę.

Dalis priklausomų žmonių, kalbant apie patologinius lošėjus, apsisprendžia ieškoti pagalbos, kai susikaupia negatyvios vartojimo pasekmės, kurios išgąsdina ir verčia iekoti išeities. Tai susikaupusios skolos, darbo netekimas, šeimos iširimas, bankrotas, pašlijusi sveikata. Tačiau dauguma priklausomųjų pagalbos neieško paprasčiausiai dėl to, kad artimieji ar šeimos nariai padeda jam toje priklausomybėje skęsti, prisiimdami sau atsakomybę už asmens neatsakingą elgesį. Kaip pavyzdį galima paminėti skolų padengimą, pinigų skolinimą, skatinimo kreiptis pagalbos nebuvimą. Tokiu atveju prilausomas žmogus taip ir nepradeda norėti permainų. Tiesa, ir tokiu

---

88 *Ibid.*

89 Nakken Craig, *The Addictive Personality: Understanding the Addictive Process and Compulsive Behaviour: Understanding the Addictive Process and Compulsive Behavior* (Minnesota: Hazelden,1998), 46-48.

90 Rober Rutkowski, *Oswoic narkomana,* (Warszawa: MUZA SA, 2016), 10-15.

atveju spcialistai žino intervencijos į priklausomybės ligą būdų, kurie gali priartinti prie pagalbos. Tačiau labai dažnai ir artimieji vengia kreiptis į specialistą, bando tvarkytis patys ir vis labiau „skęsta“. Galbūt tai nenoras kažką keisti, bandymas susitaikyti su esama padėtim. Kitam tai galbūt bus gėdos jausmas, kad artimas žmogus ar draugas lošia ir yra priklausomas. Tai tam tikra stigma, nenoras apie tai kalbėti nei su pačiu sergančiu nei su kitais.

Pasak Sveikatos ministro, gydytojo psichiatro Aurelijaus Verygos, „priklausomybės vystymasis yra sudėtingas bliologinis, psichologinis ir socialinis procesas, kurį dauguma iš mūsų pastebime tik tuomet, kai problemos tampa akivaizdžios ir pradeda trugdyti kitiems“[91]. Jis teigia, kad žmogaus priklausomybė - nesvarbu nuo kokios medžiagos, ar veiklos ji būtų - tai liga, kuri pavergia žmogų. Kai priklausomas žmogus negauna to kvaišalo, ar to, ko jis nori, keičiasi jo savijauta, elgesys, visas gyvenimas. Priklausomas žmogus pradeda keistis tik tada, kai kažkas jį sukrečia - teigia specialistas.

Anot Vilniaus priklausomybės ligų dienos centro psichiatrės Vilmos Andrejauskienės[92], kiekvienas žmogus unikalus, todėl ir priklausomybė bei jos vystymasis turi specifiką. Tačiau kai kalbame apie lošėjus, galima kalbėti apie tris etapus. Pirmiausia būna laimėjimų etapas, kai žmogus „užkabinamas“. Tai gali būti laimėta solidi suma, tačiau gali būti ir paprasčiausia konstatacija, kad jis ar ji gerai praleido laiką, atsipalaidavo, išsivadavo nuo įtampos. Tai etapas, kai žmogus jaučiasi atradęs „aukso gyslą“. Kitas etapas – pralaimėjimo ir nesekmių. Netrukus išryškėja ir kaina, kurią tenka mokėti. Lošimų atveju labiausiai dėmesį atkreipia augančios skolos, tačiau ne mažiau svarbus ir pasikeitęs žmogaus mąstymas, santykiai su kitais. Trečioji fazė - desperacija, kai žmogus pradeda suvokti praradimus, bet negali sustoti, nes yra valdomas priklausomybės. Lošimai - tai viena iš priemonių būsenai pakeisti, kaip ir narkotikai, ar alkoholis, rūkymas. Šiais laikais priklausomybės sąvoka tokia plati, jog galima teigti, kad tapti priklausomam galima nuo visko.

Nekyla abejonių, jog pašalinus lošimo faktorių dingtų ir su lošimu susijusios problemos. Todėl būtina sukurti mechanizmus, kurie užkirstų kelią probleminio lošimo atvejams šalindami ar minimizuodami rizikos faktorius. Šiuo tikslu naudinga analizuoti Lietuvos Respublikos azartinius lošimus reglamentuojančią teisinę bazę bei ieškoti logiškų teisinių sprendimų Šveicarijos Konfederacijoje, garsėjančioje veiksmingu prevenciniu azartinių lošimų teisiniu reguliavimu. „Yra dvi pozityvios priemonės, neturinčios tiesioginio įstatymo pagrindo. Viena iš jų yra prevencinė priemonė, taikoma remiantis Valstybinės lošimų priežiūros komisijos susitarimais su lošimus organizuojančiomis bendrovėmis – tai neįleidimas į lošimo namus asmens prašymu. Antroji

[91] Kęstutis Dvareckas ir Andrius Navickas, *Sutemos tirščiausios prieš aušrą. Apie priklausomybės ligą ir sveikimo kelią* (Vilnius: VšĮ“Bernardinai.lt“, 2012), 28-29.

[92] *Ibid*., p. 40.

priemonė – tai lošėjų savitarpio pagalbos grupių organizavimas, vykdomas visuomeniniais pagrindais“[93] (Anoniminiai Lošėjai).

Viena iš *priemonių* taikoma remiantis Valstybinės lošimų priežiūros komisijos susitarimais su lošimus organizuojančiomis bendrovėmis – *tai neįleidimas į lošimo namus asmens prašymu.* Siekdamas pasinaudoti šia priemone asmuo turi parašyti prašymą. Komisija šį asmens prašymą išsiuntinėja lošimus organizuojančioms bendrovėms. Deja, ši iniciatyva yra tik geranoriško Komisijos ir lošimo organizatorių bendradarbiavimo priemonė. Žurnalistų atliktų tyrimų duomenimis, tik nedaugelis lošimo namų šią priemonę praktiškai įgyvendina. (A.Tapinas „Pinigų karta“).

Lietuvos azartinių lošimų teisinį reguliavimą lošėjų apsaugos nuo priklausomybės susiformavimo aspektu reikėtų įvertinti kaip bandymą užtikrinti visuomenės apsaugą nuo neigiamo azartinių lošimų poveikio, tačiau šią apsaugą dar reikėtų gerinti. Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas iš esmės turėtų būti pildomas įvairiomis užsienio šalyse seniai taikomomis visuomenės apsaugos priemonėmis. Neigiamos azartinių lošimų pasekmės natūraliai kyla ne iš karto. Siekiant neatsilikti ir nepatirti didelio masto neigiamo poveikio, jau šiandien Lietuvos valstybei būtina imtis bent esminių teisinių visuomenės apsaugos priemonių, kurias ne vienus metus tikslingai taiko kitos valstybės. Darbe panagrinėsiu Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo spragas visuomenės apsaugos srityje, taip pat Šveicarijos Konfederacijos teisinio reguliavimo modelį, kuris padeda Šveicarijai sušvelninti lošimų neigiamą poveikį, mažinti galimos priklausomybės nuo lošimo išsivystymą ir kuris galėtų būti efektyviai pritaikytas Lietuvoje.

Šiuo metu galima pagalba nuo azartinių lošimų priklausomiems lošėjams yra jų pačių sukurtos *nevyriausybinės savitarpio pagalbos organizacijos.* Deja, tokios organizacijos yra labai sąlyginė kovos su priklausomybe nuo azartinių lošimų priemonė. Siekiant sukurti realią kovos su šia priklausomybe sistemą minėtų organizacijų veikla turėtų būti skatinama *valstybiniu lygiu.* Turėtų būti rengiamos specialios papildomos šių organizacijų veiklos finansavimo programos. Visi minėti mechanizmai turėtų būti derinami ir plėtojami kartu. Vien tik šių organizacijų veikla nebūtų pakankama, nes probleminiais lošėjais besirūpinančios nevyriausybinės organizacijos paprastai neužsiima prevencija, jos tik kovoja su neigiamomis azartinių lošimų pasekmėmis.

Legalizavus azartinius lošimus ir kazino lošimų namus, padaugėjo gyventojų, kurie tampa priklausomi. Yra tam tikrų reabilitacinių benduomenių, kurios stengiasi padėti priklausomiems žmonėms, yra Priklausomybės ligų centro stacionaras, taip pat ir Dienos centras. Kiekviena gydymo įstaiga turi savo specifiką, privalumų ir trūkumų. Priklausomybė lošimams dažniausiai būna susijusi

[93] Anoniminiai lošėjai, žiūrėta 2017.01.15, http://www.anoniminiailosejai.lt/?page_id=5 .

su kitom priklausomybėm. Tai psichotropinių medžiagų vartojimas, ar alkoholizmas. Dažnai žmogus priklausomas nuo lošimų ir norėdamas užsimiršti vartoja raminančias tabletes, geria migdomuosiuos vaistus. Jie padeda, deja tik tam kartui, vėliau būna tik sunkiau. Priklausomybės nuo kompulsyvaus lošimo išgydyti negalima, tačiau ją galima pristabdyti. Tai labai priklauso nuo pačio žmogaus noro keistis. Tik suvokęs savo problemą, žmogus gali pradėti gydymo kelią. Priklausomas žmogus yra dažniausiai emociškai nebrandi asmenybė. Taigi, norint, kad liga neprogresuotų, pirmiausia reikia, jog pripažinęs savo problemą ir pasirengęs sveikti žmogus pats siektų dvasiškai augti ir brėsti, priimdamas pagalbą tų, kurie nori jam padėti. Jei priklausomas žmogus paprasčiausiai bando nustoti lošti, bet nieko nedaro, kad iš tiesų keistųsi jo ankstesnis gyvenimo būdas, tai toks veikimas arba mažai tenkins jį patį, arba veikiausiai baigsis nesėkme. Jei žmogus nepermąsto savo elgesio, santykių su savimi ir kitais, nekeičia elgesio modelių, tai toks veiksnys dažniausiai prie nieko gero nepriveda.

Patologinis potraukis azartiniams lošimams (PPAL) atskiru psichikos sutrikimu laikomas nuo 1980 m., kai pirmą kartą buvo įtrauktas į tarptautinę ligų klasifikaciją DSM-III (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders – Diagnostikos ir statistikos vadovas psichikos sutrikimams). TLK - 10 (Tarptautinė ligų klasifikacija)[94]. PPAL apibrėžiamas kaip dažnai pasikartojantys potraukio azartiniams lošimams epizodai. Ši patologija priklauso įpročių ir potraukių sutrikimams ir koduojama F63.0[95].(Įpročių ir potraukių sutrikimai). Pagal TLK koduotę lošimai ir lažybos, kaip tabako rūkymas ir alkoholio vartojimas, priskiriami prie problemų, susijusių su gyvenimo būdu (kodas Z72.6)[96]. Pabrėžiamas kompulsyvus šių veiksmų pobūdis, racionalios priežasties nebuvimas bei kenkimas savo ir kitų žmonių interesams (TLK-10, 1997). Patologinių lošėjų skaičius suaugusiųjų populiacijoje svyruoja nuo 0,4 iki 3,4 proc., o kai kuriuose regionuose gali siekti iki 7 proc. (American Psychatric Association, 2000)

Statistikos duomenys rodo, kad 20 proc. patologinių lošėjų bando žudytis, 45 proc. būdingas alkoholio vartojimas ir priklausomybė nuo jo. „Be šių sutrikimų, dažnai nustatomos ir kitos ligos: didžioji depresija (8,8- 32 proc.), distimija- 4,9 proc. (lengvesnis, ilgiau trunkantis depresijos tipas), manijos epizodas- 3,1 proc., panikos sutrikimas- 23,3 proc., šizofrenija- 3,9 proc., priklausomybė nuo psichoaktyviųjų medžiagų - 28 proc.”[97](A.Šiurkutė, 2000).

Lietuvoje azartiniai lošimai priskirti neskatintinai veiklai, kadangi visuomenei jie atneša daugiau žalos negu naudos. Pasinaudodami žmonių silpnybėmis, įgimtu ar išugdytu polinkiu azartui ir

---

94 “National center for responsible gaming”, žiūrėta 2017.01.06. http://www.ncrg.org/press-room/news-alert/archives/apa-classify-pathological-gambling-%E2%80%9Caddiction-and-related-disorders%E2%80%9D .

95 F60 - F69 Suaugusiųjų asmenybės ir elgesio sutrikimai, žiūrėta 2017.01.29. http://www.agora-fobija.lt/default.asp?DL=L&TopicID=118&Code= .

96 TKL-10, Z-kodai, žiūrėta 2017.01.29. http://www.agora-fobija.lt/default.asp?DL=l&TopicID=109&Code= .

97 Laima Bulotaitė, *supra* note 27, p. 199-200.

rizikai, pasipelnija lošimų organizatoriai palikdami valstybei žalos padarinius. Dėl to azartinių lošimų įstatymas neleidžia reklamuoti azartinių lošimų, organizuoti lošėjų konkursų, turnyrų ir kitų skatinančių lošti priemonių, draudžia lošti iš grynų pinigų, atsiskaityti bankų kortelėmis ir kitas lengvinančias lošti priemones.

2.4.Azartiniai lošimai Lietuvos sveikatos politikos kontekste

Šiuo metu būdai kaip padėti kompulsyviems lošėjams - tai tam tikros profilaktinės priemonės. Žmogaus gydymas - tai lyg resocializacijos procesas, plačiąja prasme - asmens socialinio statuso ir vertybinių orientacijų grąžinimas kryptingomis socialinėmis, psichologinėmis ar kitomis priemonėmis siekiant integruoti asmenį į visuomenę. Azarto profilaktika turėtų apimti visą visuomenę ten, kur problema yra aktuali, ypatingai tas grupes, kurios atsako už žmogaus, ar vaiko ugdymą ir vertybių diegimą, jau nuo pat vaikystės reikėtų skiepyti vaikui tam tikras moralines nuostatas, humanistines ir altruistines vertybes. Pagrindinis tikslas – reikėtų per bendruomenę šviesti ir informuoti jos narius, ypatingai vaikus ir jaunuolius apie lošimų keliamas grėsmes ir destruktyvų poveikį individui. Randama yra daug mokslinių straipsnių, kuriuose kalbama apie tai, kad vaikai jau ankstyvame amžiuje (8m.) pradeda domėtis azartiniais žaidimais. Pradžioje tai būna laisvalaikio forma, kas ilgainiui gali tapti priklausomybe[98].

Ugdymo metu reikėtų skirti daugiau dėmesio priklausomybėms ir jų profilaktikai, naudoti tam tikrą informacinę strategiją, kuri akivaizdžiai parodytų neigiamą lošimo ir žaidimo automatų sukeliamą žalą. Ilgą laiką pas mus sveikatai ir sveikatos ugdymui buvo skiriama per mažai dėmesio. Pastaraisiais metais sveikatos apsaugos prioritetai pakito – skatinama daugiau dėmesio skirti ne ligoms gydyti, o sveikatai išsaugoti[99].

LR Konstitucija - tai aukščiausios teisinės galios aktas Lietuvoje. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2011m. birželio 21d. nutarime konstatavo, kad "Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymo 10 straipsnio (2003 m. lapkričio 25 d. redakcija; Žin., 2003, Nr. 116-5249) 2 dalis (2002 m. birželio 27 d. redakcija; Žin., 2001, Nr. 43-1495; 2002, Nr. 72-3010) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai"[100].(DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS AZARTINIŲ LOŠIMŲ ĮSTATYMO 10 STRAIPSNIO (2003 M. LAPKRIČIO 25 D. REDAKCIJA) 2 DALIES (2002 M. BIRŽELIO 27 D. REDAKCIJA) ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI. Iš Konstitucijos, jos 46 ir 53 straipsnių, kyla reikalavimas, kad įstatymų

98 "About Gambling" , žiūrėta 2017.01.12. https://www.problemgambling.ca/gambling-help/gambling-information/default.aspx

99 Barbara Hensen Lemme, *Suaugusiojo raida* (Kaunas: UAB "Poligrafija ir informatika", 2003), 410.

100 LR Konstitucinis teismas. Nutarimas, žiūrėta 2017.01.29. http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta152/content .

leidėjas, reguliuodamas ūkinės veiklos santykius azartinių lošimų organizavimo srityje, atsižvelgdamas į tai, kad azartinių lošimų organizavimas gali sukelti neigiamas pasekmes žmonių sveikatai, viešajai tvarkai ir visuomenės narių saugumui, kitoms teisės saugomoms vertybėms, turi nustatyti azartinių lošimų organizavimo, kaip ūkinės veiklos, pagrindus, taip pat gali, o tam tikrais atvejais ir privalo nustatyti azartinių lošimų organizavimo veiklos apribojimus, draudimus, nustatyti atvejus, kada ribojama azartinių lošimų veikla, bei apskritai uždrausti azartinius lošimus tam tikrose vietose101.

LR Konstitucijos 53 straipsnis jau aiškiai formuluoja, kad „ Valstybė rūpinasi žmonių sveikata ir laiduoja medicinos pagalbą bei paslaugas žmogui susirgus102. Įstatymas nustato piliečiams nemokamos medicinos pagalbos valstybinėse gydymo įstaigose teikimo tvarką“103. Vadinasi užuomazgas žmogaus sveikatos gerinimui ir stiprinimui jau turime. Tai glaudžiai susiję ir su priklausomybių prevencija, jų tarpe ir priklausomybe nuo azartinių lošimų. Kadangi pati priklausomybė yra liga.

Nagrinėjant Lietuvos sveikatos programą ir nutarimą *„Dėl Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programos patvirtinimo“*, 2 skyriuje, 49.3 punkte matome, kad yra pabrėžiama užtikrinti saugią pilnametystę. Nutarimas nurodo, kad “profesionalios psichologų ir medikų pagalbos prieinamumas, sveikatos apsaugos, švietimo ir kultūros sistemų bendradarbiavimas, skatinant pilnamečius asmenis dalyvauti neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi programose, taip pat alkoholio, tabako, narkotikų ir kitų psichotropinių medžiagų vartojimui ir priklausomybei nuo azartinių lošimų mažinti skirtos priemonės yra labai svarbios siekiant saugios pilnametystės104“. 68.1 punkte matome, kad nurodomas yra kitas svarus tikslas – formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą, kurio uždavinys yra „sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą bei azartinių lošimų, kompiuterinių žaidimų ir pan. prieinamumą105”.

Nagrinėjant įvairius dokumentus randame, kad „Lošimų organizatoriai, į kazino, lažybų punktus ir lošimo automatų salonus įleidę atsisakiusius lošti asmenis, bus baudžiami. Iki šiol sankcijos nebuvo taikomos. Nauja tvarka įsigalios nuo 2017m.gegužės”106. Omenyje čia turima tuos asmenis, kurie parašę yra prašymus neįleisti į lošimo namus.

---

101 LR Konstitucija, žiūrėta 2017.01.28. http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm .

102 “Lietuvos Respublikos Konstitucija,“ *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).

103 *Konstituciniai valdžių sandaros principai: tarptautinės konferencijos medžiaga* (Vilnius: VĮ Seimo leidykla, 2008), 140.

104 “Nutarimas Dėl Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programos patvirtinimo“, žiūrėta 2017.01.1. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/85dc93d000df11e4bfca9cc6968de163

105 *Ibid.*

106 “ Vyriausybė šiek tiek griežtina azartinių lošimų tvarką“ , žiūrėta 2017.01.09. http://www.propatria.lt/2017/01/vyriausybe-siek-tiek-grieztina.html

Vyriausybės programoje - „*Darnios Lietuvos Vyriausybės programa. Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos 2016 m. LR Seimo rinkimų programa“,* taipogi surandame tam tikrus niuansus, susijusius su azartinių lošimų priklausomybe. 1.2.2. punkte (Kompetentinga ir veiksminga pagalba vaikui ir šeimai) yra akcentuojama pagalba vaikui ir šeimai, yra teigiama, kad „apleisti ar skriaudžiami vaikai užauga nesaugūs, nepasitiki savimi ir kitais, neretai nukreipia destrukciją į save, kas pasireiškia depresijomis, įvairiomis priklausomybėmis, savižudybių skaičiaus augimu ar kitomis negerovėmis, kurios sąlygoja disfunkcinių santykių tąsą, smurtą, t. t.107“. 1.3.3.punkte (Veiksminga kova su žalingais įpročiais) yra kalbama apie veiksmingą kovą su žalingais įpročiais ir pagalba nukentėjusiems. Yra teigiama, kad priklausomybės ligų gydymas itin aktualus, tačiau šiandien nepakankamai prieinamas. Yra pabrėžiama, kad bus skatinamas visuomenės supratingumas „apie alkoholio, tabako, azartinių lošimų sąlygojamą žalą“. Vyriausybė planuose turi socialinės reklamos rėmimą, skirtą žalingų įpročių prevencijai, pasiryžusi skatinti „visuomenės informavimą apie alkoholio, tabako, azartinių lošimų žalą ir keliamas socialines grėsmes per socialinę reklamą, nevyriausybinių organizacijų ir bendruomenių iniciatyvas priklausomybės nuo alkoholio problemoms spręsti, švietimo priemones mokyklose. Šiai veiklai finansuoti bus skiriama dalis už alkoholio bei tabako gaminius surenkamo akcizo108“. 1.3.5.punktas (Sveikatos visose politikose principas) nusako, jog Vyriausybės siekis - „padėti keisti darbingo amžiaus ir sveikų išlaikytinių psichologiją į motyvaciją keisti gyvenimo būdą, gydytis nuo priklausomybės ligų, įsidarbinti, imtis verslo“.

Pristatydamas *Vyriausybės 2016–2020 m*. darbus, LR ministras pirminkas S. Skvernelis pabrėžė, kad programa yra nuosekli ir pasižyminti tuo, kad esminės problemos ir klausimais sprendžiami horizontaliuoju bendradarbiavimo principu, neišskiriant atskiros vienos ar kitos ministerijos veiklos srities, nes problemos matomos kaip visa visuma ir sritys labai dažnai yra persidengiančios, koreguojančios, pildančios viena kitą109 .

2003 metais atlikto alkoholio ir kitų narkotikų tyrimo Europos mokyklose (ESPAD 2003) duomenimis, narkotikų Lietuvoje bent kartą yra vartoję 15,6 procento, alkoholio – 97,9 procento, bandė ilgiau ar trumpiau rūkyti 80,1 procento 15–16 metų moksleivių. Plinta naujos priklausomybės rūšys – priklausomybė nuo azartinių lošimų, kompiuterinių žaidimų, mobiliųjų

---

107 Darnios Lietuvos Vyriausybės programa, žiūrėta 2017.01.06. p.14. http://darnilietuva.lt/rinkmenos/darnios-lietuvos-vyriausybes-programa.pdf .

108 *Ibid*., p. 24.

109 “ Seimui pristatyta XVII Vyriausybės programa”, žiūrėta 2017.01.06. http://www.lrs.lt/sip/portal.show p_r=119&p_k=1&p_t=167464 .

telefonų, interneto110. Nutarime dėl „*Psichikos sveikatos strategijos patvirtinimo*“, 10.4. punkte yra sakoma, kad “vis aktualesnės tampa ir kitos priklausomybių rūšys. Tai priklausomybė nuo azartinių lošimų ar kompiuterinių žaidimų, interneto111”.

Lietuvos Respublikoje praktiškai nėra jokių visumeninių organizacijų, kurios rūpintųsi azartinių lošimų priklausomybės prevencija. Vienintėlė iš tokių organizacijų tai - anoniminiai lošėjai, kuri bene vienintėlė šalyje skelbia šiokią tokią informaciją apie azartinių lošimų priklausomybę. Lietuvos priklausomybės ligų centrai nurodo teikiantys pagalbą į priklausomybę nuo lošimų patekusiems asmenims, tačiau informacija apie tai praktiškai nepateikiama. Lietuvos Respublikoje taikomos saugių lošimų užtikrinimo priemonės yra tikrai skurdžios. Azartinių lošimų rinkos skaidrumui užtikrinti ir sąžiningam bei kontrukyviam lošimui organizuoti yra susikūrusi Nacionalinė lošimų ir žaidimų verslo asociacija. „Asociacija vienija įmones, kurios organizuoja lošimus ir žaidimus, importuoja, eksportuoja, prekiauja ir remontuoja lošimams ir žaidimams skirtą įrangą“[112]. Asociacija atsakinga už skaidrų lošimą, tačiau pačiam lošėjui ji prevencinės naudos neturi.

Sveikatos politikos kontekste, daugiausiai dėmesio turėtų būta skiriama pirminei prevencijai - sveikos gyvensenos ugdymui, siekiant , kad žmogus nepradėtų užsiiminėti tokiom veiklom, kad nepradėtų lošti, arba kad tas lošimas netaptų tam tikra patologija. Čia kaip ir alkoholis, narkotikai ar kiti kvaišalai. Visą tai reikėtų pradėti skiepyti ir ugdyti dar mokykloje. Didelę reikšmę ir įtaką turi tėvai, artimieji, aplinka, draugai. Deja, yra ekonominės grupės, kurios suinteresuotos, jog kuo daugiau žmonių, jaunimo užsikabintų lošimams, nes tai nauda jiems, lošimų namams. Svarbu mažinti preinamumą į tokias įstaigas. Reklamos mažinimas irgi svarbus argumentas reguliuojant patekimą į lošimo namus.

Patologinei priklausomybei reikalingas gydymas, tai terapinės problemos. Gydant reikia pirmiausia išsiaiškinti, kas ir kaip išsiderino. Kodėl suiro kūno, proto, psichikos vidinė harmonija. Tiek alkoholikas, tiek narkomanas, tiek patologinis lošėjas išgyvena tuos pačius jausmus, panašus ir tas jaudulys, kuris apima vien nuo minties apie pavartojimą ar lošimą. Priklausomybės nuo lošimo specifika - labai dažnai pati liga susipainioja su jos pasekmėmis. Daugelis patologinių lošėjų save įtikinėja: bėda tik ta, jog jiems nesiseka, kad jie prasilošia ir turi daug skolų. Jei pavyktų jas kaip nors atiduoti, tai esą viskas būtų gerai. Tai iliuzija ir neigimas - pinigai patologinio lošimo atveju tėra antraeilis dalykas. Bėda kur kas didesnė - žmogus tampa vergu, deformuojasi santykis tiek su

110 “Nutarimas dėl valstybės psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo 2008–2010 metų programos patvirtinimo“. www.vpsc.lt/doc_files/programu_atask/ps_strategijos_programa.doc

111 “Nutarimas dėl valstybės psichikos sveikatos strategijos patvirtinimo“, žiūrėta 2017.01.09. vpsc.lt/doc_files/psstrategija.doc

112 “ Nacionalinė lošimų ir žaidimų verslo asociacija,“žiūrėta 2017.03.20., http://www.nlzva.lt/index.php?tab=contacts

kitais tiek su savimi[113]. Problema ir ta, kad narkomanija socialiai smerkiama, vis giežčiau pasisakoma ir prieš alkoholizmą, o lošimas suvokiamas kaip visiškai normalus dalykas. Žmonės net nesusimasto, jog ne tik dozės ieškantis narkomanas, ar pagiringas alkoholikas, bet ir patologinis lošėjas yra asocialus asmuo, kuris gali padaryti bet ką, kad tik pasiektų norimą tikslą: ir vogti ir užpulti kitą žmogų. Patologinis lošėjas pasiekia labai panašią emocinę stadiją, kaip nuo svaigalų priklausomi žmonės, kai niekas gyvenime nebeteikia džiaugsmo. Tuomet jaučiasi be galo vienišas ir graužiasi, jog vis labiau klimpsta į dugną. Lošėjo situacija dažniausiai net blogesnė nei narkomano ar alkoholiko, nes neteko girdėti apie narkomanus, ar alkoholikus, kuriuos kreditoriai vežasi į mišką, grasina nužudyti ne tik juos bet ir visą šeimą. Tai daugumos prasilošusių lošėjų gyvenimo dalis. Alkoholkas gali pragerti viską, kas namuose, narkomanas gali prisidaryti skolų, vogti, tačiau paprastai tik priklausomo nuo lošimo žmogaus skolos siekia šešiaženkles sumas[114] . Alkoholis dar suvokiamas kaip problemų šaltinis, o įvairios loterijos, azartiniai lošimai atrodo visiškai nekalti užsiėmimai. Nebent retkarčiais pasiūloma griežčiau kontroliuoti ar uždaryti kazino, bet visos lažybos ir lošimai atrodo visai nesusijusios su galima patologija. (A.Šnipas).

Svarbu siekti parodyti, kad azartiniai lošimai yra tik galima laisvalaikio leidimo forma ir pramoga, tačiau turi būti akcentuojama, jog kai kuriems asmenims (ypatingai azartiškiems iš prigimties) ji gali tapti rimta psichologine problema ir peraugti į sudėtingą patologinį potraukį – ludomaniją.

Kalbant apie pagalbą priklausomiems žmonėms, tuo pačiu ir nuo azartinių lošimų, reikėtų paminėti Minesotos programą[115], kuri tapo atspirties tašku, grįžti į gyvenimą nuo narkotikų, alkoholio ar azartinių žaidimų. Tai lyg sudėtingo kelio į savęs supratimo pradžia, galimybė atgauti apsisprndimo laisvę. Nėra jokių garantijų, kad ją atgavęs žmogus neieškos naujų vergovės grandinių. Net ir pabaigus visą intensyvią 28 dienų Minesotos programą, priklausomas žmogus tegalės sakyti, kad pradėjo sveikti - jo laukia sar ilgas, daug kantrybės reikalaujantis mokymasis gyventi kitaip. Minesotos programa - tai savotiška reabilitacijos forma[116], atsiradusi Minesotos valstijoje (JAV). Skirtingai negu kitose Lietuvoje veikiančiose reabilitacijos bendruomenėse, Minesotos programoje laikas orientuotas gydymui yra 28 dienos. Ilgailaikės bendruomenės vykdo programas, kurios tęsiasi metus ar pusantrų. Pasak Vilniaus priklausomybės ligų centre, Minesotos programoje, dirbančios psichiatrės Zitos Skardinskaitės, toks ciklas yra per trumpas, nes dažnai tik pačiam gale, žmogus pradeda susivokti, kas vyksta. Minesotos programoje, visą buvimo laiką

[113] "Priklausomybė lošti baisesnė nei alkoholizmas," straipsnis internete, žiūrėta 2017.03.20., http://etaplius.lt/priklausomybe-losti-baisesne-nei-alkoholizmas/

[114] " Į lošimus įklimpusio žmogaus kelias į bedugnę," lazybos.net , straipsnis internete, žiūrėta 2017.03.23., http://www.lazybos.net/i-losimus-iklimpusio-zmogaus-kelias-i-bedugne-2013-01-20/

[115] " Minesotos programa," Pagalbos resursai, žiūrėta 2017.03.19., http://prevencija.lt/pagalbos-resursai/minesotos-programa/

[116] "Kas yra Minesotos programa?," Vilniaus priklausomybės ligų centras, žiūrėta 2017.03.19., http://vplc.lt/minesotos_programa

vyksta labai intensyvi terapija. Dienotvarkė intensyvi, labai daug dėmesio skiriama intensyviai psichokorekcijai, paskaitoms, savarankiškam darbui, dienoraščio rašymui. Per tą laiką, kurį žmogus praleidža programoje, jis turi kuo geriau susipažinti su savo liga, susivokti savyje, suprasti priežastis, atvedusias jį į priklausomybę ir įsisamoninti, kad yra sveikimo kelias. Žmonėms, priklausomiems nuo azartinių lošimų , ir norintiems pradėti sveikimo kelią Minesotos programoje, specialių reikalavimų nėra, skirtingai, negu turintiems priklausomybę nuo alkololio ar svaigalų, kur būtinas dar blaivybės laikotarpis[117]. Kadangi priklausomybė nuo azartininių lošimų tai elgesio prilausomybė, vienintėlė sąlyga čia gydytis - sutikti atvykti ir gydytis.

Apibendrinant skyrių galime teigti, jog azartinių lošimų priklausomybė yra tokia pat pavojinga kaip ir narkomanija bei alkoholizmas, o didžiausia rizikos grupė yra paaugliai ir vyrai. Ypatingai skaudžiai paveikia šeimos narius, taip pat artimus draugus. Pagalbą lošėjas gali gauti besikreipiant į AL savitarpio pagalbos grupes, priklausomybės ligų centrus, psichologus, socialinius darbuotojus, tačiau pats lošiantis asmuo turi to norėti ir suprasti realią padėtį. Gydymas – tai klaidingo mąstymo atstatymas. Lietuvoje yra skiriama kur kas per mažai dėmesio priklausomybei nuo azartinių lošimų, nors dokumentuose ir sveikatos programose ši priklausomybė yra įvardijama kaip pavojinga ir reikalaujanti dėmesio. Azarto profilaktika turėtų apimti visą visuomenę ten, kur problema yra aktuali, ypatingai tas grupes, kurios atsako už žmogaus, ar vaiko ugdymą ir vertybių diegimą. Svarbu siekti parodyti, kad azartiniai lošimai yra tik galima laisvalaikio leidimo forma ir pramoga, tačiau turi būti akcentuojama, jog kai kuriems asmenims, ji gali tapti rimta psichologine problema ir peraugti į sudėtingą patologinį potraukį – ludomaniją, kuri žlugdo asmens socialinį, profesinį ir asmeninį gyvenimą, įtraukia į nuskalstamą veiklą, patenka į aukštą savižudybės rizikos grupę.

[117] " Minesotos programa Vilniuje," Lietuvos psichiatrų asociacija, žiūrėta 2017.03.19., https://www.psichiatrija.lt/2014/09/minesotos-programa-vilniuje-nemokamai/

3. AZARTINIŲ LOŠIMŲ PRIEŽIŪRA IR JOS ĮGYVENDINIMAS

3.1.Azartinių lošimų teisinis reguliavimas

Azartinių lošimų reguliavimas reikalingas tam, kad užkirsti arba sumažinti žalą visuomenei, kuri atsiranda dėl azartinių lošimų. Azartinių lošimų valstybinis reguliavimas - yra svarbus visuomenės saugumo interesas. Visuomenės saugumo intereso apsauga yra prioritetinė azartinių lošimų reglamentavimo kryptis. Tačiau negatyvus azartinių lošimų poveikis yra neišvengiamas. Valstybė taikydama specialias teisinio reguliavimo priemones gali siekti tik sumažinti ir maksimaliai apriboti šio negatyvaus poveikio pasireiškimo mastą. Remiantis „Tarptautinių žodžių žodynu“, žodį *„reglamentavimas“* (pranc. reglamenter < lot. regula – taisyklė) galima aiškinti kaip „tam tikrų taisyklių nustatymą“[118]. Daugumoje reikšmingų visuomeninių santykių sričių valstybinis reguliavimas yra neišvengiamas, nes visuomenė pati savaime nesusidoroja su tam tikromis kylančiomis problemomis, neužtikrina bendrojo intereso apsaugos. Visuotinai yra pripažįstama, kad rinkos ekonomika savireguliacijos mechanizmais nesugeba užtikrinti visuomenės viešojo intereso apsaugos, nes nugali egoistiniai verslo interesai. Todėl, siekiant visuotinės gerovės, yra neišvengiamas tam tikrų ekonomikos sričių valstybinis teisinis reguliavimas. Azartinių lošimų reguliavimui galioja tas pats dėsnis[119]. Specifinis ir daugialypis azartinių lošimų pobūdis suponuoja specialaus azartinių lošimų valstybinio teisinio reguliavimo būtinybę.

Azartinių lošimų teisinis reguliavimas Lietuvos Respublikoje yra gana naujas. „Pirmasis azartinių lošimų organizavimą legalizavęs ir jų organizavimo tvarką nustatęs įstatymas Lietuvos Respublikoje buvo priimtas tik 2001 metais, liepos 1d. Vis dėlto jau šiuo metu visuomenė ir Lietuvos valstybė vis dažniau susiduria su socialinėmis problemomis, kylančiomis dėl išsivysčiusios asmenų priklausomybės nuo azartinių lošimų, liguisto asmenų potraukio lošti. Natūraliai kyla klausimas, ar galiojantis Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas užtikrina pakankamas šios priklausomybės formos užkardymo ir kovos su ja priemones“[120].

Lietuvos Respublikoje azartinius lošimus reguliuoja du atskiri įstatymai. Tai Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas[121] bei Lietuvos Respublikos loterijų įstatymas[122]. Lošimų įstatymo 1 straipsnyje randame, jog įstatymas nustato azartinių lošimų organizavimo sąlygas ir tvarką Lietuvos

---

118 Valerija Vaitkevičiūtė, *Tarptautinių žodžių žodynas (*Vilnius: Žodynas, 2001), 835.

119 Artūras Grebliauskas ir kt., *Lošimų reguliavimas: tarpdisciplininė azartinių lošimų studija* (Vilnius: Žara, 2008), 101.

120 Mantas Arasimavičius , *supra* note 30, p. 96.

121 “Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas,” *Valstybės žinios* 43, 1495 (2001).

122 “Lietuvos Respublikos loterijų įstatymas“ *Valstybės žinios* 73, 3342 (2003).

Respublikoje. Įstatymas nustato „reikalavimus lošimų operatoriams, nustato licencijų bei leidimų lošimo vietoms išdavimo tvarką bei reglamentuoja lošimų priežiūrą“[123]. 2 str. pateikiama azartinio lošimo sąvoka. „Tai toks žaidimas, arba abipusės lažybos pagal nustatytą reglamentą, kurių dalyviai, siekdami piniginio laimėjimo, savo noru rizikuoja netekti įmokėtos sumos, o laimėjimą arba pralaimėjimą lemia atsitiktinumas, kokio nors įvykio, arba sporto varžybų rezultatas“[124]. Antrasis, loterijų įstatymas reglamentuoja loterijų organizavimo Lietuvos Respublikoje sąlygas ir tvarką. Nurodoma, jog įstatymo „paskirtis yra užtikrinti loterijų organizatorių įsipareigojimų žaidėjams vykdymą bei užtikrinti žaidėjų ir loterijų organizatorių teisių apsaugą“[125]. Pagal įstatymo 2 str. „loterija tai žaidimas pagal nustatytas taisykles, kai žaidėjai pagal nusipirktus bilietus lošia piniginius arba daiktinius laimėjimus“[126].

Azartinių lošimų bei loterijų teisinį reguliavimą bei priežiūrą Lietuvoje vykdo Valstybinė lošimų priežiūros komisija, „sudaryta iš 6 asmenų, skiriamų Respublikos Prezidento, Seimo pirmininko ir Ministro Pirmininko. Komisija yra šalies Vyriausybės įsteigta, dėl to tisiogiai vyriausybei pavaldi įstaiga“[127]. Komisijos pirmininkas pagal Komisijos nuostatų 16.1p. kasmet privalo teigti ataskaitas Lietuvos Respublikos Vyriausybei. „Valstybinė lošimų priežiūros komisija yra vienintelė azartinių lošimų bei loterijų priežiūros ir kontrolės institucija Lietuvoje. Aukščiausius politinius sprendimus dėl azartinių lošimų teisinio reguliavimo bei priežiūros, vykdant šalies azartinių lošimų bei loterijų įstatymus, priima Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Vyriausybės kompetencija azartinių lošimų srityje apsiriboja teisės aktų priėmimu“[128]. Šių teisės aktų projektus rengia Valstybinė lošimų priežiūros komisija. Taip pat komisijai šalies azartinių lošimų įstatymas[129] bei loterijų įstatymas[130] nustato daugiau pareigų: priežiūros komisija išduoda lošimų organizavimo licencijas, tvirtina lošimų reglamentą, išduoda leidimus atidaryti automatų, bingo salonus, lošimo namus (kazino) salonus, lošimų organizavimo vietoms, prižiūri ir kontroliuoja lošimus organizuojančių subjektų veiklą, vykdo kitas įstatymo numatytas funkcijas.

Atitinkamai, pagal loterijų įstatymą priežiūros komisija išduoda licencijas loterijų organizavimui, nustato tvarką loterijų laimėtojams registruoti, derina didžiųjų loterijų taisykles, nustato formas, priima ir nagrinėja loterijų organizatorių ataskaitas, kontroliuoja ir prižiūri didžiųjų loterijų

123 “Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas,” *Valstybės žinios* 43, 1495 (2001).

124 *Ibid.*

125 “Lietuvos Respublikos loterijų įstatymas“ *Valstybės žinios* 73, 3342 (2003).

126 *Ibid.*

127 Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos., žiūrėta , 2016.12.28 http://www.lpt.lt/ .

128 *Ibid.*

129 “Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas,” *Valstybės žinios* 43, 1495 (2001).

130 “Lietuvos Respublikos loterijų įstatymas“ *Valstybės žinios* 73, 3342 (2003).

organizavimą[131]. Šalies loterijų įstatymas pareigas nustato savivaldybių vykdomosioms institucijoms- išduoti licencijas bei kontroliuoti ir prižiūrėti mažųjų loterijų organizavimą.

Iš 10 str. 2d.matome, kad azartinius lošimus draudžiama organizuoti tokiose vietose, kaip mokyklos, gyvenamieji namai, bibliotekos, muziejai, parduotuvės, valstybinės įstaigosos. Įstatymas nusako draudimą lošti asmenims, kuriems nėra sukakę 18 metų. Lošimus, organizuojamus lošimo namuose (kazino), gali lošti asmenys, kuriems yra sukakę 21 metai. Jaunesnius kaip 21 metų asmenis draudžiama įleisti į lošimo namus (kazino). Šių reikalavimų laikymąsi privalo užtikrinti lošimų organizatorius. Vienuose lošimo namuose (kazino) turi būti ne mažiau kaip trys lošimo stalai, iš kurių bent vienas – ruletės.[132]

Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatyme, 9str., 4 punkte matome, jog "Azartinius lošimus organizuojančios bendrovės privalo patikrinti kliento, įeinančio į lošimo namus (kazino), tapatybę ir jį registruoti, taip pat jį registruoti, kai jis keičia grynuosius pinigus į žetonus arba žetonus į grynuosius pinigus". Vadinasi šio įstatymo nuostatos dėl klientų registravimo įeinant į kazino lošimų namus eina paralele su Azartinių lošimų įstatymu. Ir vienas ir kitas nurodo, jog klientų registravimas būtinas. To paties įstatymo 4str., 3 punktas nurodo, kad "Valstybinė lošimų priežiūros komisija priima azartinius lošimus organizuojančioms bendrovėms skirtus nurodymus, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui ir (ar) teroristų finansavimui, prižiūri šių bendrovių veiklą, susijusią su pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos priemonių įgyvendinimu, konsultuoja šias bendroves minėtų nurodymų įgyvendinimo klausimais".

Lietuvos lošimus bei loterijas reglamentuojantys įstatymai nenumato azartinių lošimų ar loterijų monopolio. Lietuvos loterijų įstatymo 7str. numato vienintelę pareigą loterijų organizatoriams 8 procentus nuo nominalios išplatintų loterijos bilietų vertės skirti labdarai arba paramai Labdaros ir paramos įstatyme nustatytiems labdaros arba paramos gavėjams (ALĮ). Pasak Grebliausko (2008) „reguliavimo kokybė priklauso nuo valstybės institucijų vykdomos lošimų organizavimo politikos. Valstybės politika bei teisinis reglamentavimas aktualūs, nes siekiama pažaboti šešėlinę ekonomiką,

Lošimų vartotojų reguliavimas apima tokius aspektus: šešėlinės ekonomikos bei nusikalstamos veikos vykdymo, užtikrinti lošimų sąžiningumą ir apsaugoti greitai į azartinius lošimus įsitraukiančius žmones,

---

131 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 19 d. nutarimas Nr. 740 "Dėl azartinių lošimų licencijavimo taisyklių patvirtinimo," *Valstybės žinios* 53, 1876 (2001).

132 " Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas," *Valstybės žinios* 43, 1495 (2001).

ypač vaikus[133]. Kaip teigia A.Grebliauskas „valstybinės institucijos privalo užtikrinti, kad vartotojai gautų informaciją apie lošimų keliamas grėsmes. Lošimų organizatoriai pažaboti politinio ir teisinio reguliavimo privalo suprasti ir prisiimti galimą atsakomybę už jų organizuojamos paslaugos neigiamas pasekmes lošėjams, jų šeimos nariams bei valstybei“[134] .

3.2.Azartinių lošimų saugumo užtikrinimo ypatumai ir pagalbos priemonės Lietuvoje politiniu aspektu

Kontrolės vykdytojų galimomis priemonėmis svarbiausia yra apsaugoti pažeidžiamiausias visuomenės grupes nuo galimo įsitraukimo į azartinių lošimų priklausomybę. Sveikatos apsaugos ministerijos internetiniame puslapyje yra nurodoma, kad pagrindinė jos misija yra - „Gyventojų sveikatos išsaugojimas, grąžinimas ir stiprinimas. Kokybiška, saugi ir visiems vienodai prieinama sveikatos priežiūra bei ligų prevencija“[135]. Veiklos prioritetams yra priskiriama: Lietuvos gyventojų sveikos gyvensenos skatinimas, sveikatos priežiūros paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimas, siekiant išvengti darbingo amžiaus žmonių sergamumo ir mirtingumo, sveikatos priežiūros teisinio reguliavimo ir finansavimo tobulinimas[136]. Vienas iš strateginių misijos tikslų yra skatinti sveiką gyvenseną, saugoti ir stiprinti sveikatą, vykdant ligų prevenciją.

Tuo metu Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos internetiniame puslapyje nurodoma, kad ji atlieka vieną iš šių šią funkcijų, artimai susijusią su asmenų socialine apsauga, ty.: „koordinuoja asmenų, sergančių priklausomybės nuo psichotropinių medžiagų ligomis,(...) integracijos procesą“[137].

Tai reiškia, kad Lietuvos politikos tiksluose jau nurodoma, jog yra ginama asmenų sergančių priklausomybės ligomis interesai. Tačiau, vis dar nėra išryškinama priklausomybės nuo azartinių lošimų asmenų apsauga kaip specifinė. Labai svarbu, jog Lietuvos sveikatos politikos formuotojai atkreiptų dėmesį į azartinių lošimų keliamas grėsmes, bei naudotųsi ES rekomendacijomis, gerąja patirtimi ar praktiniais politikos formavimo bei priemonių metodais ir būdais.

Psichikos sveikatos priežiūra - specializuota sveikatos priežiūra, „vykdoma pagal Lietuvos Respublikos sveikatos ministerijos patvirtintus standartus, kurios tikslas - teikti ne tik psichiatrinę, bet ir kvalifikuotą psichologinę pagalbą (diagnozuoti, gydyti sutrikusios psichikos žmones, laiku

---

133 Artūras Grebliauskas , *Lošimų reguliavimas: tarpdisciplininė azartinių lošimų studija. : Kolektyvinė monografija.* (Vilnius: Žara, 2008), 144.

134 Artūras Grebliauskas, *supra note* 136, p. 145.

135 Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija. Sveikatos apsaugos ministerijos misija, žiūrėta 2017.01.04 http://sam.lrv.lt/lt/apie-ministerija/misija .

136 *Ibid.*

137 “Dėl Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo,“ *Valstybės žinios* 66, 1916 (1998).

užkirsti kelią psichikos ligų paūmėjimams), padėti ligoniams prisitaikyti prie visuomenės gyvenimo ir į jį grįžti“[138](L. Šinkariova). Psichikos ir elgesio sutrikmai, kuriems yra priskiriamas ir kompulsyvus lošimas, prasta emocinė ir psichinė sveikata, yra labai opi nūdienos problema. Pastaruoju metu, formuojant Lietuvos nacionalinės sveikatos politiką, vis didesnis dėmesys skiriamas psichinės sveikatos priežiūrai, psichinės sveikatos sutrikimų prevencijai. Svarbu atsižvelgti į tai ir per visuomenės sveikatos politikos vystimosi prizmę. Viešoji politika turėtų būti formuojama pagal realius žmonių poreikius ir rūpesčius. Deja, šiandien į tai mažai atsižvelgiama. Čia reikalingas didžiulis mąstymo posūkis.

Lošimų priežiūros tarnyba, savo internetiniame puslapyje skelbia, kad pagalba yra suteikiama visiems, turintiems problemų dėl patologinio potraukio azartiniams lošimams. Yra sakoma, jog „apdraustasis privalomuoju sveikatos draudimu asmuo dėl patologinio potraukio azartiniams lošimams nemokamo gydymo turi kreiptis į pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigos, prie kurios prisirašęs, psichikos sveikatos centrą, teikiantį pirminės psichikos sveikatos priežiūros paslaugas aptarnaujamiems gyventojams“[139]. Psichikos sveikatos centruose dirbanti specialistų komanda (gydytojas psichiatras, psichologas, psichikos sveikatos slaugytojas, socialinis darbuotojas) pirminės psichikos sveikatos priežiūros paslaugas teikia pagal Psichiatrijos pirminio lygio paslaugų teikimo suaugusiems reikalavimus, patvirtintus sveikatos apsaugos ministro 1999 m. gegužės 27 d. įsakymu Nr. 256 „Dėl pirminio, antrinio ir tretinio lygių psichiatrijos ir psichoterapijos paslaugų teikimo suaugusiems reikalavimų bei psichiatrijos dienos stacionaro ir psichoterapijos paslaugų kainų tvirtinimo“ (Žin., 1999, Nr. 48-1557; 2004, Nr. 168-6203), kurie nustatyti ir Suaugusiųjų asmenybės ir elgesio sutrikimams (F60 – F69). „Psichikos sveikatos centro psichiatras, esant indikacijoms, gali siųsti gydymui asmenį dėl patologinio potraukio azartiniams lošimams į kitas psichikos sveikatos priežiūros įstaigas, teikiančias psichiatrijos ir psichoterapijos antrinio ir tretinio lygio ambulatorines paslaugas, psichiatrijos antrinio lygio stacionarines paslaugas, bei psichiatrijos dienos stacionaro paslaugas“[140]. Dažnai asmenys, turintys patologinį potraukį azartiniams lošimams, patiria sunkias psichologines traumas, sunkias depresijas ir kitus psichikos sutrikimus, dėl kurių jiems būtina medicinos pagalba. Labai dažna psichinė būsena, kurią patiria kompulsyvūs lošėjai, yra frustracija. Anot E.Paužienės, tai būsena „sukelta objektyviai neįveikiamų sunkumų ar kliūčių, atsirandančių siekiant tikslo ar sprendžiant problemas. Tai nesėkmės išgyvenimas: kai žmogus, siekdamas tikslo, susiduria su kliūtimis ir pamato, kad jo

138 Liuda Šinkariova, *Bendroji psichopatologija* (Kaunas:Vytauto Didžiojo universitetas, 2007), 5.

139 “Dėl Pirminės ambulatorinės psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo,“ *Valstybės žinios* 110, 5600 (2012).

140 Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Informacija turintiems problemų dėl patologinio potraukio azartiniams lošimams, žiūrėta 2017.01.04. http://www.lpt.lt/problemos-del-losimo/informacija/

tikslai nepasiekiami, problemos neišsprendžiamos“[141]. Ši būsena dažniausiai pasitaiko pas lošėjus, kurie jau būna praradę viltį „laimėti“, tačiau apimti azarto ir aistros, neturėdami ką prarasti, jie toliau lošia.

LPT puslapyje randame, kad „Psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo programą rengianti darbo grupė, spręsdama visuomenės psichikos sveikatos priežiūros gerinimo ir plėtojimo klausimus, bei siekdama, kad psichikos ir elgesio sutrikimų turintiems asmenims bei jų šeimoms būtų teikiama visapusiška pagalba, numato įtraukti į programą priemones priklausomybės ligų, tame tarpe ir priklausomybės azartiniams lošimams, problemų sprendimui ir prevencijai“[142]. Pasak socialinio darbuotojo, Edvardo Minkevičiaus, Vilniaus priklauosmybės ligų centre yra suteikiama visa informacija apie įvairius gydymosi metodus.

Anot Dainiaus Pūro, Lietuvos sveikatos politikoje šiuolaikiniai mokslo žiniomis grįsti principai yra tinkamai suformuluoti, tačiau nėra įgyvendinami, todėl Lietuvos psichikos sveikatos politika negali būti laikoma veiksminga. „Aptiktas visuomenės nuostatų, valdžios institucijų sprendimų ir psichikos sveikatos priežiūros sistemos veikimo bei vertinimo būdų nepalankus derinys, kuris veikia ydingo rato principu“[143].

Pasak G.Rakauskienės ir V.Servetkienės, „Lietuvoje iki šiol sveikatos priežiūros sistema tebėra atsilikusi (…), sveikatos priežiūros paslaugos paprastam žmogui tampa neprieinamos“[144]. Autorės teigia, kad „Sveikatos apsauga turi būti finansuojama, visų pirma, skiriant sveikatos draudimo lėšas smarkiai paplitusių Lietuvoje ligų gydymui, (…) pirminei profilaktikai. Atsižvelgiant į ES šalių patirį, būtina koreguoti bendrą Lietuvos nacionalinės sveikatos strategiją, nes nacionalinė sveikatos apsaugos sistema šiuo metu orientuota ne į, o prieš žmogų“[145].

3.3. Teisinis lošimo priežiūros politikos įgyvendinimas Lietuvoje

Nagrinėjant azartinių lošimų organizavimo niuansus, tikslinga yra atskleisti jų esmines specifines ypatybes, kuriose galima išskirti tris elementus, turinčius skirtingą interesą. Pirmasis elementas yra valstybinis *azartinių lošimų reguliavimas.* Valstybė yra suinteresuota apsaugoti asmenį, visuomenę ir pačią valstybę nuo negatyvaus azartinių lošimų poveikio. Tuo tikslu šiems santykiams taikomos

---

141 Kauno technologijos universitetas. Psichologijos katedra, *Psichologija studentui:vadovėlis* (Kaunas: Technologija, 1996), 68.

142 Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Informacija turintiems problemų dėl patologinio potraukio azartiniams lošimams, žiūrėta 2017.03.09. http://www.lpt.lt/problemos-del-losimo/informacija/

143 Dainius Pūras, “Lietuvos psichikos sveikatos paveikslas“, Bernardinai.lt 2014 gruodžio 29 d., žiūrėta 2017.01.04. http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-01-31-dainius-puras-lietuvos-psichikos-sveikatos-politikos-paveikslas/125401 .

144 Ona Gražina Rakauskienė ir Vaida Servetkienė, *Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybė: dvidešimt metų rinkos ekonomikoje. Monografija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 141.

145 Ona Gražina Rakauskienė ir Vaida Servetkienė, *supra* note, 110, p.141.

specialaus valstybinio teisinio reguliavimo priemonės (išsami subjektų veikimo reglamentacija, įvairūs draudimai, suvaržymai, apribojimai, veiklos licencijavimas, priežiūros ir kontrolės sistemos nustatymas ir kt.). Antrasis elementas yra *azartinių lošimų vartotojai (lošėjai) ir jų interesai.* Istorija rodo, kad visuomenėje visada yra azartinių lošimų poreikis. Žmogus yra suinteresuotas, kad būtų įgyvendinta jo teisė pasirinkti azartinius lošimus kaip vieną iš laisvalaikio leidimo būdų. Taip pat svarbu, kad būtų užtikrinti saugūs, skaidrūs ir sąžiningi azartiniai lošimai bei užkirstas kelias sukčiavimui ir apgaulėms. Trečiasis elementas – *azartinių lošimų organizavimas* - suprantamas kaip komercinė veikla (verslas), kurią vykdantys subjektai suinteresuoti pelno didėjimu, pakankamai normaliomis ir stabiliomis veiklos sąlygomis. Išskirti elementai reprezentuoja tris pozicijas azartinių lošimų atžvilgiu.

Azartiniai lošimai – specifinė visuomeninių santykių sritis, pasižyminti daugialypiu poveikiu visuomenei. Šis poveikis išryškėja vertinant azartinius lošimus ekonominiu, socialiniu ir etiniu aspektais. *Ekonominiu aspektu* azartinių lošimų organizavimas yra normali ūkinė komercinė veikla, kurianti darbo vietas, teikianti pajamas bei mokanti mokesčius valstybei. Reikia pažymėti, kad tai viena pelningiausių verslo sričių paslaugų sferoje. Per 2016 m. 9 mėn. į biudžetą surinkta loterijų ir lošimų mokesčio 9 806 tūkst. eurų[146]. Valstybėms įteisinus azartinius lošimus, įsivyrauja tendencija, kad azartinių lošimų organizavimo veikla tampa viena iš pelningiausių poilsio ir pramogų organizavimo verslo rūšių, pritraukianti vis daugiau klientų. Vertinant *socialiniu aspektu*, išryškėja jų neigiamos pasekmės tiek visuomenei apskritai, tiek jos atskiriems individams. Azartinius lošimus neišvengiamai lydi patologinio potraukio jiems problema. Žiūrint *etiniu aspektu,* omeny turima tai, jog dar netolimoje praeityje moralės normos ir ypač religinės normos traktavo azartinius lošimus kaip blogį, o valstybės valdžios institucijoms buvo keliama pareiga apsaugoti visuomenę nuo šio blogio. Pastaruoju metu įsivyrauja požiūris, kad individai turi teisę patys laisvai nuspręsti, kokiu būdu leisti savo laiką ir pinigus pramogų tikslais, ir kad valstybės valdžia neturėtų versti individų laikytis tų moralės normų, kurioms jie nepritaria[147]. To pasekoje, esant valstybinei orientacijai į žmogų, (kai žmogus yra tikslas, o ne priemonė) liberalėja požiūris į šią veiklos sritį. Tačiau, nepaisant vyraujančių tendencijų valstybinio reguliavimo srityje, grynai etiniu aspektu azartinių lošimų organizavimą galima vertinti kaip žmogaus polinkio lošti išnaudojimą, siekiant pelno ir neatsižvelgiant į neišvengiamai kilsiančias neigiamas pasekmes tam tikrai daliai žmonių. Todėl šiuo atžvilgiu azartinius lošimus ir jų organizavimą galima įvardinti kaip moraliai neskatintiną veiklą.

Įvertinus azartinius lošimus aukščiau minėtais aspektais, atsiskleidžia šios visuomeninių santykių

[146] "Veiklos rodikliai", Lošimų priežiūros tarnyba, žiūrėta 2016.12.18. http://www.lpt.lt/wp-content/uploads/2013/12/Lo%C5%A1im%C5%B3-organizatori%C5%B3-2016-met%C5%B3-9-m%C4%97n.-veiklos-rodikliai.pdf

[147] "Study of gambling services in the internal market of the European Union," Swiss Institute of Comparative Law, žiūrėta 2017.01.04. http://ec.europa.eu/growth/sectors/gambling/infringements-court-cases_en .

srities prieštaringumas: viena vertus, azartinių lošimų organizavimas yra pelninga komercinė veikla teigiamai veikianti valstybės ekonomiką, tačiau kita vertus, tai grėsmė visuomenei, sukelianti negatyvias pasekmes ir moraliai neskatintina veikla. Taigi azartiniai lošimai yra specifinė visuomeninių santykių sritis, pasižyminti daugialypiškumu.

3.4.Azartinių lošimų reguliavimo būdai

Analizuojant azartinių lošimų santykių reglamentavimo poreikį visuomenės saugumo tikslais, svarbu pažymėti vartotojų (lošėjų) bei azartinių lošimų organizatorių interesus ir teises. Šių azartinių lošimų santykių struktūrinių elementų interesų apsauga taip pat yra vienas iš visuotinės gerovės rodiklių. Įgyvendinus žmogaus teisę laisvai pasirinkti azartinius lošimus, kaip vieną iš laisvalaikio leidimo formų, būtina apsaugoti jo, kaip vartotojo (lošėjo), teisių apsaugą. Teisinio reguliavimo priemonėmis reikia užkirsti kelią sukčiavimui azartinių lošimų organizavimo srityje, sudaryti sąlygas saugiems, skaidriems, sąžiningiems lošimams ir pan. Dominuojanti laisvosios rinkos koncepcija suponuoja tai, kad valstybinis azartinių lošimų rinkos reguliavimas turi sudaryti pakankamai normalias ir stabilias sąlygas komercinei azartinių lošimų organizavimo veiklai. Šios veiklos suvaržymai turi būti tik tokios apimties, kiek tai būtina viešajam interesui apsaugoti.

Azartiniai lošimai yra specifinis ir neišvengiamas reiškinys visuomenėje. Taip pat neišvengiamos ir dėl jų kylančios neigiamos pasekmės tiek visuomenei, tiek jos atskiriems individams[148]. Valstybinis teisinis reguliavimas turi susitaikyti su azartinių lošimų egzistavimo neišvengiamumu ir siekti maksimaliai apriboti dėl jų kylančią socialinę ir asmeninę žalą. To pasekoje reikia nustatyti geriausias teisinio reguliavimo priemones[149], kuriomis bus įgyvendinamas minėtas tikslas. Tačiau šiuolaikinėje demokratinėje valstybėje geriausios azartinių lošimų teisinio reguliavimo priemonės yra ne tos, kurios maksimaliai apriboja socialinę ir asmeninę žalą dėl azartinių lošimų, bet tos, kurios tai padaro mažiausiai apribodamos ir suvaržydamos kitus (šiuo atveju – vartotojų bei azartinių lošimų organizatorių) interesus. Atsiranda aktualus poreikis atrasti tokių priemonių kompleksą. Kaip rodo įvairių valstybių praktika, azartinių lošimų teisinis reglamentavimas[150] gali įtvirtinti įvairias azartinių lošimų reguliavimo priemones, pavyzdžiui, valstybės monopolį organizuojant azartinius lošimus, organizatorių skaičiaus ribojimą, reklamos draudimą ir t.t.

Pagrindinis visuomenės saugumo užtikrinimo elementas azartinių lošimų santykių srityje yra iki minimumo sumažinti neigiamas pasekmes, kylančias dėl azartinių lošimų, tiek visuomenei, tiek

148 Leszek Wilk, *supra* note 39, p. 123-140.

149 "Lošimų ir loterijų reglamentavimas," Lietuvos Respublikos finansų ministerija, žiūrėta 2017.02.03. https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/finansu-rinku-politika/losimu-ir-loteriju-reglamentavimas

150 Marek Czarkowski, *Wielka Kumulacja. Hazard, polityka į EURO 2012* (Wroclaw: ATUT, 2008), 194-197.

atskiriems jos individams.

Vienas iš neabejotinų azartinių lošimų politikos reguliavimo uždavinių – kontroliuoti ir siekti sumažinti patologinio potraukio azartiniams lošimams problemą. Taipogi svarbus uždavinys yra užtikrinant visuomenės saugumą – užkirsti kelią nelegaliems azartiniams lošimams, nusikalstamų struktūrų dalyvavimui azartinių lošimų organizavimo veikloje bei pinigų plovimui. Nelegalūs azartiniai lošimai potencialiai yra daug pavojingesni visuomenei nei įteisinti, kadangi prarandamos tokių lošimų priežiūros ir kontrolės galimybės, nėra priemonių kontroliuoti patologinio potraukio azartiniams lošimams problemos, atsiveria kelias nusikalstamoms struktūroms pelnytis iš azartinių lošimų organizavimo veiklos ir kt. Pinigų plovimo prevencija svarbi užtikrinant piniginių operacijų teisėtumą azartinių lošimų srityje[151]. Visuomenės saugumo interesas ir žmogaus teisių apsauga be abejonės yra prioritetinė azartinių lošimų politikos reguliavimo kryptis. Azartinių lošimų organizatoriai bei politikos formuotojai turėtų atkreipti dėmesį į azartinių lošimų keliamą grėsmę, realizuoti šios paslaugos prieinamumo mažinimą, ypatingai nepilnamečiams, stengtis organizuoti juos taip, jog asmenys galėtų išvengti įsitraukimo į priklausomybę, taip pat nepatirti finansinių nuostolių, asmeninių ir profesinių praradimų.

Politikos formuotojai turėtų stengtis įgyvendinti šiuos pagrindinius uždavinius[152]: 1) kontroliuoti ir siekti sumažinti patologinio potraukio azartiniams lošimams problemą; 2) užkirsti kelią nelegaliems azartiniams lošimams, nusikalstamų struktūrų dalyvavimui azartinių lošimų organizavimo veikloje bei pinigų plovimui; 3) apsaugoti vartotojų (lošėjų) interesus; 4) apsaugoti azartinių lošimų organizatorių, kaip komercinę veiklą vykdančių subjektų, interesus, suvaržant jų veiklą tik tiek, kiek tai būtina siekiant užtikrinti visuomenės saugumą ir vartotojų interesų apsaugą; 5) nepažeidžiant visuomenės saugumo ir vartotojų apsaugos interesų, skatinti turizmo verslą bei garantuoti valstybei materialinę naudą iš azartinių lošimų organizavimo įteisinimo.

2014 metais mokslininkės Goudriaan atliktas tyrimas „Gambling and problem gambling in the Netherlands“ Olandijoje atskleidė, kad lošimų mastas ir problematika yra ganėtinai stabili[153], tačiau trūksta mokslinių tyrimų, ypatingai longitudinių tyrimų dėl aiškesnio lošimo poveikio asmenims.

2014 metais Ispanijos mokslininkų atliktas „Gambling in Spain: update on experience, research and policy“ tyrimas, remiantis ankstesnių metų nuomonių tyrimais, atskleidė, jog Ispanijoje kaip ir visoje Europoje labai išaugo lošimų mastas, ypatingai per kelerius paskutinius metus pastebimas

---

151 “Dėl naujos valstybės lošimų politikos formavimo“, *Dabartinio teisinio reglamentavimo tikslai ir faktinė situacija,* žiūrėta 2017.03.05., http://www.nlzva.lt/docs/doc_54.pdf .

152 Artūras Grebliauskas ir kt., *Lošimų reguliavimas: tarpdisciplininė azartinių lošimų studija* (Vilnius: Žara, 2008), 67-70.

153 “Gambling and problem gambling in The Netherlands“, žiūrėta 2017.03.05., https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23742239 .

internetinių lošimų paklausos augimas[154], kas privertė Ispanijos vyriausybę susirūpinti ir imtis veiksmų t.y. teisinės bazės bei kontrolės priemonių griežtinimo šiam paslaugų sektoriui. Pastebima tendencija, jog Ispanijoje lošimai ypatingai internetiniai dar labiau išplis dėl informacinių technologijų plėtros[155].

Kaip jau buvo minėta, Lietuvoje azartiniai lošimai yra populiarūs, lošėjų populiacija nėra didelė, bet yra organizuojami aukštos rizikos pralošti azartiniai lošimai. Pastebimas ir kitų problemų kaip šešėlinė ekonomika egzistavimas. Susiduriame su internetinių lošimų reglamentavimo ir loterijų organizavimo problemomis. Tarp lošimų organizatorių ir lošimų priežiūros vykdytojų pastebimas nesutarimas dėl bendrų interesų, ypatingai dėl lošiančių asmenų, kurie nori ar yra parašę prašymą nebeleisti lošti apsaugos.

Svarbu paminėti, jog Lietuvos socialinė ir sveikatos politika teigia, jog saugo asmenis, sergančius priklausomybėmis ar patiriančius kitus socialinius sunkumus. Tačiau nevykdo jokių prevencijos programų lošėjams ar visuomenei informuoti apie azartinių lošimų keliamas problemas. LR taikomos saugių lošimų užtikrinimo priemonės yra tikrai skurdžios. Yra išreiškiamas poreikis moksliniams tyrimams, kurie detaliau atskleistų azartinių lošimų problematiką.

Ž.Martinaitis[156] kalbėdamas apie politikos formavimą teigia, kad sėkmingas politikos įgyvendinimas - tai pasiekti tikslai. Veiksmingi visuomenei sprendimai įmanomi tik tuo atveju, jei bus bendrais veiksmais įgyvendinti šiuolaikiniai principai. Didžiausi trugdžiai sėkmingam politikos įgyvendinumui yra: nepakankamai brandi visuomenė. Taipogi reikia keisti visuomenės nuostatas. „Būtinas naujas politinės veiklos pasireiškimas ir platesnė suinteresuotų permainomis proceso dalyvių koalicija, kartu ir įvairių mokslo krypčių akademinio sektoriaus atstovų aktyvus įsitraukimas. Svarbu yra išanalizuoti Lietuvos sveikatos politiką apibrėžiančius dokumentus, koks jų santykis su PSO ir ES dokumentais ir kaip šios politikos formavimas ir įgyvendinimas atitinka šiuolaikinius visuomenės psichikos stiprinimo principus“[157]. Programų įgyvendinimui labiausiai trukdo finansinės problemos, neišspręstas sveikatos priežiūros paslaugų teikimo finansavimo klausimas.

3.5.Priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos būdai ir lošimų saugumo samprata

---

154 “Gambling in Spain: update on experience, research and policy“, žiūrėta 2017.03.05. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23718704

155 “Gambling in Spain: update on experience, research and policy“, žiūrėta 2017.03.05. http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/add.12232/abstract .

156 Žilvinas Martinaitis, *Problemos apibrėžimas politikos analizėje*, (Vilnius: VUL, 2008), 44.

157 “ Visuomenės sveikatos plėtros strateginių krypčių nustatymas“, žiūrėta 2017.01.04. http://www.hi.lt/uploads/pdf/projektai/VS%20pletros%20strategijos/1.1.1%20STUDIJA_ES%20PSO.pdf

Azatinių lošimų saugumo samprata reikalauja, jog:

- būtų teisiškai reguliuojamos lošėjo išlaidos azartiniams lošimams,
- lošimai turėtų kiek įmanoma mažesnę įtaką lošėjo laikui, kuris turi būti skiriamas lošėjo darbinei veiklai, šeimai ir pan.
- būtų užkirtas kelias priklausomybės išsivystymui taikant prevencijos priemones,
- būtų užkirstas kelias nusikalstamumui, organizuojant ir lošiant azartinius lošimus.

Visų pirma Lietuvoje turėtų būti sukurti teisiniai mechanizmai, kurie leistų stebėti ir įvertinti priklausomybės nuo azartinių lošimų mastą[158]. „To nepadarius sudėtinga imtis priemonių padėčiai gerinti. Sukūrus minėtus stebėjimo mechanizmus turėtų būti imamasi papildomų įpareigojimų lošimus organizuojančioms bendrovėms. Tai būtų ekonomiškesnis ir veiksmingesnis būdas, negu siekiant kovoti su šia priklausomybės forma steigti naujas valstybės institucijas. Lietuvos Respublika galėtų perimti jau praktikoje patikrintą Šveicarijos patirtį ir lošimų bendrovėms nustatyti įpareigojimus, pavyzdžiui: imtis priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos priemonių, mokyti savo personalą atskirti problemų dėl lošimo turinčius asmenis ir imtis priemonių šioms problemoms šalinti, rinkti duomenis apie priklausomus nuo lošimo asmenis“[159]. Taip būtų tobulinama pati azartinių lošimų priežiūros sistema, objektyviau būtų galima reaguoti į visuomeninius pokyčius ar naujai išryškėjusias problemas.

Azartinių lošimų priežiūrą ir kontrolę vykdo Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos Finansų tarnybos. Jų iniciatyva yra įkurtas projektas *www.nebenoriu-losti.lt* ir yra skirtas lošėjams ir jų šeimos nariams. Šio projekto tikslai yra: „Pateikti informaciją apie priklausomybę lošimams kaip pavojingą ligą bei socialinę problemą, atskleisti jos pasekmes ir pateikti realių žmonių patirties aprašymus; pateikti pagalbos teikėjų kontaktus ir aprašymus, taip palengvinant asmeniui rasti pagalbą jo gyvenamojoje vietovėje; visuomenės dėmesio atkreipimas į lošimų priklausomybę kaip problemą, informacijos apie atsakingą lošimą sklaida“[160].

Išanalizavus puslapio *www.nebenoriu-losti.lt* veiklą, galima sakyti, kad tai informacinio pobūdžio puslapis, kuriame pateikiama informacija kur ieškoti pagalbos, surandamos nuorodos į rūpimus klausimus ir specialistų kontaktai, taip pat publikuojami straipsniai susiję su lošimų tematika, žmonių istorijomis ir patirtimis. Šioje svetainėje yra nemažai naudingos medžiagos, galinčios praversti ne tik pačiam lošėjui, bet ir jo šeimos nariams. Kita naudinga internetinė svetainė, sukurta žmonėms priklausomiems, arba ieškantiems pagalbos nuo lošimo yra *www.anoniminiailosejai.lt* .

Joje, priklausomi nuo lošimo, ar jo artimieji gali surasti informaciją, kaip veikia anoniminės

158 Mantas Arasimavičius, *supra* note 30, p. 98.
159 Mantas Arasimavičius, *supra* note 30, p. 98.
160 “Apie projektą,“ Nebenoriu lošti, žiūrėta 2017.01.20. http://nebenoriu-losti.lt/apie-projekta/

grupės, kur kreiptis, kur rasti, kokiais telefono numeriais kriptis. Anoniminių lošėjų susirinkimai vyksta 6 didžiuosiuose miestuose: Vilniuje, Kaune, Panevėžyje, Klaipėdoje ir Šiauliuose, o visai neseniai pradėjo veikti ir Utenoje. Vilniuje yra dvi grupės[161]. „Vyksta uždari susirinkimai. Lošiantį žmogų dažniausiai atveda, ieškodami jam pagalbos, artimieji. Anoniminiai lošėjai - tai vyrų ir moterų draugija, kuri dalijasi patirtimi, jėgomis ir viltimi, siekdama padėti sau ir kitiems įveikti lošimo problemą“[162] .

Pagal organizuojamų lošimų rūšis ir teisės normomis nustatomus specialius reikalavimus galima teigti, kad lošimo namai (kazino) dėl galimų neigiamų pasekmių yra potencialiai grėsmingiausia asmeniui ir visuomenei azartinių lošimų organizavimo forma. Tačiau lošimo namai (kazino) visada visuomenėje turėjo gana didelę paklausą, todėl visiškas lošimo namų (kazino) uždraudimas nepanaikintų tokios azartinių lošimų organizavimo formos, o lemtų nelegalią jos veiklą. Tokia situacija sąlygotų šias neigiamas pasekmes: būtų prarandamos priežiūros ir kontrolės galimybės, sumažėtų priemonių kontroliuoti patologinio potraukio azartiniams lošimams problemą, neliktų teisinių priemonių ginti vartotojų interesus šioje srityje, nusikalstamoms struktūroms būtų suteikiamas pasipelnymo šaltinis, prarandamos galimos valstybės pajamos iš tokios veiklos apmokestinimo bei neišnaudojamas teigiamas lošimo namų (kazino) poveikis šalies turizmo pramonei.

Asmenims, jau turintiems didesnių ar mažesnių problemų dėl nesaikingo lošimo, taikomos antrinės prevencijos priemonės. Viena jų – savanoriško lošimo apribojimo programa, šiuo metu vykdoma visame pasaulyje. Panašia programa naudojasi ir Lietuvos lošimų organizatoriai. Programos esmė – asmuo pasirašo sutartį su lošimo organizatoriais ir iš anksto numatytą laiką neįleidžiamas į lošimo namus.

Valstybės sveikatos politika turėtų aktyviau įsitraukti į azartinių lošimų priežiūrą ir jos valdymą, prevencijos programų ir priemonių kūrimą, socialiai atsakingo verslo plėtojimą, naujų ekonominių pajamų paiešką jau esantiems paramos ir prevencijos būdams, bei naujiems kurti. Lietuvos politikos formuotojai, galėtų skatinti atsakingai organizuoti azartinius lošimus, nes išsivysčiusiose šalyse savo klientais besirūpinantys bei ilgalaikę verslo perspektyvą matantys lošimo organizatoriai (Pvz. Šveicarija) supranta prevencinių priemonių reikšmę ir joms neprieštarauja, todėl prevencinės priemonės atneša apčiuopiamų rezultatų. Remiantis R.Sadauskaite (2007) prevencijos tikslas – „suteikti informaciją visuomenei, kaip azartiniai lošimai gali neigiamai paveikti asmenų asmeninį, socialinį ir profesinį gyvenimą, taip pat sukelia psichologines, emocines problemas, kurios veda į nusikalstamų veikų įvykdymą, suicidinių minčių atsiradimą bei savižudybę. Taip pat sukelia tokias

[161] “Kaip mus rasti,“ Anoniminiai lošėjai, žiūrėta 2017.03.02. http://www.anoniminiailosejai.lt/?page_id=27

[162] *Ibid.*

problemas kaip finansines ir psichologines lošėjo šeimos nariams“[163].

Jeigu valstybėje laikomasi pozicijos, jog azartiniai lošimai įteisinti tik tam, kad patenkintų minimalų norinčiųjų lošti poreikį, tai logiška to pasekmė yra azartinių lošimų organizavimo vietų skaičiaus ribojimas. Toks ribojimas paprastai pasireiškia licencijų, išduodamų verstis azartinių lošimų organizavimo veikla, skaičiaus apribojimu, taip pat apibrėžiant tam tikras teritorijas, kuriose leidžiama tam tikrų azartinių lošimų rūšių organizavimo veikla.

Azartinių lošimų organizavimo vietų skaičiaus ribojimą galima būtų pateisinti prielaida, kad mažesnis azartinių lošimų organizavimo vietų skaičius sąlygoja mažesnes neigiamas pasekmes asmeniui ir visuomenei[164]. Tuo tarpu kuo daugiau azartinių lošimų organizavimo vietų, tuo daugiau galimybių lošti. Didesnės galimybės lošti lemia potencialiai didesnį lošiančiųjų skaičių, o šis nulemia didesnį potraukio azartiniams lošimams pasireiškimo mastą. Todėl galima teigti, kad pagrindinis nagrinėjamo apribojimo taikymo tikslas yra riboti socialiai žalingų paslaugų vartojimą, kontroliuoti ir siekti sumažinti patologinio potraukio azartiniams lošimams problemą. Kad tai patvirtinti, reikia nustatyti patologinio potraukio azartiniams lošimams problemos dydžio priklausomybę nuo azartinių lošimų organizavimo vietų skaičiaus apibrėžtoje erdvėje.

Jungtinių Amerikos Valstijų Nacionalinės lošimų poveikio tyrimo komisijos 1999 m. galutinėse tyrimo išvadose teigiama, kad patologinio potraukio azartiniams lošimams problemos mastą žymia dalimi įtakoja aplinka, o visų pirma – azartinių lošimų prieinamumo galimybės. Taip pat pabrėžiama, kad aplinkos faktoriaus įtakai pagrįsti trūksta įrodymų, bet vis dėlto pateikiami tokie tyrimų rezultatai:

- nustatyta, kad azartinių lošimų įstaigų buvimas 50 mylių (apytiksliai 80 kilometrų) spinduliu maždaug padvigubina patologinio potraukio lošimams ir problemiško lošimo paplitimą toje teritorijoje;
- septynios iš devynių tirtų bendruomenių atsakė, kad asmeninių problemų dėl azartinių lošimų (patologinio potraukio, problemiško lošimo) skaičius išaugo, kai netoliese buvo įsteigti lošimo namai (kazino);
- daugkartiniai tyrimai rodo, kad žymesnis problemų dėl azartinių lošimų padidėjimas sutampa su galimybių išplėtimu žaisti azartinius lošimus;
- nacionalinės telefoninės pagalbos linijos gaunamų skambučių skaičius padidėjo iš tų šalies vietų, kur buvo išplėstos galimybės žaisti azartinius lošimus.[165]

---

163 Renata Sadauskaitė, „Azartinių lošimų manija“, *Lietuvos bendrosios praktikos gydytojas* 9, 2(2007): 794, file:///C:/Users/User/Favorites/Downloads/6195491.pdf

164 Leszek Wilk, *supra* note 39, p. 110-134.

165 “National Gambling Impact Study Commission Final Report“. June 1999, 4-4. , žiūrėta 2017.01.04. http://govinfo.library.unt.edu/ngisc/reports/finrpt.html .

Taigi nors nėra tiesioginių įrodymų, kad patologinio potraukio problemos dydis proporcingas azartinių lošimų organizavimo vietų skaičiui, tačiau iš aukščiau pateiktos informacijos galima manyti, kad toks ryšys egzistuoja.

Lošimų organizavimo vietų skaičiaus ribojimas neišvengiamai susijęs su lošimų organizatorių skaičiaus ribojimu, o tai lemia privataus verslo intereso suvaržymą. Tačiau iš kitos pusės, azartinių lošimų organizatoriams, kaip komercinę veiklą vykdantiems subjektams, būdingas egoistinis verslo interesas. Todėl yra reali grėsmė, kad neribotas žmogaus aistros lošimams išnaudojimas siekiant pelno gali suponuoti drastišką azartinių lošimų negatyvaus poveikio augimą.

Svarbus faktorius lošimų prevencijai yra reklamos ribojmas. Reklama – „bet kokia forma ir bet kokiomis priemonėmis skleidžiama informacija, susijusi su asmens komercine - ūkine, finansine ar profesine veikla, skatinanti įsigyti prekių ar naudotis paslaugomis, įskaitant nekilnojamojo turto įsigijimą, turtinių teisių ir įsipareigojimų perėmimą“[166]. Azartinių lošimų reklama – bet kokia forma ir bet kokiomis priemonėmis skleidžiama informacija apie azartinius lošimus ir juos organizuojančius asmenis, skatinanti naudotis lošimų paslaugomis.

Azartiniai lošimai yra pavojinga ir potencialiai žalinga veikla asmeniui ir visuomenei. Ši veikla pasižymi specifiniu poveikiu žmogaus psichikai bei gali išsivystyti į patologinį potraukį azartiniams lošimams. Kadangi lošimų reklamos paskirtis yra skatinti naudotis lošimų paslaugomis, tikėtina, kad toks skatinimas neigiamai veiktų pažeidžiamus asmenis, lemtų didesnes neigiamas azartinių lošimų pasekmes. Todėl azartinių lošimų, kaip asmeniškai ir socialiai žalingos veiklos, skatinimas asmens ir visuomenės saugumo aspektu yra vertintinas neigiamai. Reklamos priemonėmis dažnai formuojamas vartotojų požiūris į konkrečią paslaugą ar prekę. Skatinant pritraukti daugiau vartotojų naudotis lošimų paslaugomis, reklamoje lošimai gali būti siejami su sėkme ir praturtėjimu. Tai būtų ypač pavojinga, didintų patologinio potraukio azartiniams lošimams riziką. A.Svetikas formuluoja reklamą, kaip užsakovo apmokamą neasmenišką prekių, paslaugų ar idėjų propagavimą[167].

Tačiau reikia pažymėti, kad reklamos rūšių ir formų yra įvairių. Taigi net prekės ženklo iškaba ant lošimus organizuojančios bendrovės buveinės pastato ar pastato, kuriame vykdomi lošimai, prekės ženklo atvaizdas ant reprezentacinių daiktų[168], lošimų inventoriaus, bendrovės automobilių, vizitinių kortelių ar pan., informacija pateikiama lošimus organizuojančios bendrovės internetiniame puslapyje gali būti pripažįstama reklama. Nepaisant to, vartotojai taip pat yra suinteresuoti gauti pakankamai informacijos apie azartinių lošimų galimybes bei organizatorių siūlomas lošimų sąlygas. Todėl visiškas reklamos draudimas būtų nepagrįstas ir lemtų didelius,

166 “Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas,“ *Valstybės žinios* 64, 1937 (2000).

167 Antanas Svetikas, *Lietuvos rinkodaros plėtra* (Vilnius: VPU, 2008), 48.

168 “Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas,“ *Valstybės žinios* 92, 2844 (2000).

neproporcingus suvaržymus lošimų organizatorių vykdomai komercinei veiklai ir vartotojų informacijos poreikiui. Lošimų reklama turėtų būti ribojama tam tikra apimtimi, draudžiant tik tokias jos pateikimo formas, turinį bei vietas, kuriomis būtų ypatingai skatinamas tokių paslaugų vartojimas, formuojamas požiūris į lošimus ne kaip į pramogą, o kaip į galimybę praturtėti ir susilaukti sekmės ir pan[169]. Leidžiamos reklamos apimtis turėtų būti pakankama, kad suinteresuotas vartotojas galėtų sužinoti apie teikiamas lošimų paslaugas, bet ne tokia, kad formuotų pavojingą požiūrį į azartinius lošimus, veiktų labiau pažeidžiamus asmenis (nepilnamečius, nuo lošimų priklausančius asmenis) ar ypatingai skatintų lošti.

Norint tinkamai vykdyti ir įgyvendinti sveikatos politikos strategijas susijusias su azartinių lošimų keliama žala, reikėtų jungti visus sektrorius ir su jais bendradarbiauti, teikti pagalbą visuomenei ir bendruomenėje, reikėtų tinkamai mokyti ir rengti žiniasklaidą, užtikrinti prieinamą pagalbą kiekvienam susidūrusiam su šią priklausombe, kuri be abejo yra ne ką mažiau pavojinga už visas kitas, rengti prevencines prgramas, stiprinti emocinę ir psichinę sveikatą, šviesti visuomenę, pradedant jau mokykloje. Būtina įtraukti šeimą, bendruomenę, pedagogus ir kitus vartotojus., parengti tinkamas programas bei vyksdyti stebėseną. Reikėtų taipogi vykdyti ir remti tyrimus psichinės ir emocinės sveikatos srityje, dėmesį skirti krizių intervencijai.

3.6.Užsienio valstybių azartinių lošimų reguliavimo praktikos pavyzdžiai sveikatos politikos kontekste.

Remiantis M.Arasimavičiumi (2008) „Šveicarija yra laikoma azartinių lošimų teisinio reguliavimo pavyzdžiu ir etalonu pasaulyje. Šveicarijos kazino yra įpareigoti patys parengti ir taikyti priemones, kurios padėtų kovoti su priklausomybės nuo azartinių lošimų atsiradimu pagal tam tikrus kriterijus. Pagrindiniai tokios kovos kriterijai yra:

- priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencija ir ankstyvas asmenų, linkusių į tokią priklausomybę, nustatymas,
- specialūs lošimo namų personalo mokymai ir nuolatinis žinių atnaujinimas,
- duomenų apie priklausomybę nuo lošimų rinkimas.
- absoliutus draudimas asmenims, jei išryškėjo jų priklausomybės nuo lošimų požymiai, lošti azartinius lošimus“.[170]

[169] Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Konsultacija dėl azartinių lošimų reklamos apribojimų Lietuvos Respublikoje, žiūrėta 2016.12.18. http://www.lpt.lt/veikla/ukio-subjektu-prieziura/konsultacijos/konsultacija-del-azartiniu-losimu-reklamos-apribojimu-lietuvos-respublikoje/

[170] Mantas Arasimavičius, *supra* note 30, p .101.

Šveicarijos kazino įpareigojami parengti ir vykdyti priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos priemones, todėl viena iš tokių priemonių yra draudimas asmenims, kuriems pasireiškia priklausomybės nuo lošimų požymiai, lošti azartinius lošimus. Personalas yra specialiai apmokytas ir jei pastebi, kad žmogų kamuoja suicidinės mintys, agresijos priepuoliai patyrus pralaimėjimus, jei žmogus lošia ir nesustoja net jai jam reikia pasinaudoti tualetu ir kita. Uždraudimo proceso eiga panaši į teismo procesą, kurio metu leidžiama pasisakyti ir lošėjui. Jei priimamas sprendimas uždrausti asmeniui lošti azartinius lošimus, asmuo turi teisę tokį sprendimą apskųsti praėjus ne mažiau kaip vieniems metams, tačiau tokiu atveju privalo pateikti įrodymus, jog jis geba lošti atsakingai. Tokiais įrodymais gali būti banko informacija apie reguliarias asmens finansines operacijas. Pagal tokį azartinių lošimų organizavimo kontrolės modelį, kuris taikomas Šveicarijoje, pastebima jog, aktualu yra visuomenės narių apsauga nuo azartinių lošimų keliamų grėsmių.Taip pat viena iš visuomenės apsaugos priemonių, taikomų Šveicarijoje, yra įvairūs kazino platinami lankstinukai, kuriuose yra svarbiausia informacija apie potencialias grėsmes, tykančias lošėjų.

Pavojingiausia azartinių lošimų organizavimo forma yra lošimo namų (kazino) veikla. Lošimo namuose (kazino) vykdoma veikla susijusi su didžiausia pinigų apyvarta, didžiausiomis statomomis pinigų sumomis, didžiausiais galimais pralaimėjimais ir didžiausiu poveikiu žmogaus psichikai. Dėl to, kaip jau minėta, šia veikla užsiimantiems juridiniams asmenims nustatomi griežtesni reikalavimai licencijai gauti bei griežtesnės lošimų organizavimo sąlygos. Pripažįstant lošimo namų (kazino) didesnį pavojų, kyla poreikis riboti šių, socialiai žalingų paslaugų vartojimą ir taip apsaugoti asmenį ir visuomenę nuo neigiamų pasekmių. Viena iš priemonių tai padaryti – lošimo namų (kazino) skaičiaus ribojimas. Tokio ribojimo taikymo pavyzdžių galima rasti Austrijos, Belgijos, Didžiosios Britanijos, Švedijos ir kitų valstybių azartinius lošimus reglamentuojančiuose teisės aktuose.

Pavyzdžiuj Lenkijoje azartinių lošimų organizavimo vietų skaičius ribojamas atsižvelgiant į gyventojų skaičių. Šios šalies Lošimų ir lažybų įstatymo[171] 29 straipsnis nustato, kad vieneri lošimo namai (kazino) gali būti įsteigti miestuose, kurių gyventojų skaičius ne mažesnis kaip 250 tūkstančių. Lošimo namų (kazino) leidžiamas skaičius didėja proporcingai gyventojų skaičiui – vienas kazino 250 tūstančių gyventojų. Lošimo automatų salonai ir bingo salonai steigiami po vieną steigiami miestuose, kurių gyventojų skaičius ne mažesnis kaip 100 250 gyventojų. Leidžiamų įsteigti lošimo salonų skaičius didėja proporcingai gyventojų skaičiui – po vieną papildomą saloną 100 tūkstančių gyventojų. Švedijos Lošimo namų (kazino) įstatymo 3 straipsnis nustato, kad

171 Lenkijos lošimų ir loterijų įstatymas, žiūrėta 2016.11.19. http://www.mf.gov.pl/index.php?wysw=2&sgl=2&dzial=175

leidžiama ne daugiau kaip šešių lošimo namų (kazino) veikla.

Austrijos Azartinių lošimų įstatymo[172] 21 paragrafo 4 dalis nutstato, kad gali būti išduodama ne daugiau kaip 12 licencijų verstis lošimo namų (kazino) veikla. Vienoje bendruomenėje (smulkiausias Austrijoje savivaldos vienetas) gali būti tik vieni lošimo namai (kazino).

Didžiojoje Britanijoje 2007 m. antroje pusėje įsigaliosiantis Azartinių lošimų įstatymas[173] (Gambling Act 2005) skiria tris lošimo namų (kazino) rūšis: regioniniai kazino (regional casinos), didieji kazino (large casinos) ir mažieji kazino (small casinos). Įstatymo 175 straipsnis riboja šių lošimo namų (kazino) skaičių. Minėtas straipsnis nustato, kad negali būti išduodama daugiau kaip viena licencija regioninio kazino veiklai, aštuonios licencijos didžiųjų kazino veiklai bei aštuonios licencijos mažųjų kazino veiklai.

Reikia pažymėti, kad lošimo namų (kazino) skaičiaus ribojimas ne tik galimai mažina azartinių lošimų neigiamas pasekmes, bet ir sudaro didesnes kontrolės galimybes – kuo mažiau organizatorių, tuo lengviau juos prižiūrėti ir kontroliuoti.

Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas šiuo metu nenustato jokių lošimų organizavimo vietų skaičiaus ribojimo priemonių. Organizatorių skaičiaus ribojimas paliktas rinkos savireguliacijai. Todėl egzistuoja rizika, kad verslo pelno interesas sąlygos drastišką neigiamų azartinių lošimų pasekmių augimą. Ypač tai akcentuotina pavojingiausios azartinių lošimų organizavimo formos – lošimo namų (kazino) – veiklai.

Apibendrinant skyrių, matome, kad Lietuvos Respublikoje azartinius lošimus reguliuoja du atskiri įstatymai. Tai Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas bei Lietuvos Respublikos loterijų įstatymas. Azartiniai lošimai yra tas ekonominis sektorius, apie kurį Lietuvoje viešai kalbama nenoriai. Į azartinius lošimus žiūrima kaip į tai, kas yra neišvengiama, taip pat neišvengiamos ir dėl jų kylančios neigiamos pasekmės tiek visuomenei, tiek jos atskiriems individams. Norint tinkamai vykdyti ir įgyvendinti sveikatos politikos strategijas susijusias su azartinių lošimų keliama žala, reikėtų jungti visus sektrorius ir su jais bendradarbiauti, teikti pagalbą visuomenei ir bendruomenėje, tinkamai mokyti ir rengti žiniasklaidą, užtikrinti prieinamą pagalbą kiekvienam susidūrusiam su šią priklausombe, kuri be abejo yra ne ką mažiau pavojinga už visas kitas, rengti prevencines programas, stiprinti emocinę ir psichinę sveikatą, šviesti visuomenę, pradedant jau mokykloje. Reikia pažymėti, kad lošimo namų (kazino) skaičiaus ribojimas ne tik galimai mažina azartinių lošimų neigiamas pasekmes, bet ir sudaro didesnes kontrolės galimybes kuo mažiau organizatorių, tuo lengviau juos prižiūrėti ir kontroliuoti.

---

[172] Austrijos Azartinių lošimų įstatymas, Glücksspielgesetz // BGBl. Nr. 620/1989., žiūrėta 2017.01.12. http://www.lotterien.or.at/GSpG.htm

[173] Gambling Act 2005. Chapter 19 // ISBN 0 10 541905 2. žiūrėta 2017.01.12.http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2005/20050019.htm .

4. VISUOMENĖS POŽIŪRIO Į AZARTINIUS LOŠIMUS TYRIMAS

Siekiant nustatyti visuomenės požiūrį į azartinius lošimus buvo atliktas kiekybinis tyrimas[174]. Tyrimo objektas – azartiniai žaidimai visuomenėje ir visuomenės požiūris į juos.

4.1.Tyrimo metodika ir organizavimas

Kiekybinis tyrimo procesas vyko tokiais etapais:

I etapas (nuo lapkričio 2 d. iki sausio 14 d.): koncepcijos formavimas. Apgalvotas tyrimo instrumentas (klausimynas), suformuluoti 23 klausimai (klausimyno sudarymas) *(žr. priedą nr. 3).*

II etapas (nuo sausio 21 d. iki vasario 19 d.): tyrimo planavimas. Vykdoma visuomenės požiūrio į azartinius lošimus apklausa. Apklausa vykdoma internetu per www.apklausa.lt sistemą. Apklausa.lt sistema skirta kurti ir atlikti apklausas. Taipogi klausimyno nuoroda buvo siunčiama el.paštu ir platinama interneto pagalba (pvz.facebook.com)

III etapas (nuo vasario 22 d. iki kovo 5 d.): empirinis procesas. Surinkti tyrimo duomenys analizuojami naudojant aprašomąją statistinę duomenų analizę.

IV etapas (nuo kovo 6 d. iki kovo 27 d.): duomenų analizė. Gauti duomenys yra analizuojami pagal gautus vidurkius tam, kad nustatyti visuomenės požiūrį į azartinius lošimus sveikatos politikos kontekste.

Duomenų rinkimo metodas – apklausa internetu atlikta siekiant nustatyti visuomenės požiūrį į azartinius lošimus. Remiantis literatūros apžvalga, buvo sudarytas klausimynas (tyrimo instrumentas) iš 23 klausimų *(žr. Priedas Nr. 3*). Klausimynas skirtas Lietuvos visuomenei, žmonėms nuo 18 metų. Tyrimo instrumentą (klausimyną) sudarė 19 uždarų (vieno varianto), 1 matricos tipo klausimas ir 3 klausimai su keliais atsakymais - (respondentas galėjo pasirinkti kelis galimus atsakymus). Tyrimo instrumento pagalba gauti duomenys suvesti į lenteles, apskaičiuotas procentinis atsakymų pasiskirstymas kiekvienam klausimui, matricos klausime išvestas teiginių vidurkis. Mano apklausą galima rasti puslapyje :

http://apklausa.lt/private/forms/visuomenes-poziuris-i-azartinius-losimus-sveikatos-politikos-kontekste-zl6bcap/answers

Atliekant tyrimą, svarbu buvo nustatyti reikalingą minimalų tiriamųjų skaičių – imtį, kad būtų galima padaryti statistiškai reikšmingas išvadas ir gauti reprezentatyvius duomenis bei užtikrinti

[174] Tatjana Bilevičienė ir Steponas Jonušauskas. *Statistinių metodų taikymas rinkos tyrimuose* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 13.

tyrimo patikimumą[175]. Tyrimo populiacija – vyresni nei 18 metų asmenys. Tyrimo imtį apskaičiavau atsižvelgiant į populiacijos dydį, pasirinkus 5 proc. paklaidą ir 95 proc. tikimybę. Naudojau internetinę imties skaičiavimo skaičiuoklę *http://www.surveysystem.com/sscalc.htm* , bet yra ir kitų skaičiuoklių. (pvz.http://www.apklausos.lt/imties-dydis)

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2017. sausio 1 d. duomenimis, Lietuvoje gyventojų skaičius buvo 2.849.317. Atėmus vaikų iki 18m. skaičių (532,6 tūkst.), gauname 2.316.717 žmonių. Šis skaičius ir yra tyrimo populiacija - vyresni nei 18 – olikos metų gyventojai. Imties skaičiavimo skaičiuoklėje pasirinkę 5 proc. paklaidą ir 95 proc. tikimybę apskaičiuojame 384 asmenų tyrimo imtį. Šios tyrimo imties užpildytos anketos turi būti tinkamos analizei, todėl, siekiant išvengti kokybiškai užpildytų anketų trūkumo dėl jų atmetimo, rekomenduojama apklausti 10 proc. daugiau respondentų nei apskaičiuotas imties dydis. Šiuo atveju galutinis imties dydis yra 384 * 1,1 = 422. Siekiant gauti validžius tyrimo duomenis, bendras apklausiamųjų skaičius (imties dydis) gali būti nustatomas remiantis ir Paniotto formule, kurios pagalba pasitikrinau savo skaičiavimus:

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + 1/N}$$

n = reikiamų respondentų skaičius;

Δ = paklaida (Δ = 0,05);

N = tiriamos visumos skaičius.

Reikalingas apklausti respondentų skaičius: n = 1/((0,05x0,05)+1/2.316.717)) = 1/(0,0025 + 0,00000041) = 1 / 0,0025 = 400. Pagal apskaičiuotą imtį, tyrime turėjo dalyvauti ne mažiau kaip 400 respondentų. Nuo 2017 metų sausio 21 d. iki vasario 19 d., norint įvertinti azartinių lošimų situacijos analizę Lietuvoje, buvo vykdomas „Visuomenės požiūrio į azartinius lošimus Lietuvos politikos kontekste“ tyrimas. Tyrimo metu buvo pasitelktas internetinės apklausos metodas pateikiant tiriamiesiems elektroninę versiją. Tyrimo metu buvo surinkta 753 respondentų atsakymai. Anketą sudarė klausimynas su įvadine, padėties ir pagrindine dalimis. Padėties dalį sudarė klausimai apie socialinę demografinę respondentų padėtį. Šie klausimai skirti analizės rezultatų interpretavimui palengvinti. Pagrindinę dalį sudarė klausimai apie nagrinėjamą temą. Jie buvo dichotominiai (tokie, į kuriuos buvo galima atsakyti tik „taip“, arba „ne“), bei uždarieji (daugiau nei du parengti atsakymai).

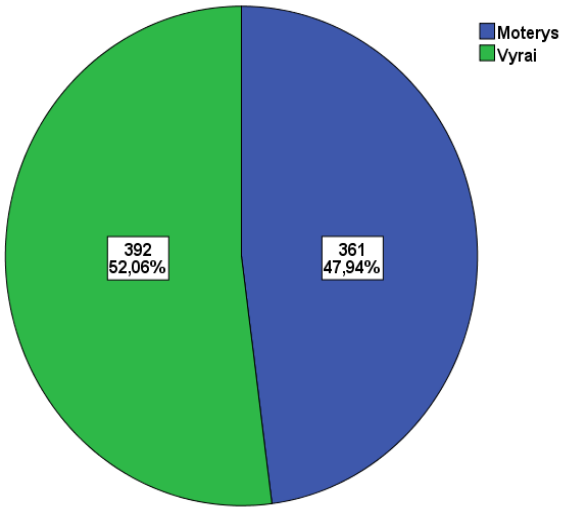
4.2.Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

[175] Vytautas Pranas Pranulis ir Vytautas Dikčius, *Rinkodaros tyrimai: teorija ir praktika.* (Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012), 376.

Apklausai pasibaigus, klausimynas buvo išaktyvintas ir gauti duomenys apdorojami SPSS pagalba.

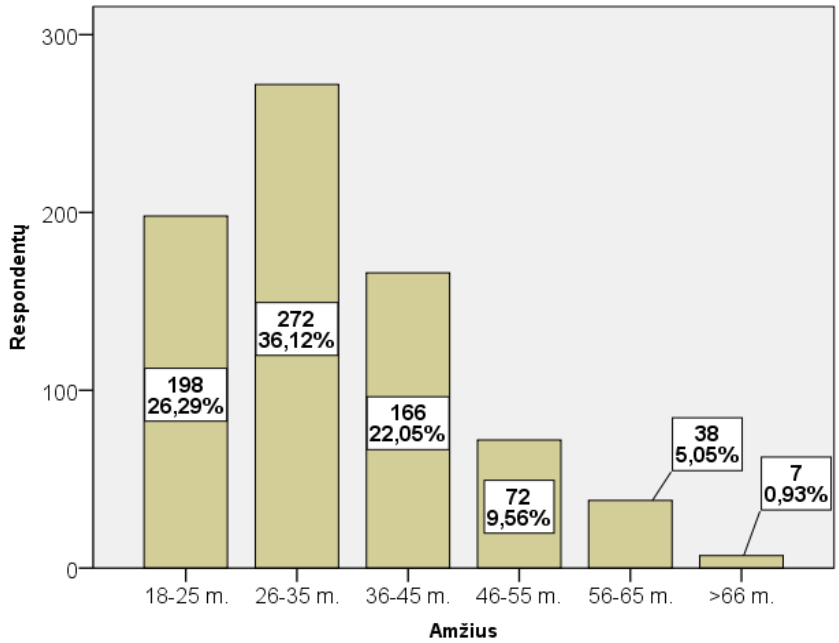
Tyrime iš viso dalyvavo 753 respondentai, iš jų 361 moteris ir 392 vyrai, kas atitinkamai sudaro 47,94% ir 52,06%. Kaip matome pagal lytį - dalyviai pasiskirstė panašiai. Ty. ir vyrų ir moterų skaičius tyrime buvo panašus.(*1.pav.)*

1.pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Kalbant apie respondentų pasiskirstymą pagal amžių - daugiausia (36,12%) buvo 26-35 metų respondentų. Tai sudaro 272 visų dalyvavusių apklausoje. Šiek tiek mažiau (26,29%) buvo 18- 25 metų respondentų. Tai atitinkamai sudaro 198 žmones. 166 tyrime dalyvavę asmenys buvo 36- 45 metų amžiaus. Mažiausią dalį sudarė asmenys virš 66 metų, ty. tik 7 respondentai. *(2 pav.)*

2.pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

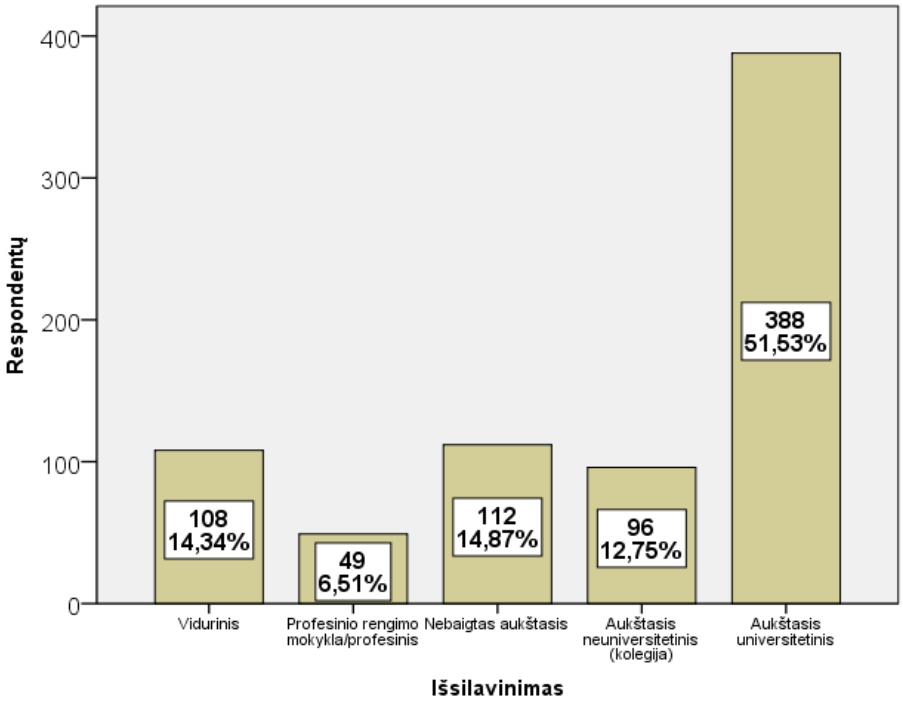
Taip pat daugiausia respondentų turinčių aukštąjį išsilavinimą. Galimi atsakymai į šitą klausimą

(*Koks Jūsų išsilavinimas?*) buvo: vidurinis, profesinio rengimo mokykla/profesinis, nebaigtas aukštasis, aukštasis neuniversitetinis (kolegija), aukštasis universitetinis.

51,53% respondentų nurodė turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą, tai atitinkamai sudaro 388 apklaustųjų. Nebaigtą auktąjį nurodė turintys 112 respondentai, kas sudaro 14,87%. Aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą pažymėjo turintys 96 respondentai (12,75%), vidurinį – 108 respondentai (14,34%), o profesinį turi 49 (6,51%) respondentai.*(3.pav.)*

Daugiau nei pusė visų respondentų dalyvavusių apklausoje turėjo aukštąjį išsilavinimą, tuo pačiu ir dauguma lošiančiųjų pagal apklausos duomenis, turėjo aukštąjį išsilavinimą. Tai patvirtina ir daugumos tyrinėtojų ir mokslininkų duomenys, kad statistiškai dauguma lošėjų - tai vidutines pajamas ir aukštąjį išsilavinimą turintys žmonės. (M. Arasimavičius – 2008m., L. Wilk- 2012m.) Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis, Lietuva pirmauja ES pagal aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų skaičių 20-29 metų amžiaus grupėje.

3.pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Kalbant apie respondentų ryšį tarp amžiaus ir požiūro į azartinius lošimus, matome, kad daugiau nei pusė visų dalyvių juos vertina neigiamai. *(1 lentelė).* Iš lentelės matosi, kad visose amžiaus grupėse vyrauja neigiamas požiūris į azartinius lošimus, o dauguma, beveik pusė respondentų jų niekada nežaidė (49,7%). Daugiausia norinčių pabandyti (10,5%) 55-65 amžiaus grupėje, o daugiausiai žaidžiančių (15,1%) 26-45m. amžiaus grupėje. Visose grupėse pasisakančių prieš

žaidimus ir jų nežaidžiančių dalis labai panaši ir svyruoja tarp 43% ir 59%.

1. lentelė. Ryšys tarp amžiaus ir požiūrio į azartinius žaidimus.

		Koks Jūsų požiūris į azartinius lošimus?					Total Viso
		Teigiamas, bet pats/ pati nežaidžiu	Teigiamas, pats/ pati žaidžiu	Neigiamas ir niekada nežaidžiau	Neigiamas, bet žaidziu	Norėčiau pabandyti	
18-25 m.	Atsakymų	38	20	107	20	13	198
	%	19,2%	10,1%	54,0%	10,1%	6,6%	100,0%
26-35 m.	Atsakymų	69	41	117	36		272
	%	25,4%	15,1%	43,0%	13,2%	3,3%	100,0%
36-45 m.	Atsakymų	49	22	81	11	3	166
	%	29,5%	13,3%	48,8%	6,6%	1,8%	100,0%
46-55 m.	Atsakymų	18	3	43	7	1	72
	%	25,0%	4,2%	59,7%	9,7%	1,4%	100,0%
56-65 m.	Atsakymų	1	3	22	8	4	38
	%	2,6%	7,9%	57,9%	21,1%	10,5%	100,0%
>66 m.	Atsakymų	1	0	4	2	0	7
	%	14,3%	0,0%	57,1%	28,6%	0,0%	100,0%
Total	Atsakymų	176	89	374	84	30	753
	%	23,4%	11,8%	49,7%	11,2%	4,0%	100,0%

Daugiausiai lošiantys buvo išskirti darbingo amžiaus žmonės nuo 26m. iki 45m., nes jie jau turi darbus, gauna pajamas, kurias gali naudoti kaip jiems norisi ir ši paslauga jiems yra legali. Ši amžiaus grupė dažniausiai uždirba vidutines ar kiek mažesnes nei vidutines pajamas, ir lošimai tampa kaip vienu papildomų uždarbio būdų. Tokia amžiaus ribų statistika taip pat pateikiama ir Lošimų priežiūros tarnybos (LPT) elektroniniame puslapyje.

Kalbant apie vyrų ir moterų požiūrį į lošimus *(2 lentelė)*, iš gautų duomenų matosi, kad žymiai daugiau moterų nei vyrų niekada nežaidė ir turi neigiamą požiūrį į azartinius lošimus (66,5% prieš 34,2%), tuo tarpu daugiau nei 4 kartus vyrų nei moterų (18,4% prieš 4,7%) žaidžia azartinius žaidimus ir juos vertina teigiamai. Iš to galima daryti išvadą, kad vyrai azartinius žaidimus vertina palankiau nei moterys. Tačiau 4% visų respondentų norėtų pabandyti azartinius lošimus.

176 (23,4%) respondentai vertina teigiamai, ir patys teigia nežaidžiantys, 11,8% - 89 respondentai vertina teigiamai ir patys žaidžia, 84 (11,2%) respondentai vertina neigiamai, bet patys lošia. Visų respondentų atsakymai akivaizdžiai parodo, kad pusė jų požiūris yra neigiamas ir niekad nežaidžia

- (49,70%). Vertinantys neigiamai ir nežaidžiantys ir vertinantys neigiamai bet žaidžiantys sudaro 61% visų respondentų.

2.lentelė.Vyrų ir moterų požiūris į azartinius lošimus.

		Koks Jūsų požiūris i azartinius lošimus?					Viso
		Teigiamas, bet pats/ pati nežaidžiu	Teigiamas, pats/ pati žaidžiu	Neigiamas ir niekada nežaidžiau	Neigiamas, bet žaidžiu	Norėčiau pabandyti	
Moteris	Atsakymų	54	17	240	28	22	361
	%	15,0%	4,7%	66,5%	7,8%	6,1%	100,0%
Vyras	Atsakymų	122	72	134	56	8	392
	%	31,1%	18,4%	34,2%	14,3%	2,0%	100,0%
Viso	Atsakymų	176	89	374	84	30	753
	%	23,4%	11,8%	49,7%	11,2%	4,0%	100,0%

Atsižvelgus į tyrimo duomenis, galime teigti, kad daugiau nei pusė visų dalyvavusiųjų apklausoje turi neigiamą požiūrį į azartinius žaidimus. Nemaža dalis nusistačius yra neigiamai, bet žaidžia, trečdalis visų dalyvavusių tyrime turi teigiamą požiūrį - dauguma iš jų lošia azartinius lošimus.

Į klausimą - „*Jūsų nuomone azartiniai lošimai/ loterijos yra įdomi, patraukianti dėmesį veikla*“ - beveik pusė respondentų atsakė, jog nesutinka, tai sudaro 47,1%, arba 355 visų atsakiusiųjų. „Sutinku“ variantą pasirinko 35,6% respondentų, ty. 268 žmonės. 17,3% visų respondentų šiuo klausimu neturėjo nuomonės. (130 žmonių)

3.lentelė. Respondentų nuomonė apie azartinius lošimus kaip įdomią veiklą.

Galimi atsakymai	Kiekis	Procentai
Sutinku	268	35,60 %
Nesutinku	355	47,10 %
Neturiu nuomonės	130	17,30 %

Kalbant apie šios paslaugos pasiekiamumą/ populiarumą/ prieinamumą dalyviai pastebi, kad pasiūla yra labai didelė, pernelyg lengvai prieinama ir labai populiari. Remiantis 2014 m. paruošto memorandumo apie azartinių lošimų rinką duomenimis lošimo namų (kazino) tankis Lietuvoje yra vienas didžiausių tarp ES valstybių (beveik 3 kartus viršija ES valstybių lošimo namų tankio vidurkį).

Pagal tam tikrą geografinį požymį galima išskirti miesto, miestelio ir kaimo gyventojų segmentus. Šių grupių vartotojų poreikiai yra skirtingi, kaip jei ir platesne prasme nagrinėtumėm įvairias gyventojų grupes. Pavyzdžiui, kaimo gyventojai pagal mano apklausos rezultatus yra linkę mažiau lankytis kazino lošimų namuose, negu miesto gyventojai. Tai be abejo susiję su kazino lošimo namų lokalizacija ir susisiekimu. Kaimuose tokių vietų nėra. Juos čia atidarinėti tiesiog nėra reikalo dėl mažos paklausos. Iš visų 753- ų žmonių, 70 respondentų buvo kaimo gyventojai, kas sudarė 9,3 proc.visų dalyvavusių tyrime. 546 respondentai buvo miesto gyventojai, kas sudarė 72,5 proc.visų dalyvavusių apklausoje. 137 respondentai nurodė esantys iš miestelio, kas sudaro 18,2 proc.[176].

4.lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą.

Gyvenamoji vieta	Kiekis	Procentai
Kaimas	70	9,30 %
Miestelis	137	18,20 %
Miestas	546	72,50 %
Viso	753	100,00 %

Siekiant išsiaiškinti respondentų nuomonę *apie šaltinius, iš kurių sužinojo apie azartinius lošimus ir kazino/ lažybų punktus (5 lentelė),* buvo pateikti trys veiksniai: draugai pasakojo, reklama internete ir lošimo namai/lažybų punktas arti mano gyvenamosios vietos ar universiteto/darbovietės, bei variantas „kita"- kur buvo galima įrašyti savo atsakymą. Į klausimą : „*Šaltiniai, iš kurių sužinojote apie azartinius lošimus/ lažybų punktus",* daugiausiai atsakiusių nurodė, kad apie lošimo namus sužinojo iš reklamos internete. Tai sudaro 36,9%. 29% nurodė, kad lošimo namai esą arti jų gyvenamosios vietos, universiteto ar darbovietės. 22,3% nurodė, kad apie kazino sužinojo iš draugų, pažįstamų. 11,8% respondentų pažymėjo variantą - „kita", įrašydami, kad sužinojo iš mieste esančių iškabų, filmų, televizijos, spaudos. Keli parašė, kad „praeina gatve ir nuolatos matosi", nes jų labai daug mieste ir neįmanoma neatkripti dėmesio. Kai kurie nurodė, jog tinka visi trys variantai, keli respondentai norodė patys dirbę, arba dirbantys lošimų namuose, keli nurodė, kad patys buvo arba yra priklausomi priklausomi, arba nurodė, kad turi priklausomų nuo lošimų artimųjų.*(5 lentelė).*

Respondentų nuomone didžiausią įtaką žaisti azartinius žaidimamus lošimų namai netoli gyvenamosios vietos, universiteto ar darbo bei reklama internete apie azartinius žaidimus ir kazino.

[176] Antanas Svetikas, *Lietuvos rinkodaros plėtra* (Vilnius: VPU, 2008), 164.

5.lentelė.Šaltiniai iš kurių respondentai sužinojo apie lošimų įstaigas.

Šaltiniai	Kiekis	Procentai
Draugai pasakojo	168	22,30 %
Reklama internete	278	36,90 %
Lošimo namai/ lažybų punktas arti mano gyvenamosios vietos ar universiteto/ darbovietės	218	29,00 %
Kitas variantas	89	11,80 %
Viso	753	100,00 %

Respondentams atsakius į klausimus apie tai, iš kokių šaltinių sužinojo apie lošimo namus/ kazino, lažybų punktus, buvo klausiama „*Kaip manote, kokios yra azartinių žaidimų lošimų priežastys?“*. Išreikšdami savo pritarimą ar nesutikimą respondentai turėjo įvertinti teiginius 5 balų Likerto skalėje (1 – visiškai nesutinku, 2 – nesutinku, 3 – nei sutinku nei nesutinku, 4 – sutinku, 5 – visiškai sutinku). Galimi atsakymai buvo: lošiama norint užmiršti problemas arba pakelti prastą nuotaiką, fizinio ar emocinio skausmo slopinimas , galimybė išlošti didelę pingų sumą, problemos šeimoje, siekimas patirti malonumą, lošiant vis iš didesnės pinigų sumos, nesenai pergyventa netektis arba gyvenimo permainos, pvz., skyrybos, darbo netekimas, neturėjimas mėgstamo užsiėmimo ar veiklos, noras daryti tai ką daro draugai arba kiti šeimos nariai.

6. lentelė. Azartinių lošimų priežastys.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Lošimų priežastys	1	2	3	4	5
Lošiama norint užmiršti problemas arba pakelti prastą nuotaiką	89 (11.8%)	89 (11.8%)	200 (26.6%)	233 (30.9%)	142 (18.9%)
Fizinio ar emocinio skausmo slopinimas	165 (21.9%)	151 (20.1%)	202 (26.8%)	148 (19.7%)	87 (11.6%)
Galimybė išlošti didelę pingų sumą	52 (6.9%)	49 (6.5%)	112 (14.9%)	204 (27.1%)	336 (44.6%)
Problemos šeimoje	123 (16.3%)	122 (16.2%)	232 (30.8%)	170 (22.6%)	106 (14.1%)

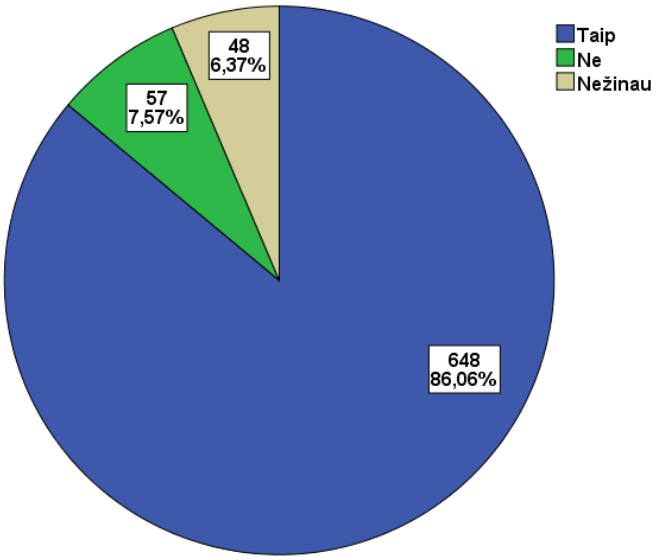
Siekimas patirti malonumą, lošiant vis iš didesnės pinigų sumos	36 (4.8%)	68 (9.0%)	156 (20.7%)	261 (34.7%)	232 (30.8%)
Nesenai pergyventa netektis arba gyvenimo permainos, pvz., skyrybos	187 (24.8%)	152 (20.2%)	233 (30.9%)	126 (16.7%)	55 (7.3%)
Darbo netekimas	164 (21.8%)	141 (18.7%)	225 (29.9%)	154 (20.5%)	69 (9.2%)
Neturėjimas mėgstamo užsiėmimo ar veiklos	88 (11.7%)	110 (14.6%)	198 (26.3%)	214 (28.4%)	143 (19.0%)
Noras daryti tai ką daro draugai arba kiti šeimos nariai	131 (17.4%)	143 (19.0%)	224 (29.7%)	175 (23.2%)	80 (10.6%)

Remiantis respondentų duomenimis ir išvestais bendrais vidurkiais, galima teigti, kad dauguma apklaustųjų (44,6%) visiškai sutinka, jog galimybė išlošti didelę pinigų sumą yra pagrindinė priežastis lošti azartinius žaidimus. Taip pat svarbus akcentas, nurodant priežastį lošimams, yra siekimas patirti malonumą, lošiant vis iš didesnės pinigų sumos. Tai sudaro 30,8%. Viltis greitai praturtėti yra pagrindinė priežastis lemianti potraukį azartiniams lošimams. Noras užsimiršti, pabėgti nuo rūpesčių ir problemų – taip pat svarbus veiksnys, skatinantis lošti (18,9%). Visai panašiai pasiskirsto ir atsakymas - „neturėjimas mėgstamo užsiėmimo ar veiklos. Tai sudaro 19%. Daugumos nuomonė apie azartinius lošimus yra tokia - kad tai pinigų ir laiko švaistymas ir liga, o kaip pagrindines priežastis užsiimti šią veikla jie įvardija - galimybę „užsdidirbti“/ laimėti didelę pinigų sumą. Taipogi noras patirti malonumą ir neturėjimas mėgstamo užsiėmimo - svarbūs kriterijai pasirenkant lošimus. Į visą tai įeina dar rizikos - adrenalino siekis, emocinė ekspresija, intelektualūs pergyvenimai, bandymas pabėgti nuo slegiančių nesėkmių. Kaip pagrindinė paskata potraukiui atsirasti lošti azartinius lošimus yra viltis greitai praturtėti. Taip mano didžioji dalis respondentų – daugiau nei pusė visų dalyvavusiųjų tyrime. Tai pasitvirtina su teorinėj daly išdėstytais argumentais, kad daugumą žmonių lošti motyvuoja iliuziniai faktai, o viltis greitai praturtėti yra pagrindinė varomoji jėga. Autoriai Neighbors (2002m.) bei White (2007m.) savo ataskaitose nurodė tokias pagrindines azartinių žaidimų populiarumo priežastis: lošiama siekiant laimėti pinigų, praturtėti ir galimybė išlošti pinigų. Siekis praturtėti tampa pagrindiniu lošimo motyvu. Kaip matome iš įvairių autorių tyrinėjimų bei atliktos anketinės apklausos, respondentams pinigai yra pagrindinė priežastis kodėl jie lošia azartinius žaidimus.

Į klausimą - *„Kaip manote, ar priklausomybė nuo lošimų yra tokia pati pavojinga kaip ir kitos priklausomybės, pavyzdžiui, nuo narkotikų, alkoholio ir pan.?“,* net 86,06% - 648 respondentai

atsakė teigiamai, 7,57% - 57 - atsakė kad ji nėra tokia pat pavojinga, o 6,37% - 48- atsakė, kad nežino.

4.pav. Ar priklausomybė nuo lošimų yra tokia pati pavojinga kaip ir kitos priklausomybės

Siekiant nustatyti, kokios priklausomybės pagal respondentus yra pavojingiausios, buvo pateiktas klausimas - *„Kuri iš šių priklausomybių yra pavojingiausia?“(7 lentelė).* Galimi variantai buvo: narkomanija, alkoholizmas, tabakas/ nikotinas, internetinė priklausomybė/ priklausomybė nuo kompiuterio, priklausomybė nuo azartinių lošimų, pirkimo manija, priklausomybė medikamentams. Taip pat buvo variantas „kita“, kur respondentas rašė savo nuožiūra pavajingiausią priklausomybę. Dauguma respondentų pasirinkusių varianta *„kita“* atsakė, kad visos priklausomybės yra „savaip pavojingos“ ir „visos pavojingos“, arba „visos sunkios“. Taip nurodė net 24 respondentai (iš 31 pasirinkusio variantą „kita“). Respondentų atsakymai: *„Bet kuri priklausomybė yra pavojinga. Vertinant kuri pavojingiausia reiktų akcentuoti kam pavojingiausia? Aplinkiniams, sau pačiam, sveikatai, asmeniniam ar bendram turtui? Visos priklausomybės vienodai gali vesti į mirtį (psichologinės problemos, depresija, savižudybė arba pažeistos kepenys, kepenų cirozė, mirtis... arba perdozavimas, mirtis)“* – (netaisyta)., *„Visos vienodai pavojingos, nes kiekvienu atveju tai konkretaus asmens tragedija, liga“*, *„Visos priklausomybės yra ligos ir privalo būti gydomos arba bent turi būti prieinamos anonominių konsultacijų (gal psichologo, gal kokio kito specialisto) paslaugos“*, *„Manau, kad negalime išskirti vienos pavojingiausios priklausomybės, tai priklauso nuo daugelio veiksnių“.„Bet kokia priklausomybė yra labai baisi, nes pajungia žmogų, jis netenka valios, bet man baisiausia narkomanija dėl to, kad tai visapusiškai sunaikina žmogų, bet ypač pakenkia smegenims, žmogus neadekvatus.“* - (netaisyta)., *„Visos pavojingos ir vienodai žaloja žmogų“.*

Išanalizavus respondentų atsakymus paaiškėjo, kad visos priklausomybės yra savaip pavojingos ir

visos gali vienodai įtraukti. Vienas nurodė priklausomybę nuo darbo/ darboholizmą, kaip pavojingiausią, dar vienas respondentas atsakyme „*kita“* - nurodė, kad nežino.

7.lentelė. Pavojingiausia priklausomybė pagal respondentų atsakymus

Pavojingiausia priklausomybė	**Kiekis**	**Procentai**
Narkomanija	680	29,40 %
Alkoholizmas	503	21,70 %
Tabakas(nikotinas)	149	6,40 %
Kompiuterinė/internetinė priklausomybė	148	6,40 %
Priklausomybė nuo azartinių lošimų(ludomanija)	421	18,20 %
Pirkimo manija/nenumaldomas noras ką nors pirkti	71	3,10 %
Priklausomybė medikamentams/ vaistams	312	13,50 %
Kitas variantas	31	1,30 %

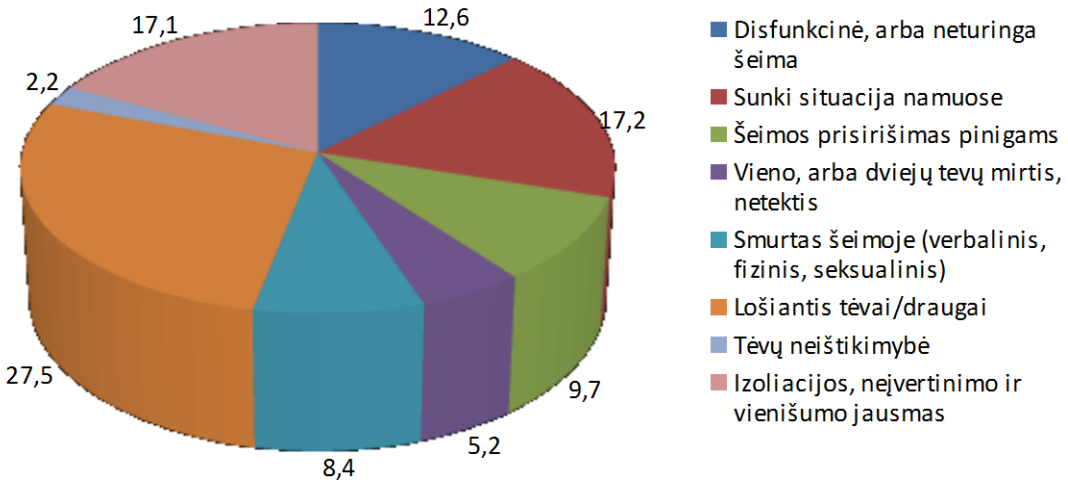
Pagal duomenis matome, kad daugiausiai respondentų pažymėjo kaip pavojingiausią priklausomybę – narkomaniją – 680, arba 29,40%. Taip pat ne ką mažesnė svarbi priklausomybė nuo alkoholio – 530 respondentų pasirinko šį variantą, kas sudaro 21, 70%. Priklauosmybė nuo azartinių lošimų irgi labai svarbi pagal pavojingumo lygį - užima trečią vietą pagal respondentų atsakymus. Iš viso šį variantą pasirinko 421 respondentai, kas sudaro 18,20%. Priklausomybė medikamentams taipogi pavojinga – net 312 ją pažymėjo apklausoje. Tai sudaro 13,50%. Tabakas, internetinė priklausomybė, pirkimo manija nėra pagal respondentus tokios pavojingos. Pirkimo maniją kaip pavojingą pasirinko tik 71 žmogus, kas sudaro 3,10% visų respondentų.

Svarbus klausimas buvo: "*Jūsų nuomone veiksniai, skatinantys priklausomybei atsirasti, ypač jauniems žmonėms ir paaugliams yra"*. Galimi variantai buvo: disfunkcinė, arba neturtinga šeima, sunki situacija namuose, šeimos prisirišimas pinigams, vieno, arba dviejų tėvų mirtis, arba netektis, smurtas šeimoje (verbalinis, fizinis, seksualinis), lošiantys tėvai, tėvų neištikimybė, izoliacijos, neįvertinimo ir vienišumo jausmas.Respondentai galėjo pasirinkti kelis jų nuožiūra galimus variantus. *5pav.*

Rezultatų duomenys atskleidžia, kad didžiausią įtaką daro lošiantys tėvai ar draugai. Tai sudaro 27,5% - ty. iš 753 respondentų šitą variantą pasirinko 557 žmonės. Net 349 respondentai pažymėjo sunkią situaciją namuose, kaip priežastį skatinančią atsirasti priklausomybei nuo azartinių lošimų. Tai yra 17,2%. Tik trim respondentais mažiau pažymėjo, kad izoliacija, neįvertinimo ir vienišumo jausmas yra veiksnys, skatinantis atsirasti šiai priklausomybei. Tai sudaro 17,1% , arba 346 žmonės.

Disfunkcinė ir neturtinga šeima – irgi svarbus veiksnys atsirasti priklausomybei. Jį pasirinko 256 respondentai, tai sudaro 12,6%. Apibendrinus, galime teigti, kad visi išvardinti veikniai yra svarbūs priklausomybei nuo azartinių lošimų atsiradimui, vis dėlto didžiausią įtaką turi lošiantys artimieji, tėvai, draugai. Kitaip tariant aplinka, kuri žmogų supa ir fokusuoja.

5. pav. Veiksniai, skatinantys priklausomybei atsirasti.

Svarbu buvo išsiaiškinti kaip šeimyninė padėtis susijusi su lošimu *(8 lentelė)*. Iš lentelės matosi, kad mažiausiai nepritariančių azartiniams žaidimams yra tarp išsiskyrusių žmonių (37,1 %) , o daugiausiai juos žaidžia gyvenantys vieni (23,2 %), bet taipogi ir išsiskyrę (17,7 %). Labiausiai azartiniams lošimams nepritaria gyvenantys su tėvais ir susituokę respondentai (aitinkamai 53,4% ir 54,9%). Daugiausia norinčių pabandyti (8,7% yra tarp gyvenančių su draugais).

8.lentelė . Ryšys tarp šeimyninės padėties ir požiūrio į azartinius lošimus.

	Teigiamas, bet pats/ pati nežaidžiu	**Teigiamas, pats/ pati žaidžiu**	**Neigiamas ir niekada nežaidžiau**	**Neigiamas, bet žaidžiu**	**Norėčiau pabandyti**	**Viso**
Vedęs/ Ištekėjusi	77	21	161	27	7	293
	26,30%	7,20%	54,90%	9,20%	2,40%	100,00%
Nevedes/ Netekėjusi	39	23	75	23	8	168

	23,20%	13,70%	44,60%	13,70%	4,80%	100,00%
Išsiskyręs/ Išsiskyrusi	15	11	23	10	3	62
	24,20%	17,70%	37,10%	16,10%	4,80%	100,00%
Našlys / Našlė	2	0	7	3	0	12
	16,70%	0,00%	58,30%	25,00%	0,00%	100,00%
Gyvenu su drauge / Draugu	20	15	53	7	9	104
	19,20%	14,40%	51,00%	6,70%	8,70%	100,00%
Gyvenu vienas/ Vienas	11	13	24	7	1	56
	19,60%	23,20%	42,90%	12,50%	1,80%	100,00%
Gyvenu su tėvais	12	6	31	7	2	58
	20,70%	10,30%	53,40%	12,10%	3,40%	100,00%

Taipogi analizuodama respondentų atsakymus, ieškojau sąsajos tarp jų užimtumo/ darbinės veiklos ir požiūrio į lošimus. Daugiausia norinčių pabandyti yra tarp bedarbių (8,3%), o mažiausiai tarp vadovų (2,8%). Daugiausia žaidžiančių yra tarp vadovų (19,4%) , taip pat iš kitų grupių daugiausiai vadovų turi teigiamą požiūrį (31,90%). Daugiausiai turinčių neigiamą požiūrį buvo tarp studentų (59,8%) ir pensininkų (63,2%).

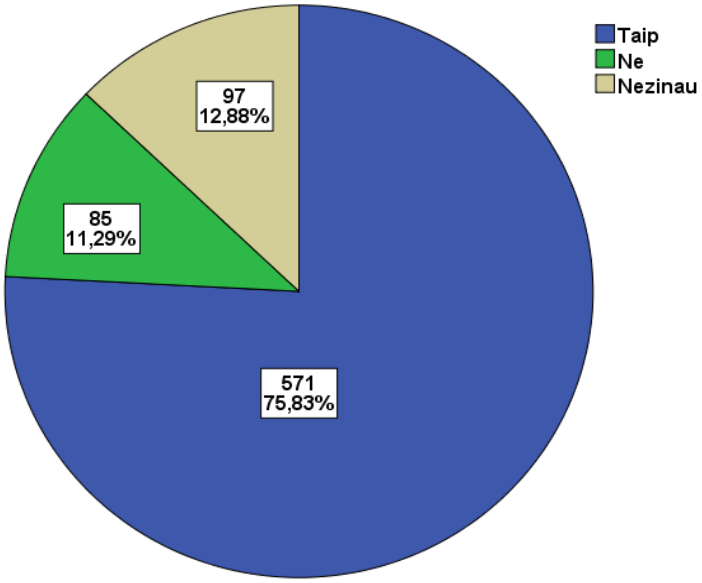
9.lentelė.Kaip užimtumas (darbinė veikla) susijusi su požiūriu į azartinius lošimus.

	Koks Jūsų požiūris i azartinius lošimus?					Viso
Jūs esate	**Teigiamas, bet pats/ pati nežaidžiu**	**Teigiamas, pats/ pati žaidziu**	**Neigiamas ir niekada nežaidžiau**	**Neigiamas, bet žaidžiu**	**Norėčiau pabandyti**	
Studentas/ė	35	12	104	14	9	174
	20,10%	6,90%	59,80%	8,00%	5,20%	100,00%
Darbuotojas/ a	92	44	190	52	14	392

	23,50%	11,20%	48,50%	13,30%	3,60%	100,00%
Vadovas/ ė	46	28	56	10	4	144
	31,90%	19,40%	38,90%	6,90%	2,80%	100,00%
Pensininkas / ė	0	2	12	4	1	19
	0,00%	10,50%	63,20%	21,10%	5,30%	100,00%
Bedarbis/ ė	3	3	12	4	2	24
	12,50%	12,50%	50,00%	16,70%	8,30%	100,00%

Siekiant išsiaiškinti, ar azartiniai lošimai yra liga, buvo pateiktas klausimas: *„Kaip manote, ar azartiniai lošimai yra liga?“.(6.pav.).* Didžioji dalis (75,83%) mano, kad taip. Tai sudaro 571 visų respondentų atsakymų. Neigiamai atsakė 85 (11,29%) respondentai, tai reiškia, jie nelaiko azartinių lošimų liga ir 97 (12,86%) respondentai atsakė kad nežino.

6.pav. Ar azartiniai žaidimai yra liga

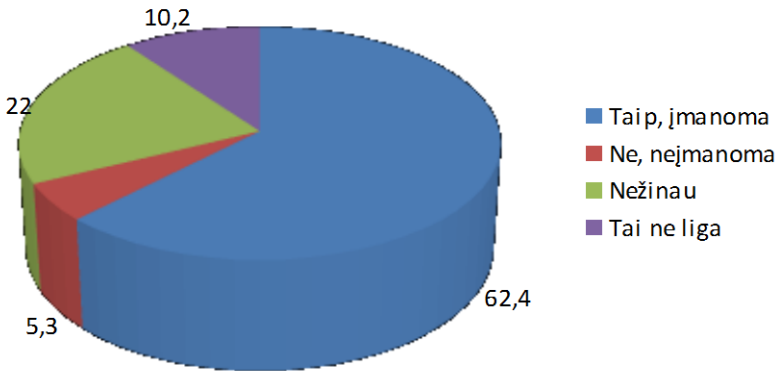
Kas liečia vyrų/ moterų požiūrį į azartinius lošimus (atsakymai pagal lytį) - atitinkamai daugiau moterų nei vyrų mano, kad azartiniai lošimai yra liga (82,3% prieš 69,9%) tačiau skirtumas nėra didelis. Teigiamai nurodo 297 moterys ir 274 vyrai. 24 (6,6%) moterys nurodo, kad lošimai nėra liga, o vyrai atitinkamai sudaro 15,6%, arba 61 respondentą.

10.lentelė. Ar azartiniai žaidimai yra liga (atsakymai pagal lytį).

		Kaip manote, ar azartiniai lošimai yra liga?			Viso
		Taip	Ne	Nežinau	
Jūsų lytis	Moteris	297	24	40	361
		82,30%	6,60%	11,10%	100,00%
	Vyras	274	61	57	392
		69,90%	15,60%	14,50%	100,00%

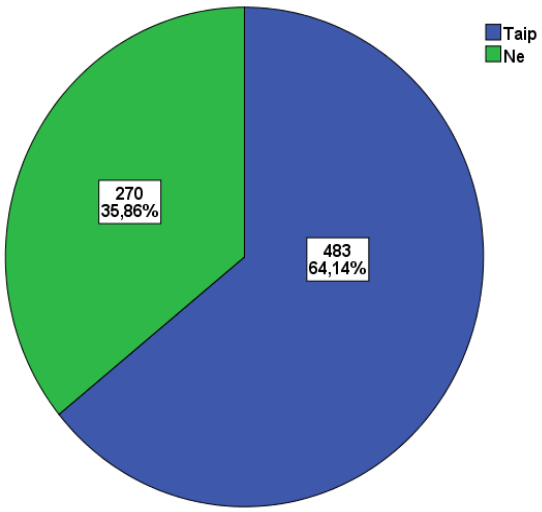
Atsakius į šitą klausimą - *„taip“,* buvo klausiama: *„Jei atsakėte „taip“, kaip manote, ar įmanoma yra „pasveikti“.* Pagal rezultatus matome, kad didžioji dalis - 470 (62,4%) respondentai nurodė, kad galima pasveikti. 40 (5,3%) respondentų nurodė kad neįmanoma yra pasveikti nuo šios priklausomybės, 166 (22,0%) respondentai nežino ar įmanoma pasveikti, o 77 (10,2%) nurodė, kad tai ne liga.

7. pav. Ar įmanoma yra pasveikti nuo šios priklausomybės/ ligos?(proc.)

Sekantis klausimas sekė apie tai, ar respondentai žinotų, kur galėtų surasti pagalbą, jei patys susidurtų su šią priklausomybe. Klausimas buvo: *„Ar žinotumėte, kas Jums galėtų padėti, jei pats susidurtumėt su šia priklausomybe?“.* 64,14% respondentų atsakė, - *taip,* tai sudaro 483 žmones, o 35,86% nežinotų kas jiems galėtų padėti. (270 žmonių).

8.pav. Ar žinotumėte, kas Jums galėtų padėti, jei pats susidurtumėt su šia priklausomybe?

Jei respondentas atsakė į šį klasumą „*taip*“, jis toleliau atsakinėjo į sekantį klausimą, kas būtent galėtų padėti gydantis nuo šios priklausomybės *(11 lentelė).* Galimi atsakymai buvo: tam tikri specialistai (psichologai, gydytojai, socialiniai darbuotojai), šeima, draugai, pakeistas gyvenimo būdas ir atsakymas „aš nežinau kas galėtų man padėti”.

11.lentelė. Jei susidurčiau su priklausomybe nuo azartinių lošimų man galėtų padėti

Atsakymo variantai	Kiekis	Procentai
Tam tikri specialistai (psichologai, gydytojai, socialiniai darbuotojai)	285	37,50 %
Šeima	95	12,60 %
Draugai	18	2,40 %
Pakeistas gyvenimo būdas	184	24,40 %
Aš nežinau kas galėtų man padėti	176	23,10 %
Viso	753	100,00 %

Atsižvelgus į duomenis, matome, kad respondentai daugiausiai (37,50%) kreiptųsi į tam tikrus specialistus, ty. psichologus, gydytojus, socialinius darbuotojus. Nemaža dalis respondentų pakeistų gyvenimo būdą (24,4%). Šeima pasikliautų 12,60% dalyvavusių apklausoje. Deja, net 23,10 % nežinotų kas jiems gali padėti. Į draugus kreiptųsi tik 2,4% respondentų. Matome kad pirmą vietą

užima pasitikėjimas tam tikrais specialistais ir psichologais.

Siekiant nustatyti koks azartinis lošimas labiausiai įtraukia į priklausomybę, buvo suformoluotas klausimas : *„Kaip manote, kuris žaidimas greičiausiai įtraukia į priklausomybę nuo lošimų?“*. Galimi pasirinkti variantai buvo: ruletė, žaidimų automatai, kortų žaidimai, kauliukai, lažybos (įvairūs lažybų punktai), bei galimas buvo variantas „*kitas“*, kur respondentas galėjo įrašyti savo atsakymą. 110 – 14,6% respondentų iš visų atsakiusiųjų nurodė variantą „*kita*“. O tai reiškia, kad kalbant apie lošimo formą - į priklausomybę įtraukia visi nurodyti variantai - taip atsakė daugiau nei pusė, pasirinkusių šį atsakymo variantą dalyvių - kad visi azartiniai lošimai, nesvarbu ar tai būtų kortų ir stalo žaidimai, ar lažybos, ar lošimų automatai – įtraukia vienodai. Pasirinkimo forma priklauso nuo individualių žmogaus savybių (73 respondentai). Dalis nurodė, kad nežino, nes niekad nežaidė, kai kurie atsakė, kad įtraukia viskas, „*kur statomi pinigai*“, ir kad priklauso „*nuo asmenybės“*. Net 42% , o tai yra 316 respondentų, nurodė, kad labiausiai įtraukia automatai. Tai pasitvirtina su teorinėje dalyje pristatytom kai kurių mokslininkų tyrimų nuomonėm. 18,9% - 142 respondentai nurodė, kad labiausiai įtraukia lažybos, įvairūs lažybų punktai. „Ruletės“ variantą pasirinko 14,2%, arba 107 respondentai. Šiek tiek mažiau – 9,8% respondentų – 74 – nurodė, kad labiausiai įtraukia kortų žaidimai ir tik 4 respondentai nurodė kauliukus. Panašu, kad jų populiarumas nedidelis dėl Lietuvoje mažos pasiūlos šiems žaidimams. Apibendrinimą ir pasiskirstymą matome lentelėje *nr.12.*

12.lentelė. Žaidimas greičiausiai įtraukiantis į priklausomybę nuo lošimų.

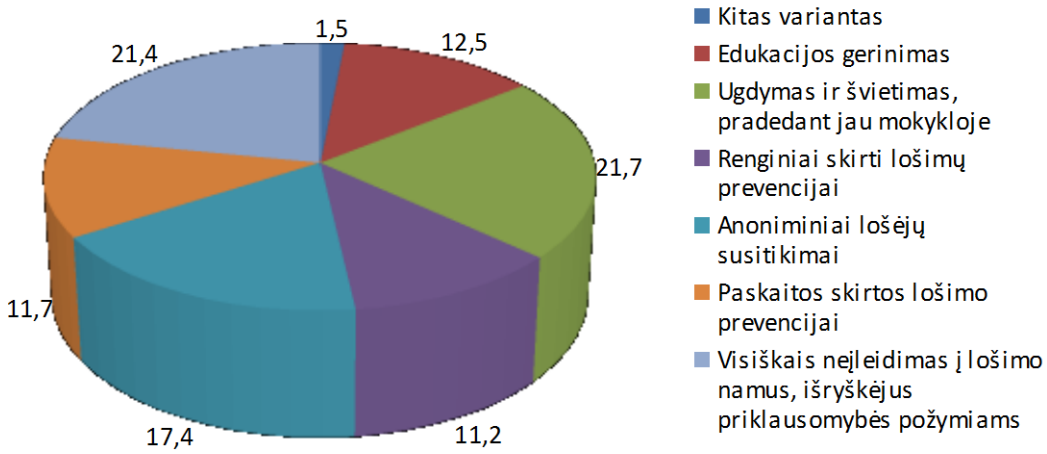
Galimi atsakymai	**Kiekis**	**Procentai**
Ruletė	107	14,20 %
Žaidimų automatai	316	42,00 %
Kortų žaidimai	74	9,80 %
Kauliukai	4	0,50 %
Lažybos/ lažybų punktai	142	18,90 %
Kitas variantas	110	14,60 %
Viso	753	100,00 %

Savo klausimyne taip pat norėjau užduoti kelis klausimus susijusius su respondentų nuomone apie prevencines programas skirtas azartinimas lošimams. Todėl sumodeliavau klausimą: *„Kaip manote, kokios socialinės programos būtų naudingiausios žmogui, priklausomam nuo azartinių lošimų?“*. Atsakydamas respondentas galėjo pasirinkti kelis galimus atsakymus *(9.pav.)*: edukacijos gerinimas, ugdymas ir švietimas pradedant jau mokykloje, renginiai skirti lošimų prevencijai, anoniminiai

lošėjų susitikimai, paskaitos skirtos lošimų prevencijai, visiškas neįleidimas į lošimo namus išryškėjus priklausomybės požymiams. Taip pat buvo galima pasirinkti variantą *„nežinau“* ir *„kita“*. Daugiausiai respondentų nurodė atsakymą - „ugdymas ir švietimas pradedant jau mokykloje“ - taip nurodė – 21,7% - 381 atsakymų. Tik truputį mažiau - „visiškas neįleidimas į lošimo namus išryškėjus priklausomybės požymiams“. Taip nurodė 21,4% - 378 atsakymų. Taip pat svarbus veiksnys respondentams pasirodė - anoniminiai lošėjų susitikimai (17,4%, arba 305 atsakymų). Paskaitos skirtos lošimų prevencijai ir renginiai skirti lošimų prevencijai pasiskirstė panašiai – daugiau nei 11%. Edukacijos gerinimas – 12,5% - 220 atsakymų. Tačiau iš visų respondentų 46 žmonės nurodė, kad nežino kokios programos galėtų būti naudingos. *(9.pav.)* O 27 respondentai nurodė atsakymą *„kita*“, įrašydami savo nuomonę - keli respondentai nurodė, kad visos programos veiksmingos, keli pasisakė už reklamos uždraudimą ir apribojimą, nes jos apstu aplink. Dar keli atsakymai buvo: *„visos isvardintos tinka, isryskejus pirmiems priklausomybes simptamams reiketu nedelsiant ieskoti budu kaip zmogu padeti. seima, artimieji, draugai, socialine pagalba, psichiatrai“* (netaisyta)*, „tam tikru priemoniu taikymas, mazinti kazino skaiciu nes ju per daug an kiekvieno kampo, o siaip visos porogramos tinkamos tik reikia jas igyvendint“, „visos programos, kuo anksciau suteikti zmogui informacija tuo geriau“, „Kitos veiklos susiradimas, savanoriavimas, knygų skaitymas, diskutavimas forumuose tau patinkančiomis temomis ir t.t. Turėjimas daug veiklų sumažina priklausomybės riziką vienai veiklai“, „Finansinis ribojimas, nors šiaip, jei pilietis pats nesivaldo, tai išleis tas pačias sumas nelegaliuose lošimu vietose“, „viešinimas prasilošusių asmenų, tokiu atveju jai asmuo užima aukštus postus tai jį stabdytų. Valstybės institucijų tarnautojams privalomai pildyti deklaraciją, kurioje būtų matomi įsiskolinimai (jai yra) ir tokiems asmenyms neleisti dirbti valstybinėse institucijose, tai užkirstu nes ir kandidatuoti į seima, meus ir t.t.“, „Suvokimas, kad esi priklausomas ir noras "sveikti" kitaip nieko nesigaus“, „Sportas, kuryba, uzimtumas ...“ „priverstiniai darbai“.*(netaisyta). Tyrime dauguma respondentų nurodė, kad mūsų visuomenėje yra per mažai kalbama apie šią priklausomybę, kad būtinos prevencinės priemonės ir programos, tokios kaip paskaitos ir renginiai skirti lošimų prevencijai, švietimas mokykloje. Prevencija yra reikalinga ir jos visuomenėje yra nepakankamai.

Lošimai vis dar yra ta sritis, apie kurią visuomenė turi nedaug informacijos, ir apie kurią kalbama nenoriai. Šiuo metu yra rengiamos įvairios konferencijos atsakingo lošimo tema, anoniminių lošėjų susitikimai, LPT yra išleidusi lankstinuką „ *Azartiniai lošimai. Ką svarbu žinoti paauglių tėvams*“. Tačiau tai turėtų būti labiau publikuojama ir pasiekiama visuomenei. Respondentai pasisakė ir už visišką neįleidimą į lošimo namus, išryškėjus priklausomybės požymiams bei įleidimo kontrolės sugriežtinimą.

9.pav. Programos, kurios būtų naudingiausios žmogui priklausomam nuo azartinių lošimų.

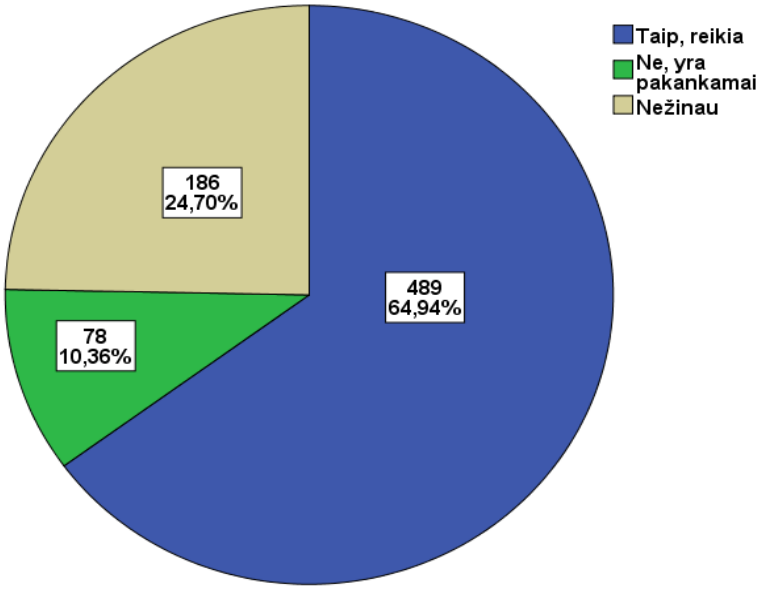
Džiugu yra tai, kad į klausimą: *„Ar, Jūsų nuomone, visuomenėje pakankamai kalbama apie priklausomybę nuo azartinių lošimų?“* - net keturis kartus daugiau respondentų (83,1%), arba 626 atsakė, kad nėra pakankamai kalbama. Vadinas visuomenė pakankamai objektyviai suvokia azartinių lošimų grėsmę ir pavojų ir realiai vertina šios priklausomybės „ignoravimą“. Teigiamai atsakė tik 16,9% visų respondentų, kas sudaro 127 žmones.

Atakymai	Kiekis	Procentai
Taip	127	16,90 %
Ne	626	83,10 %
Viso	753	100,00 %

13.lentelė. Ar visuomenėje pakankamai kalbama apie priklausomybę nuo azartinių lošimų.

Taipogi didelė dalis respondentų (489 iš 753) į klausimą: *„Ar reikia daugiau paslaugų, kurios padėtų atsikratyti priklausomybės azartiniams lošimams?“* atsakė, kad reikia tokių paslaugų, nes jų mažoka visuomenėje.

10.pav. Ar reikia daugiau paslaugų, kurios padėtų atsikratyti priklausomybės azartiniams lošimams.

Už teigiamą atsakymą pasisakė 489 žmonės. 78 respondentai atsakė, kad nereikia, nes yra pakankamai, o 186 atsakė, kad nežino. Didžioji dalis (64,94%) pasisako kad tokių paslaugų reikia. Klausimo rezultatai parodo, kad visuomenėje trūksta paslaugų, kurios padėtų atsikratyti priklausomybės azartiniams lošimams ir didelė dalis žmonių tai supranta.

Atlikus kiekybinį tyrimą ir apibendrinus rezultatus, galime teigti, kad visuomenė azartinius lošimus vertina kaip neskatintiną ir nenaudingą žmogui bei visuomenei. Respondentai įvardija priklausomybę lošimams kaip ligą, tokią pat pavojingą, kaip priklausomybė narkotikams ar alkoholizmas. Pasigendama yra prevencinių programų, galinčių palengvinti ir sumažinti šios patologijos plitimo mastą. Būtinas visuomenės švietimas, edukacijos gerinimas, įtraukimas visų valsybės sektorių į vientisą ir kompleksišką bendradarbiavimą.

IŠVADOS

1. Azartiniai lošimai žaidžiami nuo seniausių laikų, ilgą laiką Lietuvoje jie nebuvo įstatimiškai reglamentuoti, todėl jie priskiriami naujai sričiai, įteisinti tik 2001m, įsigaliojus Azartinių lošimų įstatymui. Azartinių lošimų pasiūlą sudaro visos lošimo rūšys: A kategorijos lošimo automatai, B kategorijos lošimo automatai, stalo lošimai, lažybos ir loterijos. Nagrinėjant teorinę medžiagą galima teigti, kad azartinių lošimų priklausomybė yra tokia pat pavojinga kaip ir narkomanija bei alkoholizmas. Tačiau ši priklausomybė nėra itin akcentuojama, ji laikoma kaip promoga - laisvalaikio forma, dauguma žmonių net nesusimasto apie neigiamas pasekmes, pakol pats žmogus, ar jo artimasis nesusiduria su šia patologija. Lažybų punktai ir automatų salonai tampa vietomis, kurios įrengiamos prekybos centruose ar mažesniuose miestuose, į jas gali laisvai patekti nepilnamečiai ar itin mažas pajamas gaunantys asmenys. Kad ši paslauga yra labai populiari ir pelninga rodo LPT elektroniniame puslapyje pateikti duomenys lošimus organizuojančių bendrovių už 2016 m. lošimų veiklos rodikliai, pagal kuriuos rezultatas iš lošimų veiklos (bendrosios lošimų pajamos) yra 90 922 895 EUR.
2. Kalbėdami apie azartinių lošimų keliamą destruktyvų poveikį, matome, kad pagrindinė grėsmė yra azartinių lošimų priklausomybės atsiradimas/ ludomanija, nes ji tuomet įtakoja visus sekančius asmeninio gyvenimo praradimus: skyrybos, finansinės padėties blogėjimas, finansinių įsipareigojimų atsiradimas, bankrotai, susirgimai. Taip pat polinkis į nusikalstamą veiklą, aukšta savižudybės rizika. Azartiniai lošimai verslui ir darbui kelia žalą atimdami lošėjo laiką ir motyvaciją dirbti. Dažniausiai tai įvyksta tada, kai priklausomybė nuo azartinių lošimų taip užvaldo asmens gyvenimą, kad atsisakoma socialinių, darbinių, materialinių ir šeimyninių vertybių bei įsipareigojimų. Pati priklausomybė nuo azartinių lošimų yra klasifikuojama kaip psichikos sutrikimas. Priklausomybės nuo kompulsyvaus lošimo išgydyti negalima, tačiau ją galima pristabdyti. Galima kreiptis į AL savitarpio pagalbos grupes, priklausomybės ligų centrus, psichologus, socialinius darbuotojus, tačiau pats lošiantis asmuo turi to norėti ir suprasti realią padėtį. Lietuvoje yra skiriama kur kas per mažai dėmesio priklausomybei nuo azartinių lošimų, nors dokumentuose ir sveikatos programose ši priklausomybė yra įvardijama kaip pavojinga ir reikalaujanti dėmesio.
3. Azartinių lošimų valstybinis reguliavimas yra svarbus visuomenės saugumo interesas, tačiau jame pastebėtos įstatyminės reguliavimo spragos ir neaiškumai - ypatingai lažybų punktų ir B kategorijos aparatų salonuose dėl amžiaus patikros bei pačio leidimo įeiti į patalpas.

Norint tinkamai vykdyti ir įgyvendinti sveikatos politikos strategijas susijusias su azartinių lošimų keliama žala, reikėtų jungti visus sektrorius ir su jais bendradarbiauti. Pasigendama teisinio reguliavimo dėl asmenų, kurie nebenori lošti rašomo prašymo teisinės vertės. Reklamos draudimas ir ribojimas – taipogi būtinas elementas siekiant užkirsti kelią priklausomybei plisti. LR azartinių lošimų įstatyme pasigendama įstatymo tikslų ir uždavinių, įstatymas yra abstraktus, nėra iki galo aiški nei azartinių lošimų reguliatoriaus funkcija, nei valstybės politikos kryptis reguliuojant azartinius lošimus.

4. Visuomenės požiūrio į azartinius lošimus tyrimo duomenys bei jų analizė leidžia daryti išvadas, kad daugiau nei pusė visų dalyvavusiųjų apklausoje respondentų turi neigiamą požiūrį į azartinius žaidimus. Hipotezė, kad azartinius lošimus visuomenė vertina nepalankiai – pasitvirtina. Atlikus kiekybinį tyrimą ir apibendrinus rezultatus, galime teigti, kad:

4.1. Visuomenė šią veiklą vertina kaip neskatintiną ir nenaudingą žmogui bei visuomenei. Taip pasisakė 61% respondentų. 421 asmuo nurodė (iš 753), kad priklausomybė lošimams yra tokia pat pavojinga, kaip ir kitos priklausomybės, tokios, kaip narkomanija, ar alkoholizmas. Tyrime didelė dalis respondentų (83%) nurodė, kad mūsų visuomenėje yra per mažai kalbama apie šią priklausomybę, kad būtinos prevencinės priemonės, tokios kaip paskaitos ir renginiai skirti lošimų prevencijai, švietimas mokykloje, pagalbos teikimas priklausomiems asmenims. Kaip ligą priklausomybę lošimams tyrime nurodė net 76% žmonių.

4.2. Respondentų nuomone didžiausią įtaką žaisti azartinius žaidimamus daro draugai bei lošimų namai netoli gyvenamosios vietos, universiteto ar darbo, bei reklama internete apie azartinius žaidimus ir kazino.

4.3. Galima teigti, jog azartiniai lošimai Lietuvoje yra traktuojama kaip legali laisvalaikio leidimo forma, lengvai prieinama ir populiari. Valstybės biudžetui mokami yra mokesčiai, yra reglamentuota įstatymiškai. Ši paslauga kartu neša neigiamą poveikį asmenims, kurie pradeda lošti pramogai, tačiau ima ir tampa priklausomi nuo šios veiklos.

4.4.Lošimai vis dar yra ta sritis, apie kurią visuomenė turi nedaug informacijos, ir apie kurią kalbama nenoriai. Trūksta tyrimų, publikacijų, informacijos apie neigiamas lošimo pasekmes. Ši priklausomybė turėtų būti akcentuojama tolygiai su kitom pavojingom prilausomybėm, kaip narkomanija ar alkoholizams, nors kol kas azartiniai lošimai yra laikomi tiesiog pramoga, laisvalaikio praleidimo forma, neatsižvelgiant į pasekmes, kurias gali atnešti.

REKOMENDACIJOS

1. **Lietuvos politikos formuotojams –** būtina aiškiai apibrėžti lošimo reguliatoriaus funkciją. Ypatingas poreikis yra pakoreguoti prašymo dėl savanoriško apsisprendimo nebelošti teikimo tvarkos, būtina tai sureguliuoti. Kaip teigia LPT šiuo metu Lietuvoje, asmenims turintiems priklausomybę azartiniams lošimams, galimybių padėti teisinėmis priemonėmis nėra (nėra teisiškai reglamentuotos nuobaudos lošimų organizatoriams už tokių asmenų įleidimą į lošimo įstaigas). Norint užkirsti kelią priklausomybės išsivystymui – būtina organizuoti tesines priklausomybės prevencijos priemones bei nustatyti ir taikyti subjektams teisinę atsakomybę.

1.1. Azartinių lošimų įstatyme pasigendama yra tikslo ir uždavinių, įstatymas yra abstraktus, nėra iki galo aiški nei azartinių lošimų reguliatoriaus funkcija, nei valstybės politikos kryptis reguliuojant azartinius lošimus. Privaloma koreguoti ir griežtinti prasilošusių asmenų nebeleisti lošti patekimą į lošimo namus, netgi reglamentuoti įstatymiškai, įvesti privalomąją klientų registraciją ne tik lošimo namuose, bet ir lažybų punktuose ir B kategorijos automatų salonuose.

1.2. Azartinių lošimų reklamos apribojimai yra labai skurdūs ir nepakankami. Reikėtų mažinti reklamos sklaidą, ji turėtų būti tikslinga, negąsdinanti, o informatyvi.

1.3. Turėtų būti suteikiama galimybė parašyti prašymą nelošti (kazino), norint gauti pagalbą lošimo vietoje, tačiau darbuotojai nėra apmokyti kaip informuoti klientą dėl pagalbos kontaktų. Manoma, jog tai yra vieša informaciją ir žmonės gali susirasti patys.

2. **Rekomendacijos Azartinių lošimų organizatoriams –** siūloma pasinadoti Šveicarijos kazino pavyzdžiais laikomais etalonu pasaulyje, kurie nuolat vykdo mokymus, personalo ugymą ir tobulinimą Jie yra įpareigoti parengti ir vykdyti priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencijos priemones.

2.1. Viena iš tokių priemonių yra draudimas asmenims, kuriems pasireiškia priklausomybės nuo lošimų požymiai, lošti azartinius lošimus. Tikslas - specialūs lošimo namų personalo mokymai ir nuolatinis žinių atnaujinimas, priklausomybės nuo azartinių lošimų prevencija ir ankstyvas asmenų, linkusių į tokią priklausomybę nustatymas, duomenų apie priklausomybę nuo lošimų rinkimas, absoliutus draudimas asmenims, jei išryškėjo jų priklausomybės nuo lošimų požymiai, lošti azartinius lošimus.

2.2. Personalas turėtų būti specialiai apmokytas pastebėti, kai žmogų kamuoja suicidinės mintys,

agresijos priepuoliai patyrus pralaimėjimus, jei žmogus lošia ir nesustoja net jai jam reikia pasinaudoti tualetu ir kita.

2.3. Azartinių lošimų organizatoriams rekomenduojama bendradarbiauti su NVO (Nevyriausybinės Organizacijos), kurios vykdo pagalbą bei paramą lošėjams bei skirti lėšų jų veiklai ir prevencijos priemonių kūrimui.

3. **Rekomendacijos Lošimų priežiūros tarnybai –** užtikrinti azartinių lošimų saugumą, kuris reikalauja reguliuoti lošėjo išlaidas ir laiką, praleidžiamą lošimo įstaigose.
4. **Mokslininkams, švietimo ugdytojams –** atlikti išsamesnius reprezentacinius mokslinius tyrimus dėl azartinių lošimų paplitimo Lietuvoje, įvertinti greitųjų kreditų ir azartinių lošimų santykį. Inicijuoti prevencines programas, kuriose būtų akcentuojamas švietimas ir ugdymas apie atsakingą lošimą, ypatingai atkreipti dėmesį į paauglius ir jaunimą. Šviesti ir informuoti mokinius jau nuo pačių ansčiausių klasių, kalbėti apie žalą ir destruktuvų poveikį, turint omeny ne tik vieną priklausomybę, bet tai, kad visos priklausomybės susipina. Suteikti informaciją kur priklausomas asmuo ar jo artimasis gali kreiptis pagalbos esant patologiniam lošimui. Reikalingiausia prevencijos priemonė yra švietimas apie atsakingą lošimą paaugliams, tėvams ir visuomenei.
5. **Rekomendacijos ministerijoms –** bendradarbiaujant tarpusavy (Sveikatos apsaugos ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo, Finansų ministerija) palaikyti ar inicijuoti įstatyminės azartinių lošimų bazės pokyčius, prevencijos programų kūrimą bei informacijos apie prevenciją ir pagalbą sklaidą visuomenėje.

5.1. Sveikatos apsaugos ministerijai bei socialinės apsaugos ir darbo ministerijoms skleisti žinias apie priklausomybės sąvoką kaip sunkią ligą, būdus sveikti ir kurti naujus profilaktikos metodus, galinčius padėti priklausomam žmogui. Finansinės paramos skyrimas bendruomenėm ir organizacijom, kurios sprendžia ir padeda prilausomiems asmenims *(anoniminiailosejai),* gydant priklausomybę ir kuriant naujas gydymo/ sveikimo programas, taipogi žmonių švietimui, esančių rizikos grupėje, kurti ir finansuoti socialines reklamas. Lošėjams – padėti surasti prevencines programas, riboti laiką, kurį praleidžia lošimo namuose, išlaidų ribojimas. Kitos veiklos suradimas, pakeisiančios potraukį lošti.

5.2. Sveikatos apsaugos ministerijai – peržiūrėti Lietuvos Respublikos Sveikatos ministro įsakymus bei inicijuoti Lietuvos Respublikos teisės aktų pakeitimus, numatant priklausomybės nuo azartinių lošimų svarbą, užtikrinti priklausomybių, tame tarpe nuo azartinių lošimų, prieinamumą ir gydymą. Organizuoti medicinos darbuotojų, psichiatrų, psichoterapeutų švietimą apie priklausomybės ligomis sergančiųjų asmenų problematiką. Naujų profilaktinių ir terapinių programų kūrimas,

priklausomybės ligų kokybės prieinamumo gerinimas, personalo dirbančio su priklausomais asmenimis kompetencijų ugdymas ir nuolatinis kėlimas.

BIBLIOGRAFINIŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. "About Gambling". Prieiga per internetą. Žiūrėta 2017.01.12. https://www.problemgambling.ca/gambling-help/gambling-information/default.aspx .

2. "Aktualu: patologinis potraukis azartiniams lošimams",Valstybinis psichikos sveikatos centras. Žiūrėta 2017.03.02., http://www.vpsc.lt/index.phpoption=com_content&view=article&id=367%3Anepralok-savo-gyvenimo&catid=1%3Anaujienos&lang=lt

3. Alekna, Raimundas. "Azartą lošti gydo bendravimu". Prieiga per internetą. Žiūrėta 2017.01.12. http://www.delfi.lt/sveikata/sveikatos-naujienos/azarta-losti-gydo-bendravimu.d?id=25344039

4. Alseikienė, Zita. "Patologinis potraukis azartiniams lošimams", *Nervų ir psichikos ligos* 2, 2 (2006): 13-19.

5. Anoniminiai lošėjai. Prieiga per internetą. Žiūrėta 2017.01.15. http://www.anoniminiailosejai.lt/?page_id=5 .

6. "Apie projektą". Žiūrėta 2017.01.20. http://nebenoriu-losti.lt/apie-projekta/

7. "Appointments on National/International Organizations." Purdue College of education. Žiūrėta 2017.03.19. http://www.edst.purdue.edu/faculty_profiles/hanson/

8. Arasimavičius, Mantas. "*Neigiamos azartinių lošimų įtakos visuomenei šalinimo teisinės problemos".* Jurisprudencija – mokslo darbai, Mykolo Romerio universitetas, 2008.

9. Arasimavičius, Mantas."Azartinių lošimų teisinio reguliavimo ypatumai Skandinavijos ir Baltijos valstybėse. Lyginamasis tyrimas". Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010.

10.. "Are women or men more likely to become pathological gamblers? ." Sharcare, Substance Abuse and Addiction. Žiūrėta 2017.03.18. https://www.sharecare.com/health/substance-abuse-addiction-recovery/are-women-men-pathological-gambler

11. "Atsakingas žaidimas - kas tai?". Prieiga per internetą. Žiūrėta 2017.01.01.https://perku.perlas.lt/lt/help/atsakingas-zaidimas-kas-tai

12. "Azartas". Prieiga per internetą. Žiūrėta 2016.12.07. https://lt.wiktionary.org/wiki/azartas

13. Bilevičienė, Tatjana, ir Steponas Jonušauskas. *Statistinių metodų taikymas rinkos tyrimuose.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.

14. Bulotaitė, Laima. *Priklausomybių anatomija* . Vilnius: Tyto Alba, 2009.

15. Burba, Dominykas, "Azartiniai lošimai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje". Žiūrėta 2017.01.01. http://eia.libis.lt:8080/archyvas/viesas/20100823120430/http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=812&kas=spaudai&st_id=4515.

16.”Casino Game History.”Lucky lady games Žiūrėta 2017.03.19. http://www.luckyladygames.com/casino-blog/casino-game-history/

17.“Casino History. Straipsnis internete. Žiūrėta 2017.01.12. http://casino-history.org/historical-timeline-of-gambling-and-casino/

18.“Casino Industry Jobs – A Brief History of Gambling.”Casino Section. Žiūrėta 2017.03.20. http://www.jobmonkey.com/casino/brief_history/

19. Craig, Nakken. *The Addictive Personality: Understanding the Addictive Process and Compulsive Behaviour: Understanding the Addictive Process and Compulsive Behavior.* Minnesota: Hazelden,1998.

20. Czarkowski, Marek. *Wielka Kumulacja. Hazard, polityka į EURO 2012.* Wroclaw: ATUT, 2008.

21.Darnios Lietuvos Vyriausybės programa. Žiūrėta 2017.01.06. http://darnilietuva.lt/rinkmenos/darnios-lietuvos-vyriausybes-programa.pdf

22. Dembinskas, Algirdas, *Psichiatrija.* Vilnius:UAB Vaistų žinios, 2003.

23. “Dėl naujos valstybės lošimų politikos formavimo.” *Dabartinio teisinio reglamentavimo tikslai ir faktinė situacija.* Žiūrėta 2017.03.05. http://www.nlzva.lt/docs/doc_54.pdf .

24. Diržytė, Aistė. “Kas yra priklausomybė nuo lošimo?“. Žiūrėta 2017.01.01.http://nebenoriu-losti.lt/kategorija/straipsniai/page/13/

25. Dvareckas, Kęstutis, ir Andrius Navickas. *Sutemos tirščiausios prieš aušrą. Apie priklausomybės ligą ir sveikimo kelią.* Vilnius: VšĮ“Bernardinai.lt“, 2012.

26. “F- 63. - Įpročių ir potraukių sutrikimai“. Žiūrėta 2017.03.05.,http://www.manosveikata.lt/lt/tlk/f/f63-iprociu-ir-potraukiu-sutrikimai .

27. F60 - F69 Suaugusiųjų asmenybės ir elgesio sutrikimai. Žiūrėta 2017.01.20. http://www.agora-fobija.lt/default.asp?DL=L&TopicID=118&Code=.

28. “Gambling Problem.“ Intervention Support. Žiūrėta 2017.03.18. http://www.interventionsupport.com/gambling-problem/

29. “Gambling and problem gambling in The Netherlands“. Žiūrėta 2017.03.05. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23742239 .

30. “Gambling in Spain: update on experience, research and policy“. Žiūrėta 2017.03.05. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23718704

31. “Gambling in Spain: update on experience, research and policy“. Žiūrėta 2017.03.05. http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/add.12232/abstract .

32. “Gender gap highlighted in new gambling stydy.“ Victorian Responsible Gambling Foundation. Žiūrėta 2017.01.19. https://www.responsiblegambling.vic.gov.au/newsroom/media-releases/2014/gender-gap-highlighted-in-new-gambling-study

33. Grebliauskas, Artūras, Samoilas Kacas, Aidas Petrošius, ir Linas Sesickas. *Lošimų reguliavimas: tarpdisciplininė azartinių lošimų studija.* Vilnius: Žara, 2008.

34.“ How Casinos Enable Gambling Addicts.“ Straipsnis internete. Žiūrėta 2017.03.17. https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/12/losing-it-all/505814/

35. Hensen Lemme Barbara, *Suaugusiojo raida.* Kaunas: UAB “Poligrafija ir informatika”, 2003.

36. Ieva Kuginytė-Arlauskienė,.“ Ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymo galimybės.“ Ikimokyklinis.lt . Žiūrėta 2017.01.30. http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/ankstyvojo-amziaus-vaiku-ugdymo-galimybes/301

37. Jakušovaitė, Irayda, Žydrūnė Luneckaitė, Eimantas Peičius, ir Gvidas Urbonas. *Filosofija: mokomoji knyga.* Kaunas: KMU, 2007.

38. “Kaip mus rasti“. Žiūrėta 2017.03.02. http://www.anoniminiailosejai.lt/?page_id=27

39. “Kas yra Minesotos programa?.” Vilniaus priklausomybės ligų centras Žiūrėta 2017.03.19. http://vplc.lt/minesotos_programa

40. “Kas yra liga?“ Žiūrėta 2017.02.20. http://www.e-vaistine.lt/negalavimai

41. Kauno technologijos universitetas. Psichologijos katedra, *Psichologija studentui: vadovėlis.* Kaunas: Technologija, 1996.

42. Kazlauskienė, Asta, Artūras Petkus, Rūta Petkuvienė, ir Vytautas Šlapkauskas.*Teisės sociologija.*Vilnius: MRU, 2015.

43. *Konstituciniai valdžių sandaros principai: tarptautinės konferencijos medžiaga.* Vilnius: VĮ Seimo leidykla, 2008.

44. Kozak, Stanislaw. *Patologie komunikowania w Internecie.* Warszawa: Engram Difin SA, 2011.

45. Leviz, Belinda. *Kazino.Lošimai, taisyklės, gražiausi pasaulio kazino.* Kaunas: Šviesa, 2001.

46. Lietuvos Kognityvinės ir elgesio terapijos draugija: *Priklausomybė nuo azartinių žaidimų.* Žiūrėta 2017.02.28. http://www.psichiatrai.lt/info/Priklausomybe_nuo_azartiniu_zaidimu.pdf

47. “Ligų kodai“. Žiūrėta 2017.03.06., http://www.sos03.lt/Ligu_kodai/F00_F99 .

48. Lošimų priežiūros tarnyba, leidimų žurnalas. Žiūrėta 2016.12.18. http://www.lpt.lt/losimu-organizatoriai/leidimu-zurnalas/

49. Lošimų priežiūros tarnyba. Žiūrėta 2017.01.04. http://www.lpt.lt/problemos-del-losimo/.

50. Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Problemos dėl lošimo.Žiūrėta 2017.01.11. http://www.lpt.lt/problemos-del-losimo/

51. Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Probleminis lošimas. Žiūrėta 2016.12.18. http://www.lpt.lt/wp-content/uploads/2014/02/LPT-lankstukas.pdf

52. Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Informacija turintiems problemų dėl patologinio potraukio azartiniams lošimams. Žiūrėta 2017.01.04. http://www.lpt.lt/problemos-del-losimo/informacija/

53. Lošimų priežiūros tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Lošimus organizuojančių bendrovių 2016 m. lošimų veiklos rodikliai. Žiūrėta 2016.12.18. http://www.lpt.lt/wp-content/uploads/2013/12/Lo%C5%A1im%C5%B3-organizatori%C5%B3-2016-met%C5%B3-9-m%C4%97n.-veiklos-rodikliai.pdf

54.Lošimo namų Memorandumas. Žiūrėta 2017.01.11. http://memorandumas.lt/wp-content/uploads/2014/10/Memorandumas_20140918.pdf

55. Martinaitis, Žilvinas. *Problemos apibrėžimas politikos analizėje.* Vilnius: VUL, 2008.

56. Martins, Silvia. "Pathological gambling in women: a review." Žiūrėta 2017.03.17. http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0041-87812002000500008

57. National Gambling Impact Study Commission Final Report. Žiūrėta 2017.03.17. https://archive.org/details/gambling_impact_0905_librivox

58. "Minesotos programa." Pagalbos resursai. Žiūrėta 2017.03.19. http://prevencija.lt/pagalbos-resursai/minesotos-programa/

59. "Minesotos programa Vilniuje." Lietuvos psichiatrų asociacija. Žiūrėta 2017.03.19. https://www.psichiatrija.lt/2014/09/minesotos-programa-vilniuje-nemokamai/

60. Monkevičienė, Ona."Globalios žinių visuomenės vaiko kompetencijos: vertybinis aspektas", *Pedagogika* 79 (2005): 167-173.

61. " Nacionalinė lošimų ir žaidimų verslo asociacija."Žiūrėta 2017.03.20. http://www.nlzva.lt/index.php?tab=contact

62. "National center for responsible gaming". Prieiga per internetą. Žiūrėta 2017.01.06. http://www.ncrg.org/press-room/news-alert/archives/apa-classify-pathological-gambling-%E2%80%9Caddiction-and-related-disorders%E2%80%9D

63. "National Gambling Impact Study Commission Final Report". June 1999, 4-13. Žiūrėta 2017.01.04. http://govinfo.library.unt.edu/ngisc/reports/finrpt.html .

64. "National Gambling Impact Study Commission Final Report". June 1999, 4-5. Žiūrėta 2017.01.04. http://govinfo.library.unt.edu/ngisc/reports/finrpt.html .

65. “National Gambling Impact Study Commission Final Report“. June 1999. P .4-4. Žiūrėta 2017.01.04. http://govinfo.library.unt.edu/ngisc/reports/finrpt.html

66. “Nutarimas dėl valstybės psichikos sveikatos strategijos patvirtinimo“. Žiūrėta 2017.01.09. vpsc.lt/doc_files/psstrategija.doc

67. “NUTARIMAS DĖL VALSTYBĖS PSICHIKOS SVEIKATOS STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMO 2008–2010 METŲ PROGRAMOS PATVIRTINIMO“. WWW.VPSC.LT/DOC_FILES/PROGRAMU_ATASK/PS_STRATEGIJOS_PROGRAMA.DOC

68. “Patologinis potraukis azartiniams lošimams“. Neuromeda medicinos centras. Žiūrėta 2017.02.28. http://www.neuromedicina.lt/patologinis-potraukis-azartiniams-losimams/

69. “Patologinis potraukis azartiniams lošimams ir kiti psichikos sutrikimai“. Žiūrėta 2017.03.02. http://nebenoriu-losti.lt/2010/10/patologinis-potraukis-azartiniams-losimams-psichikos-sutrikimai/

70. Pranulis, Vytautas Pranas, ir Vytautas Dikčius, *Rinkodaros tyrimai: teorija ir praktika.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012.

71. “Priklausomybė lošti baisesnė nei alkoholizmas.“ Straipsnis internete. Žūrėta 2017.03.20. http://etaplius.lt/priklausomybe-losti-baisesne-nei-alkoholizmas/

72. “Priklausomybė nuo azartinių lošimų ir probleminis lošimas“, Pagalba lošėjams ir jų šeimos nariams, žiūrėta 2017.03.10. http://nebenoriu-losti.lt/patologinis-losimas/ .

73. “Problem Gambling.“Institute of Ontario. Žiūrėta 2017.03.20. https://www.problemgambling.ca/EN/AboutGamblingandProblemGambling/Pages/HistoryOfGambling.aspx

74. “Psichikos ir elgesio sutrikimai.“ TLK-10-AM sisteminis ligų sąrašas. Žiūrėta 2017.02.20. http://ebook.vlk.lt/e.vadovas/index.jsp?topic=/lt.webmedia.vlk.drg.icd.ebook.content/html/icd/66564.html .

75. Rakauskienė, Ona Gražina, ir Vaida Servetkienė, *Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybė: dvidešimt metų rinkos ekonomikoje. Monografija.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.

76. Rimkuvienė, Virginija. „Vyriški žaidimai“, *Moteris*, balandis, 2015, 248.

77. Rutkowski, Robert. *Oswoic narkomana.* Warszawa: MUZA SA, 2016.

78. Sadauskaitė, Renata. „Azartinių lošimų manija“, *Lietuvos bendrosios praktikos gydytojas* 9, 2(2007): 792- 794. file:///C:/Users/User/Favorites/Downloads/6195491.pdf

79. ”Seimui pristatyta XVII Vyriausybės programa”. Žiūrėta 2017.01.06. http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=16746.

80. Sesickas, Linas. *Memorandumas apie azartinių lošimų rinką Europos Sąjungoje ir Lietuvoje: lošimų rinkos ir atskirų lošimo sektorių, nacionalinio lošimų reguliavimo politikos bei nacionalinio*

reguliuotojo vaidmens lyginamasis teisinis įvertinimas. Žara: 2014. http://memorandumas.lt/wp-content/uploads/2014/10/Memorandumas_20140918.pdf
81. Skokauskas, Norbertas.”Patologinio potraukio azartiniams lošimams klinikiniai ir teoriniai aspektai”, *Medicinos teorija ir praktika* 2, 20 (2002): 147- 149.
82. ”Study of gambling services in the internal market of the European Union.“ Swiss Institute of Comparative Law. Žiūrėta 2017.01.04.
http://ec.europa.eu/growth/sectors/gambling/infringements-court-cases_en .
83. Sveikatos apsaugos ministerija. Žiūrėta 2017.01.04. http://sam.lrv.lt/lt/apie-ministerija/misija
84. Svetikas, Antanas. *Lietuvos rinkodaros plėtra.* Vilnius: VPU, 2008.
85. Šinkariova, Liuda. *Bendroji psichopatologija.* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007.
86. “Taking chances on casinos - gaming casinos“. Prieiga per internetą. Žiūrėta 2017.01.01. http://stoppredatorygambling.org/site/wp-content/uploads/2012/12/American-Demographics1.pdf
87. “The History of Gambling“. Straipsnis internete. Žiūrėta 2016.12.05. http://www.gambling.net/history/
88.“ The role of cognitive bias and skill in fruit machine gambling.“ Griffiths (gambling). Žiūrėta 2017.03.20. http://holah.co.uk/study/griffiths/
89. TKL-10, Z-kodai. Prieiga per internetą. Žiūrėta 2017.01.29. http://www.agora-fobija.lt/default.asp?DL=l&TopicID=109&Code=.
90. *Valstybinė lošimų priežiūros komisija: Lietuvos azartinių lošimų rinkos vystimosi 2002- 2010 metais apžvalga.* Vilnius: VLPK, 2010.
91. Valstybinio audito ataskaita, *Lošimų ir didžiųjų loterijų organizavimo valstybinė priežiūra.*Valstybės kontrolė, 2015. file:///C:/Users/User/Favorites/Downloads/Ataskaita-losimu-priez.pdf
92. “Visuomenės sveikatos plėtros strateginių krypčių nustatymas“. Žiūrėta 2017.01.04. http://www.hi.lt/uploads/pdf/projektai/VS%20pletros%20strategijos/1.1.1%20STUDIJA_ES%20PSO.pdf
93. “Vyriausybė šiek tiek griežtina azartinių lošimų tvarką“. Žiūrėta 2017.01.09. http://www.propatria.lt/2017/01/vyriausybe-siek-tiek-grieztina.html
94. “Vyriausybės žinios“ Prieiga per internetą. Žiūrėta 2016.12.21. http://www.epaveldas.lt/vbspi/biDetails.do?biRecordId=3536
95. “Welcome to Nevada Council on Problem Gambling.“ Nevada Council on problem gambling. Žiūrėta 2017.03.19. http://www.nevadacouncil.org/

96. “What are the sings of a Gambling Problem.“ PsychGuides.com . Straipsnis internete. Žiūrėta 2017.03.17., http://www.psychguides.com/guides/compulsive-gambling-symptoms-causes-and-effects/

97. Wilcox, Dennis L., Glent T.Cameron, Philip H.Ault, and Warren K.Agee. *Ryšiai su visuomene. Strategija ir taktika.* Kaunas: UAB „Poligrafija ir informatika“, 2007.

98. Wilk, Leszek. *Hazard- studium kryminologiczne i prawne* . Warszawa: C.H.BECK, 2012.

99. “Women and problem gambling: the hidden addiction“ Straipsnis internete. Žiūrėta 2017.03.19. http://knowtheodds.org/blog/women-problem-gambling-the-hidden-addiction/

Teisės aktai:

100. Austrijos Azartinių lošimų įstatymas, Glücksspielgesetz // BGBl. Nr. 620/1989. Žiūrėta 2017.01.12. http://www.lotterien.or.at/GSpG.htm

101. Dėl Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programos patvirtinimo. Prieiga per internetą. Žiūrėta 2017.01.11. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/85dc93d000df11e4bfca9cc6968de163

102. “Dėl Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo.“ *Valstybės žinios* 66, 1916 (1998).

103. “Dėl Pirminės ambulatorinės psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo.“ *Valstybės žinios* 110, 5600 (2012).

104. Lenkijos lošimų ir loterijų įstatymas. Žiūrėta 2016.11.19.http://www.mf.gov.pl/index.php?wysw=2&sgl=2&dzial=175

105.“Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas.” *Valstybės žinios* 43, 1495 (2001).

106. “Lietuvos Respublikos loterijų įstatymas.“ *Valstybės žinios* 73, 3342 (2003).

107. “Lietuvos Respublikos Konstitucija.“ *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).

108. LR Konstitucija.Prieiga per internetą. Žiūrėta 2017.01.28. http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm.

109.Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. kovo 14 d. įsakymas Nr. V-308 „Dėl Lietuvos respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 2017 metų veiklos plano patvirtinimo" . Žiūrėta 2017.03.02. https://sam.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/metiniai-veiklos-planai

110. LR Konstitucinis teismas. Nutarimas. DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS AZARTINIŲ LOŠIMŲ ĮSTATYMO 10 STRAIPSNIO (2003 M. LAPKRIČIO 25 D. REDAKCIJA) 2 DALIES

(2002 M. BIRŽELIO 27 D. REDAKCIJA) ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI. Žiūrėta 2017.01.29. http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta152/content

111. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 19 d. nutarimas Nr. 740 "Dėl azartinių lošimų licencijavimo taisyklių patvirtinimo." *Valstybės žinios* 53, 1876 (2001).

112. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas. Žiūrėta 2017.01.10. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C44837068B55/vXhVvdrcZr

113. "Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas." *Valstybės žinios* 92, 2844 (2000).

114. "Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas." *Valstybės žinios* 64, 1937 (2000).

115. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas. Žiūrėta 2017.01.02. https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106104

116. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015m. gruodžio 9d. Nutarimas Nr. 1291 "Dėl Nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros 2016–2023 metų plėtros programos patvirtinimo." Priega per internetą. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4d3dc740a3c411e58fd1fc0b9bba68a7 **110.** Lietuvos sveikatos programa 2014- 2025 metai, patvirtinta LR Seimo 2014m, birželio 26. nutarimu Nr. XII-964 "Dėl Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programos patvirtinimo". Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/85dc93d000df11e4bfca9cc6968de163

117."Lošimų ir loterijų reglamentavimas," Lietuvos Respublikos finansų ministerija. Žiūrėta 2017.02.03. https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/finansu-rinku-politika/losimu-ir-loteriju-reglamentavimas

118. Valstybės loterijos įstatymas,*"Vyriausybės žinios"*. Kaunas 1932m.balandžio 09d. Nr.381.
119. Valstybės loterijos taisyklės,*"Vyriausybės žinios"*. Kaunas 1939m.liepos 19d. Nr.381.

Gavienas, Žaneta. *Azartiniai lošimai: situacijos analizė ir sveikatos politikos galimybės.* Sveikatos politikos ir vadybos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. Aldona Gaižauskienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas. Vilnius, 2017. 100 psl.

ANOTACIJA

Sparčiai augant pramogų ir verslo industrijai, azartiniai lošimai tapo neatsiejama žmonių gyvenimo ir laiko praleidimo dalis. Tuo pačiu, daugėjant ligų dėl išsivysčiusios priklausomybės nuo azartinių žaidimų, tema reikalauja dėmesio ją nagrinėti.

Azartiniai lošimai Lietuvos Respublikoje buvo legalizuoti ne taip ir neseniai, 2001., liepos 1d., įsigaliojus Azartinių lošimų įstatymui. Skyriuose nagrinėjama bendra lošimo ir priklausomybės charakteristika, apibūdinami pagrindiniai veiksniai, skatinantys užsiimti šia veikla, lošimo patologija, ieškoma būdų kaip kovoti su ja. Apžvelgiami sveikatos politikos dokumentai, tokie kaip: Lietuvos sveikatos programa, Vyriausybės programa, Strategijos ir programos susijusios su priklausomybėm, analizuojamas lošimų įstanymas, bandoma nustatyti ar azartiniai lošimai ir priklausomybė nuo jų yra liga.

Šiame darbe atskleidžiama azartinių lošimų santykių prigimtis, jų specifinis pobūdis ir poveikis visuomenei. Pagrindžiamas specialaus azartinių lošimų reglamentavimo poreikis, formuojami tokio reglamentavimo uždaviniai bei reikalavimai šių uždavinių įgyvendinimo būdams. Azartinių lošimų srityje nurodomi svarbiausi socialiniai pokyčiai, keliantys naujus reikalavimus nagrinėjamų santykių teisinam reglamentavimui.

Reikšminiai žodžiai: *Sveikatos politika, azartiniai lošimai, ludomanija, azartinių lošimų priklausomybė, kompulsyvus lošimas, prevencija, teisinis reguliavimas, anoniminiai lošėjai, Lietuvos sveikatos programa, Visuomenės sveikatos strategija.*

Gavienas, Žaneta. *Gambling Games: Situation Analysis and Opportunities in Health Policy. The Master thesis in Health Policy and Management. Supervisor doc. Dr. Aldona Gaižauskienė – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Politics and Management.* Vilnius, 2017. 100 p.

ANNOTATION

Due to rapidly growing industry of entertainment and business, gambling games became an integral part of people's lives and pastime. At the same time, the topic requires focus and the analysis on the issue of increasing numbers of gambling addictions, and therefore, it is relevant.
Gambling games in the Republic of Lithuania were legalized quite recently, i.e. on July 1, 2001, after the Law on Gambling took effect.Chapters analyse general characteristics of gambling and addiction, describe the main factors encouraging this activity, gambling pathology, suggests the means of prevention. Chapters review health policy documents, such as Lithuanian Health Program, Government Program, Strategies and Programs related to addictions, analyse the Law on Gambling, and aim to determine whether gambling games and addiction is a disease.
In this graduation work the nature of gambling, specific character of it and the influence of gambling to the society is being disclosed. Also, the special regulation of gambling is being justified and the main goals of such special regulation are being formed as well as the requirements to the implements of these goals.

Keywords: *Health policy, gambling games, ludomania, gambling addiction, compulsive gambling, prevention, legal regulation, gamblers anonymous, Lithuanian health program, public health strategy.*

Gavienas, Žaneta. *Azartiniai lošimai: situacijos analizė ir sveikatos politikos galimybės.* Sveikatos politikos ir vadybos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. Aldona Gaižauskienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas. Vilnius, 2017. 100 psl.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe pristatoma ir analizuojama azartinių lošimų situacija Lietuvos sveikatos politikos kontekste, bei visuomenės požiūris į lošimus, atskleidžiama azartinių lošimų prigimtis, raida, jų specifinis pobūdis ir destruktyvus poveikis visuomenei. **Temos aktualumas:** Sparčiai augant pramogų ir verslo industrijai, azartiniai lošimai tapo neatsiejama žmonių gyvenimo ir laiko praleidimo dalis. Tuo pačiu, daugėjant ligų dėl išsivysčiusios priklausomybės nuo azartinių žaidimų, tema reikalauja dėmesio ją nagrinėti.**Temos naujumas:** Atsispindi tame, jog azartiniai lošimai Lietuvos Respublikoje buvo legalizuoti ne taip ir neseniai, 2001., liepos 1d., įsigaliojus Azartinių lošimų įstatymui. Lietuvoje priklausomybės nuo azartinių lošimų tema yra labai aktuali. **Tyrimo tikslas:** Apžvelgus azartinių lošimų situaciją pasaulyje ir Lietuvoje atskleisti visuomenės požiūrį į juos. **Darbo metodai:** Skyriuose nagrinėjama bendra lošimo ir priklausomybės charakteristika, apibūdinami pagrindiniai veiksniai, skatinantys užsiimti šia veikla, lošimo patologija, ieškoma būdų kaip kovoti su ja. Apžvelgiami sveikatos politikos dokumentai, tokie kaip: Lietuvos sveikatos programa, Vyriausybės programa, Strategijos ir programos susijusios su priklausomybėm, analizuojamas lošimų įstanymas, bandoma nustatyti ar azartiniai lošimai ir priklausomybė nuo jų yra liga. Aptariamos yra pagrindinės prevencinės priemonės, galinčios sumažinti patologinių lošėjų skaičių ir minimalizuoti prasilošimo mastą. Paskutiniame skyriuje aprašomi tyrimo duomenys ir atskleidžiami rezultatai. Pagrindinės išvados: Pasaulyje ir Lietuvoje lošimai tampa didele ekonomine ir socialine našta, kas griauna pačio žmogaus ir jo artimųjų gyvenimą, todėl darbe stengiamasi atsakyti, kaip reikėtų pakeisti Azartinių lošimų įstatymą, jog bent minimalūs visuomenės apsaugos reikalavimai jame būtų įtvirtinti. Lošimų organizavimas yra palankus organizatoriui, bet ne lošėjui, nes teisinis reguliavimas yra neatitinkantis dabartinės azartinių lošimų situacijos ir rinkos. Pats azartinių žaidimų terminas nėra patologijos objektas, jis suprantamas kaip populiari ir madinga pramoga, tačiau kylanti grėsmė ir negatyvūs reiškiniai, išplaukiantys iš lošimų destruktyvaus poveikio neigiamai veikia patį lošiantį ir visą visuomenę, todėl visa tai galima priskirti socialinei patologijai. Lietuvos sveikatos politikos kontekste reikalinga taikyti azartinių lošimų prevenciją, švietimą apie lošimų keliamą žalą bei atsakingą lošimą, mažinti azartinių lošimų patrauklumą ir prieinamumą labiausiai pažeidžiamiems asmenims. Būtina užkirti kelią priklausomybės išsivystymui - reglamentuoti ir taikyti teisines priklausomybės prevencijos priemones.

Gavienas, Žaneta. *Gambling Games: Situation Analysis and Opportunities in Health Policy. The Master thesis in Health Policy and Management. Supervisor doc. Dr. Aldona Gaižauskienė – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Politics and Management.* Vilnius, 2017. 100 p.

SUMMARY

The Master thesis presents and analyses the situation of gambling games in the context of health policy of Lithuania and the society's attitude towards gambling, reveals the nature of gambling games, development, their specific character and destructive effect on the society. **Relevance of the topic:** Due to rapidly growing industry of entertainment and business, gambling games became an integral part of people's lives and pastime. At the same time, the topic requires focus and the analysis on the issue of increasing numbers of gambling addictions, and therefore, it is relevant. **Novelty of the topic:** It reflects in the fact that gambling games in the Republic of Lithuania were legalized quite recently, i.e. on July 1, 2001, after the Law on Gambling took effect. **Research goal:** To reveal society's attitude towards gambling games in the world and Lithuania, based on the game situation and the analysis of literary and scholarly sources. **Research methods:** Chapters analyse general characteristics of gambling and addiction, describe the main factors encouraging this activity, gambling pathology, suggests the means of prevention. Chapters review health policy documents, such as Lithuanian Health Program, Government Program, Strategies and Programs related to addictions, analyse the Law on Gambling, and aim to determine whether gambling games and addiction is a disease. Chapters discuss the main preventative measures, which enable to decrease the number of pathological gamblers and minimize the scale of gambling everything away. The last chapter describes research data and reveals its results. **The main conclusions:** Gambling becomes the major economic and social burden in the world and Lithuania, destroying people's lives; therefore, the thesis aims to provide suggestions for improving the Law on Gambling, in order to ensure minimal requirements for public protection. Gambling is favourable for the host, but not for the gambler, because legal regulations do not correspond to the current situation and market of gambling games. The concept of gambling games is not an object of pathology, because it is seen as a popular and fancy entertainment, but it raises a threat and negative phenomenon, resulting from a destructive effect on the gambler and the entire society; therefore, it can be associated with a social pathology. In the context of health policy of Lithuania, it is required to apply gambling prevention, educate about gambling harm and responsible gambling, to depress gambling attractiveness and accessibility to the most vulnerable individuals. It is necessary to prevent the development of addiction – to regulate and apply legal measures preventing addiction.

PRIEDAI

LENTELĖS (PRIEDAS 1.)

14. lentelė. 2016 m. lošimų veiklos rodikliai pagal lošimų rūšis: (EUR)

Ataskaitinis laikotarpis	Įplaukos (žetonų, bilietų, kortelių pardavimas)	Išmokėjimai (laimėjimų išmokėjimas, žetonų keitimas į pinigus)	Rezultatas iš lošimų veikos (bendrosios lošimų pajamos)	Bendrovių / lošimo vietų skaičius	Lošimo įrenginių, lažybų punktų skaičius
I ketvirtis	163 029 613	141 951 883	21 077 730	13/367	4 484
II ketvirtis	167 680 850	146 786 877	20 893 973	13/378	4 545
III ketvirtis	196 299 027	172 919 148	23 379 879	13/399	4 597
IV ketvirtis	242 649 788	217 078 475	25 571 313	13/382	4 638
Viso 2016 m.:	769 659 278	678 736 383	90 922 895	13/382	4 638
Viso 2015 m.:	709 971 339	624 111 756	85 859 583	13/361	4 369

***Ataskaita apima lošimo stalus, A kategorijos lošimo automatus, B kategorijos lošimo automatus, lažybas, nuotolines lažybas, nuotolinius lošimus. Lentelė sudaryta pagal LPT duomenis.**

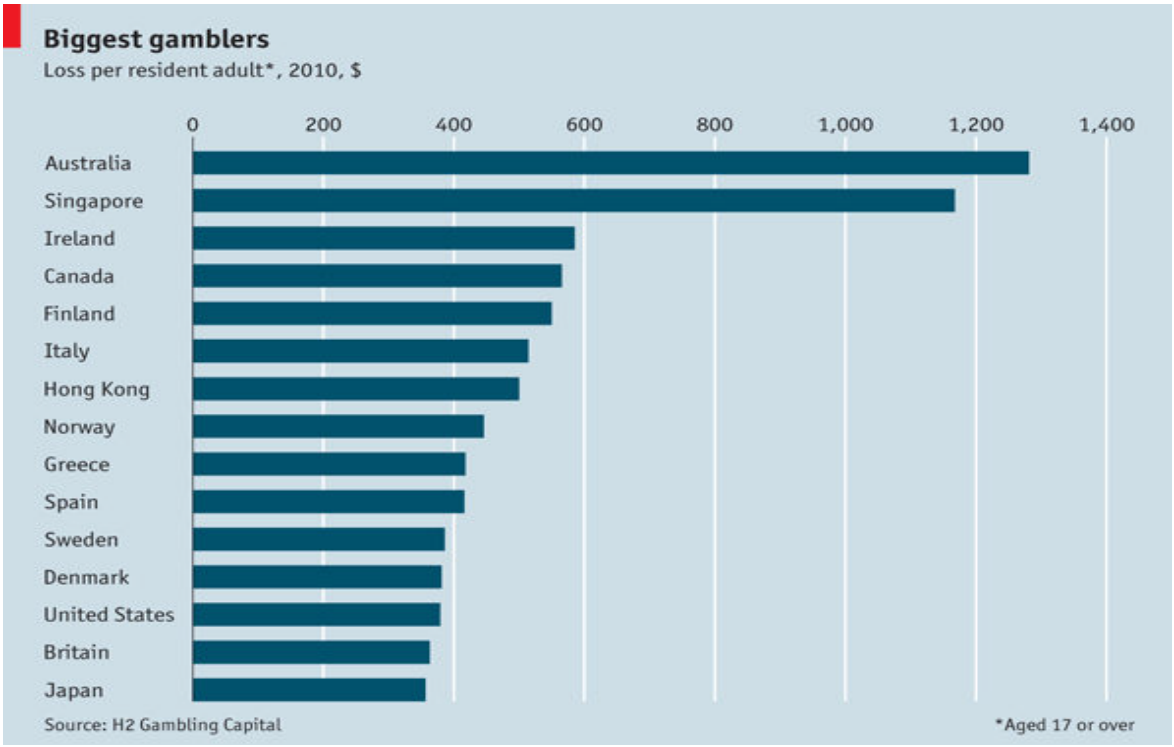
Metai	Gautų prašymų skaičius per metus	Iš jų – vyrų pateikti prašymai	Iš jų – moterų pateikti prašymai	Prašymų skaičius metų/laikotarpio pabaigoje	Prieaugis procentais per metus
2004	11	11	0	11	
2005	68	67	1	79	**518,00 %**
2006	171	157	14	250	**151,00 %**
2007	170	159	11	420	**-1,00 %**
2008	376	360	16	796	**121,00 %**
2009	378	365	13	1174	**1,00 %**
2010	493	471	22	1667	**30,00 %**
2011	578	564	14	2245	**17,00 %**
2012	423	397	26	2668	**– 27 %**
2013	461	440	21	3130	**+ 9 %**
2014	417	399	18	3546	**– 10 %**
2015	494	471	23	4040	**18,00 %**
2016	478	455	23	4518	**–3 %**
Iš viso*		**4316**	**202**	**4518**	

15.lentelė . Gautų pranešimų skaičius neįleisti į kazino namus.(LPT)*Duomenys 2016 m. gruodžio 31 d. (LPT duomenys)

PAVEIKSLAI (PRIEDAS 2.)

Valstybės, kuriose gyventojai išleidžia daugiausia pinigų lošimams

***11. pav.** Valstybės, kuriose gyventojai išleidžia daugiausia pinigų lošimams.*

***Šaltinis: MEMORANDUMAS APIE AZARTINIŲ LOŠIMŲ RINKĄ EUROPOS SĄJUNGOJE IR LIETUVOJE**

Priedas Nr. 3

ANKETA

Visuomenės požiūris į azartinius lošimus sveikatos politikos kontekste

Sveiki, esu MRU Sveikatos politikos ir vadybos magistrantė. Savo diplominiame darbe tiriu žmonių požiūrį į azartinius lošimus. Ši apklausa yra anoniminė, gauti rezultatai bus apibendrinti bei panaudoti tik baigiamajame darbe.

Įsigaliojus Azartinių lošimų įstatymui 2001 m. liepos 1 d., azartinių lošimų verslas vystėsi gan sparčiai. Dėl jo plėtros neišvengiamai kyla ir *neigiamų psichologinių, sveikatos, socialinių pasekmių, kas susiję su liguisto potraukio azartiniams lošimams problema. Lietuvos valstybė ir visuomenė vis dažniau susiduria su patologiniu asmenų potraukiu lošti.*

Iš anksto dėkoju už nuoširdžius Jūsų atsakymus ir anketai pildyti skirtą laiką (užtruks tik kelias min.).

1.Koks Jūsų požiūris į azartinius lošimus?

○ Teigiamas, bet pats/ pati nežaidžiu
○ Teigiamas, pats/ pati žaidžiu
○ Neigiamas ir niekada nežaidžiau
○ Neigiamas, bet žaidžiu
○ Norėčiau pabandyti

2.Ką manote apie azartinius lošimus?

○ Tai geras laisvalaikio praleidimo būdas
○ Galimybė trumpam pamiršti problemas
○ Geras būdas užsidirbti
○ Noras pasitikrinti sėkmę
○ Pinigų ir laiko švaistymas
○ Liga
○ Kita.....(įrašyti)

3.Jūsų nuomone, azartiniai lošimai/ loterijos yra įdomi, patraukianti dėmesį veikla

○ Sutinku
○ Nesutinku
○ Neturiu nuomonės

4.Šaltiniai, iš kurių sužinojote apie lošimo namus/ kazino, lažybų punktus

○ Draugai pasakojo
○ Reklama internete
○ Lošimo namai/lažybų punktas arti mano gyvenamosios vietos ar universiteto/darbovietės
○ Kita.....(įrašyti)

5.Kaip manote, kokios yra azartinių žaidimų lošimų priežastys?
Įvertinkite teiginius nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku, 2 – nesutinku, 3 – nei sutinku nei nesutinku, 4 – sutinku, 5 – visiškai sutinku).

Priežastys	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
Lošiama norint užmiršti problemas arba pakelti prastą nuotaiką	○	○	○	○	○
Fizinio ar emocinio skausmo slopinimas	○	○	○	○	○
Galimybė išlošti didelę pingų sumą	○	○	○	○	○
Problemos šeimoje	○	○	○	○	○
Siekimas patirti malonumą, lošiant vis iš didesnės pinigų sumos	○	○	○	○	○
Nesenai pergyventa netektis arba gyvenimo permainos,	○	○	○	○	○

pvz., skyrybos					
Darbo netekimas	○	○	○	○	○
Neturėjimas mėgstamo užsiėmimo ar veiklos	○	○	○	○	○
Noras daryti tai ką daro draugai arba kiti šeimos nariai	○	○	○	○	○

6.Kas, Jūsų nuomone, lemia potraukį azartiniams žaidimams?

○ Socialinė aplinka
○ Socialinė padėtis
○ Manymas, kad lošti madinga
○ Materialinė padėtis
○Viltis greitai praturtėti
○ Kita.....(įrašyti)

7.Kaip manote, ar priklausomybė nuo lošimų yra tokia pati pavojinga kaip ir kitos priklausomybės, pavyzdžiui, nuo narkotikų, alkoholio ir pan.?
○ Taip
○ Ne
○ Nežinau

8.Kuri iš šių priklausomybių Jūsų nuomone yra pavojingiausia?(galimi keli atsakymai)

○ Narkomanija
○ Alkoholizmas
○ Tabakas (nikotinas)
○ Kompiuterinė/ internetinė priklausomybė
○ Priklausomybė nuo azartinių lošimų (ludomanija)
○ Pirkimo manija/nenumaldomas noras ką nors pirkti
○ Priklausomybė medikamentams/ vaistams
○ Kita.....(įrašyti)

9.Jūsų nuomone veiksniai, skatinantys priklausomybei atsirasti, ypač jauniems žmonėms ir paaugliams yra: (galimi keli atsakymai)
○ disfunkcinė, arba neturtinga šeima,
○ sunki situacija namuose,
○ šeimos prisirišimas pinigams,
○ vieno, arba dviejų tėvų mirtis, arba netektis.
○ smurtas šeimoje (verbalinis, fizinis, seksualinis),
○ lošiantys tėvai,
○ tėvų neištikimybė,
○ izoliacijos, neįvertinimo ir vienišumo jausmas.

10.Kaip manote, ar azartiniai lošimai yra liga?

○ Taip
○ Ne
○ Nežinau

11.Jei atsakte „taip“, kaip manote, ar įmanoma yra „pasveikti“?

○ Taip, įmanoma
○ Ne, neįmanoma
○ Nežinau
○ Tai ne liga

12.Ar žinotumėte, kas Jums galėtų padėti , jei pats susidurtumėt su šia priklausomybe?

○Taip
○Ne

13.Jei atsakėte „taip“ , tai būtų:

○ Tam tikri specialistai (psichologai, gydytojai, socialiniai darbuotojai)
○ Šeima
○ Draugai
○ Pakeistas gyvenimo būdas
○ Aš nežinau kas man galėtų padėti

14.Kaip manote, kuris žaidimas greičiausiai įtraukia į priklausomybę nuo lošimų?

○ Ruletė
○ Žaidimų automatai
○ Kortų žaidimai
○ Kauliukai
○ Lažybos (įvairūs lažybų punktai)
○ Kita.....(įrašyti)

15.Kaip manote, kokios socialinės programos būtų naudingiausios žmogui, priklausomam nuo azartinių lošimų?(galimi keli atsakymai)

○ Edukacijos gerinimas
○ Ugdymas ir švietimas, pradedant jau mokykloje
○ Renginiai skirti lošimų prevencijai
○ Anoniminiai lošėjų susitikimai
○ Paskaitos skirtos lošimų prevencijai
○ Visiškas neįleidimas į lošimo namus, išryškėjus priklausomybės požymiams
○ Nežinau
○ Kita.....(įrašyti)

16.Ar, Jūsų nuomone, visuomenėje pakankamai kalbama apie priklausomybę nuo azartinių lošimų?
○ Taip
○ Ne

17.Ar reikia daugiau paslaugų, kurios padėtų atsikratyti priklausomybės azartiniams lošimams?

○ Taip
○ Ne

○ Nežinau

18.Jūsų lytis:

○ Moteris
○ Vyras

19.Koks Jūsų amžius?

○ 18-25 m.

○ 26-35 m.

○ 36-45 m.

○ 46-55 m.
○ 56-65 m.
○ >66 m.

20.Jūsų šeimyninė padėtis

○ Vedęs/ Ištekėjusi
○ Nevedęs/ Netekėjusi
○ Išsiskyręs/ Išsiskyrusi
○ Našlys/ Našlė
○ Gyvenu su drauge/ Draugu
○ Gyvenu vienas/ Vienas
○ Gyvenu su tėvais

21.Koks Jūsų išsilavinimas

○ Vidurinis
○ Profesinio rengimo mokykla/profesinis
○ Nebaigtas aukštasis
○ Aukštasis neuniversitetinis (kolegija)
○ Aukštasis universitetinis

22.Jūs esate

○ Studentas/ ė
○ Darbuotojas/ a
○ Vadovas/ ė
○ Pensininkas/ ė
○ Bedarbis/ ė

23.Jūsų gyvenamoji vieta

○ Kaimas
○ Miestelis
○ Miestas

Ačiū už atsakymus ♠☻

El.paštas: zana_vanile@zahoo.com